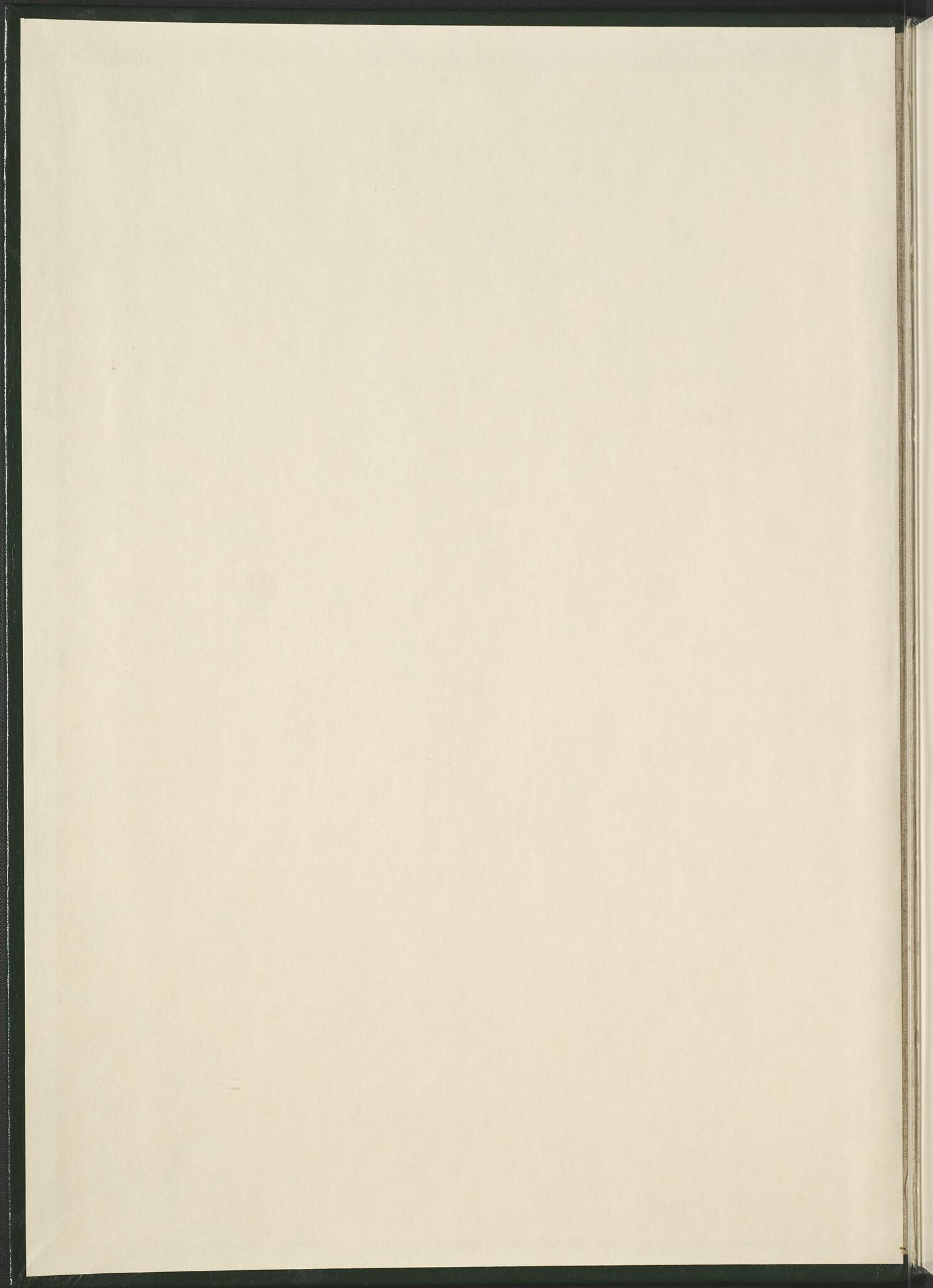
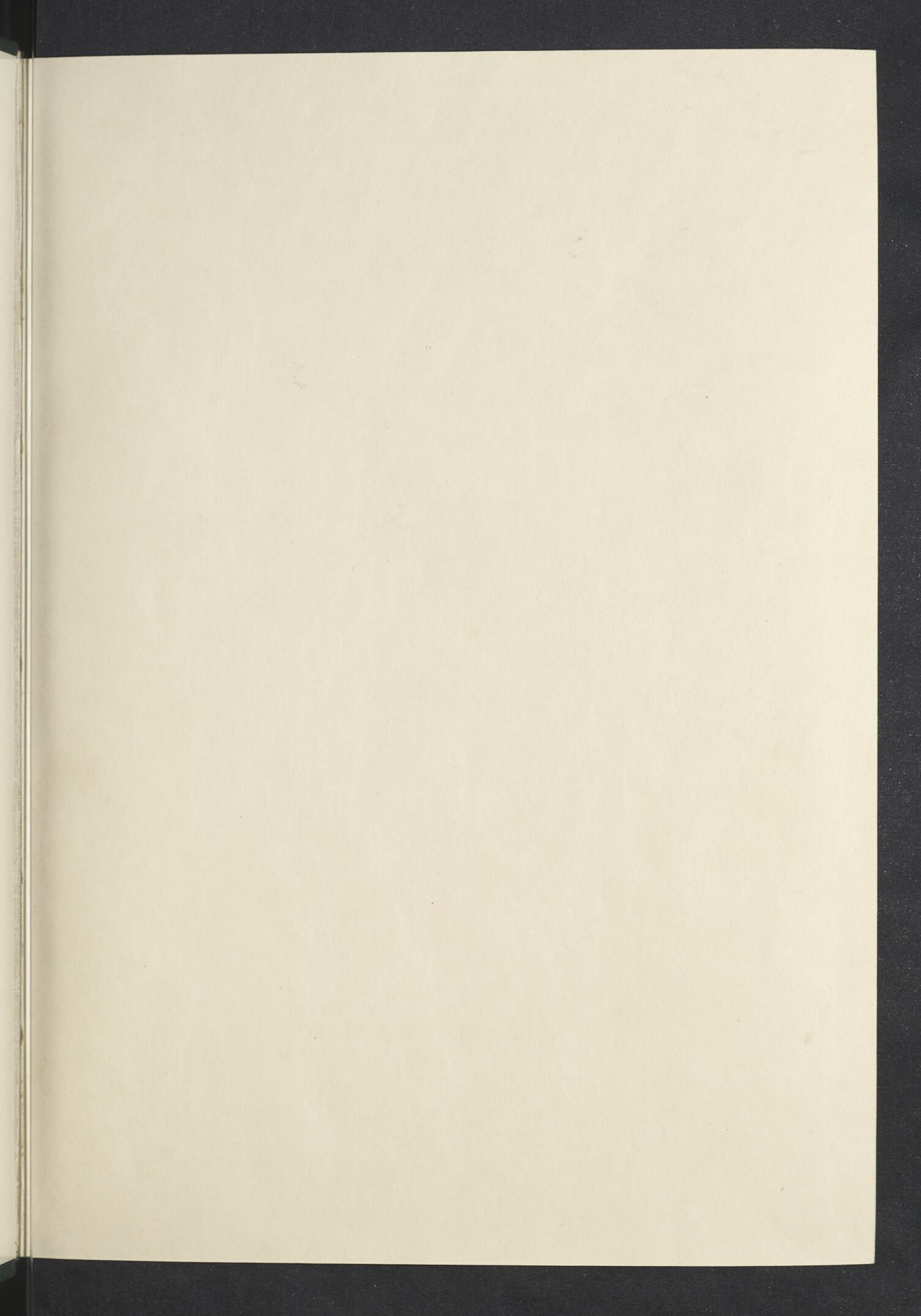
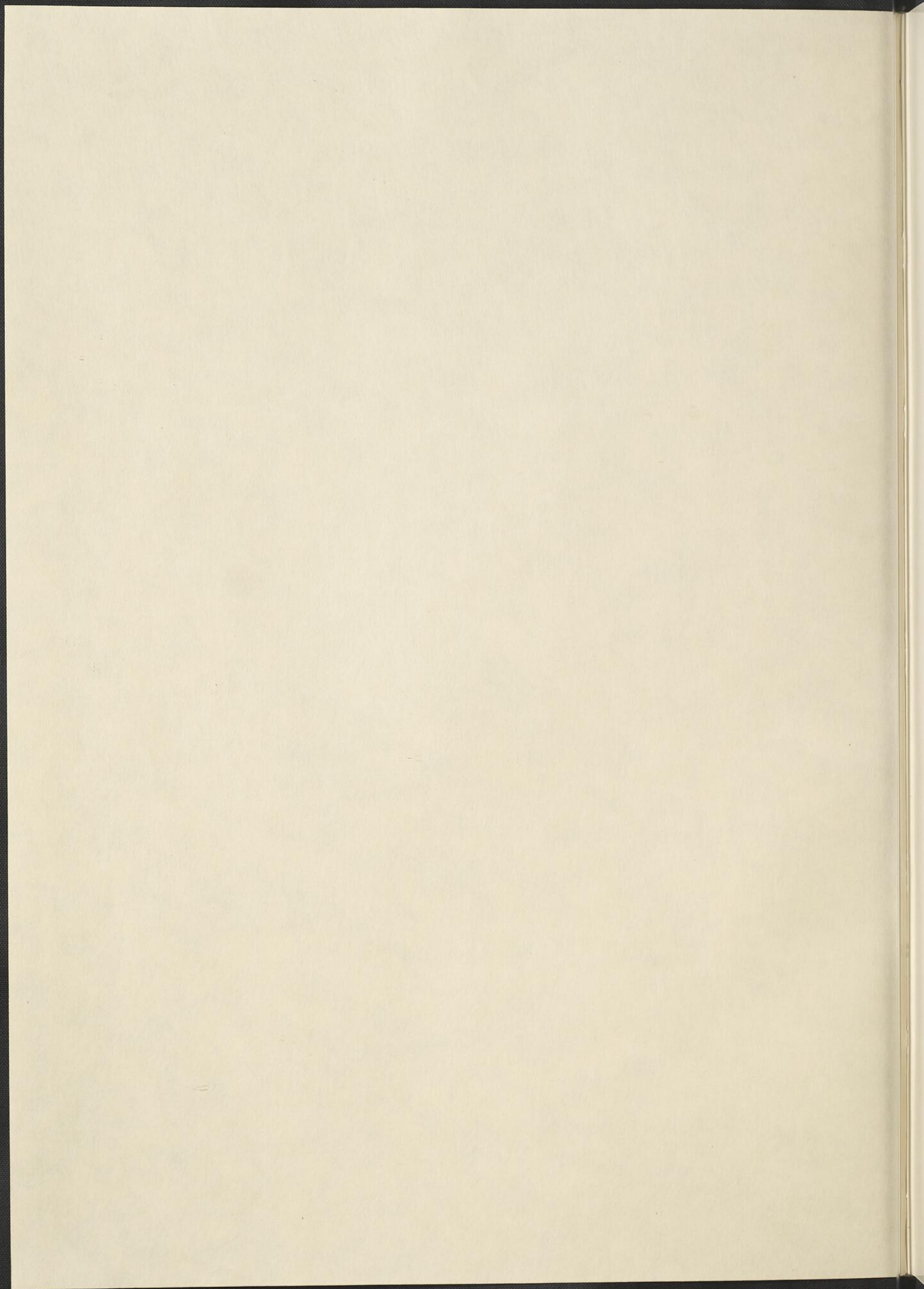
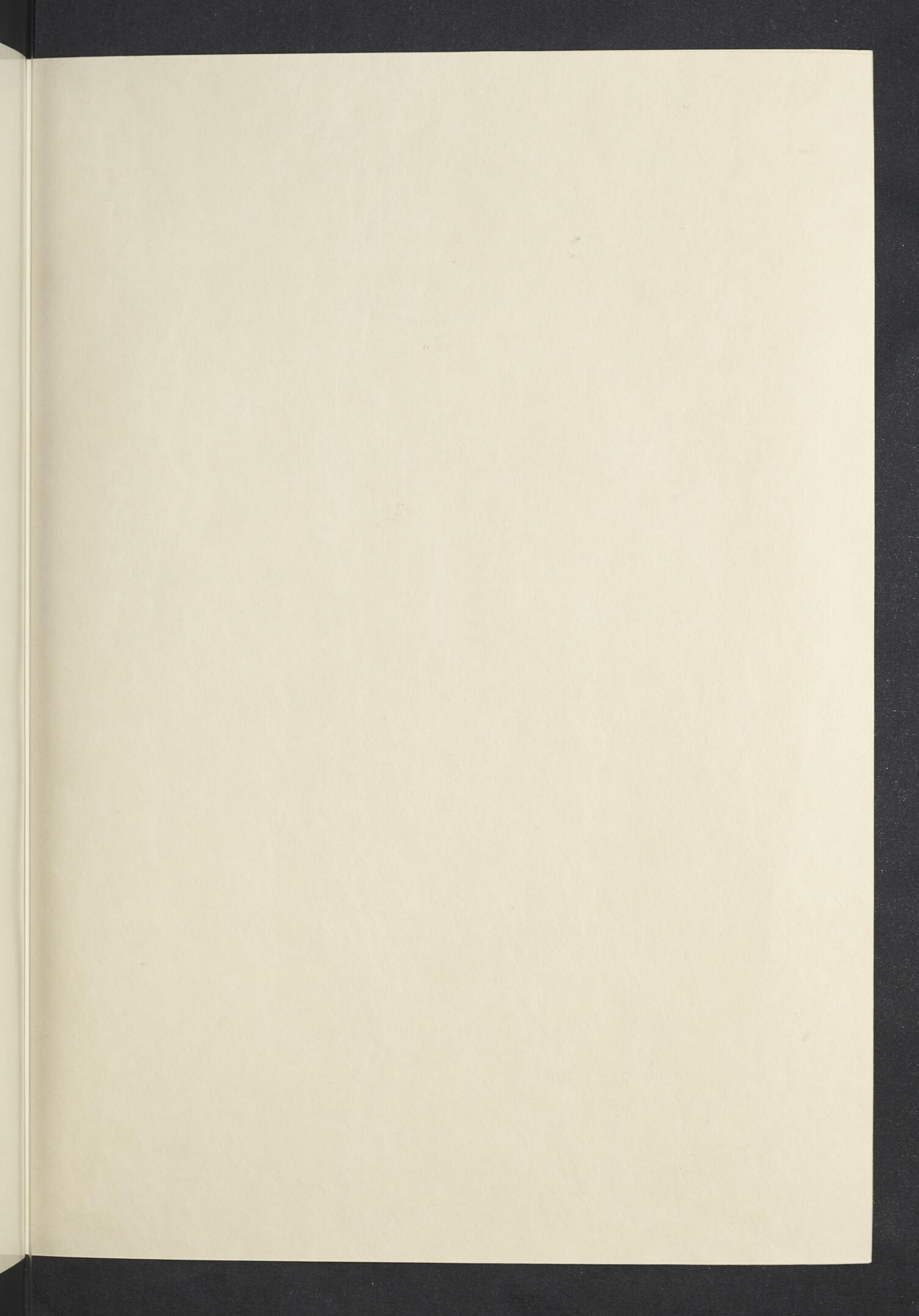
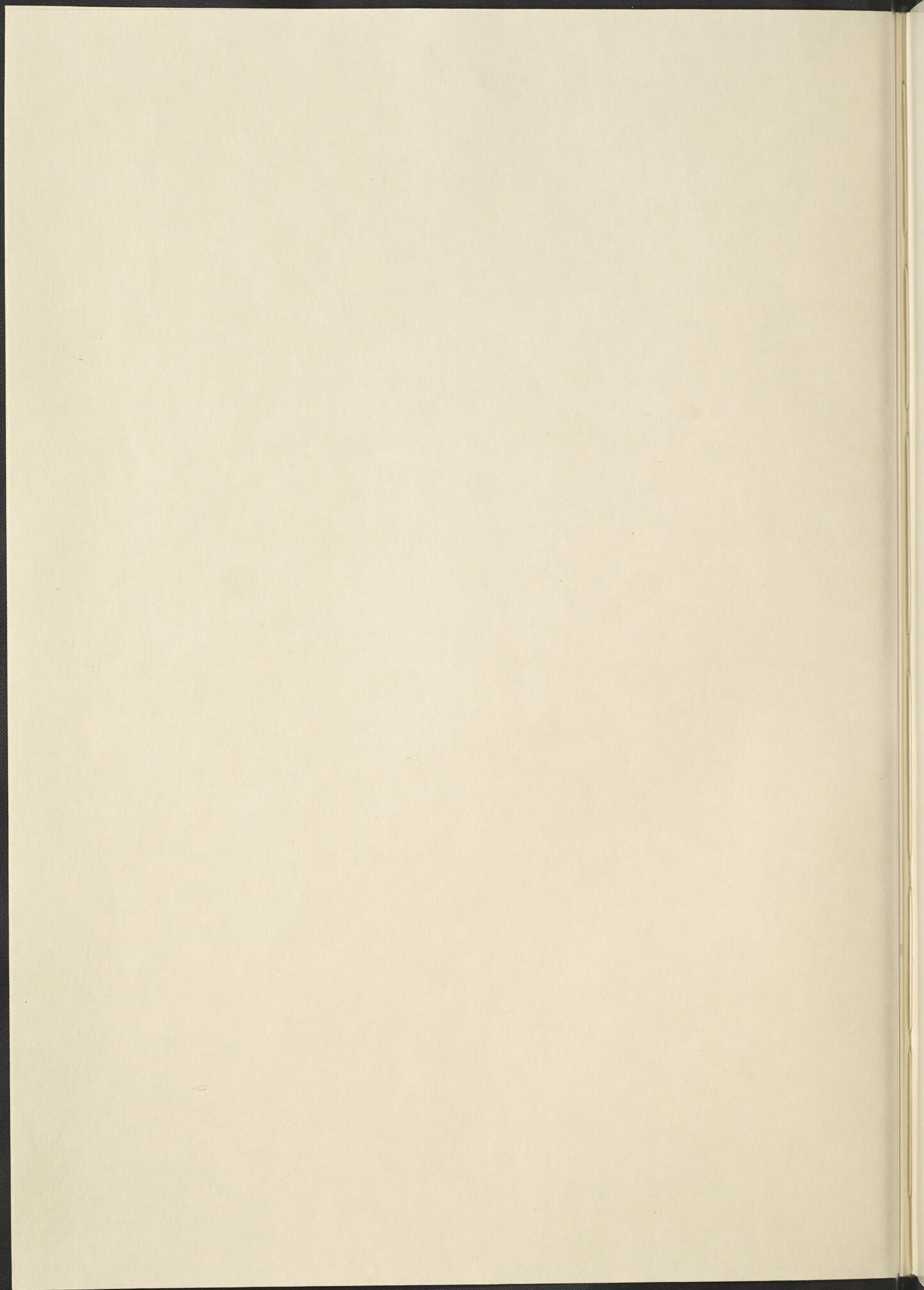

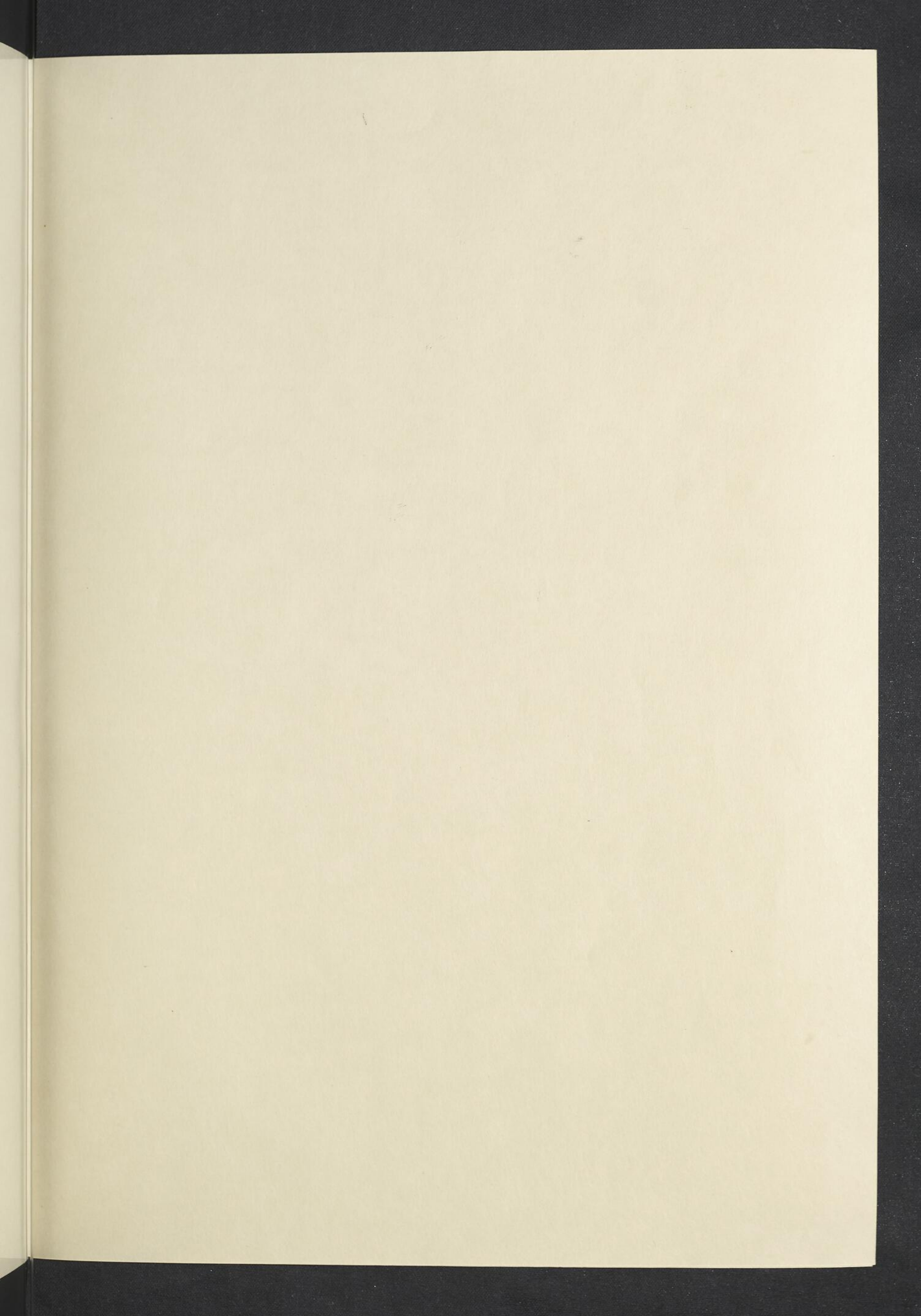

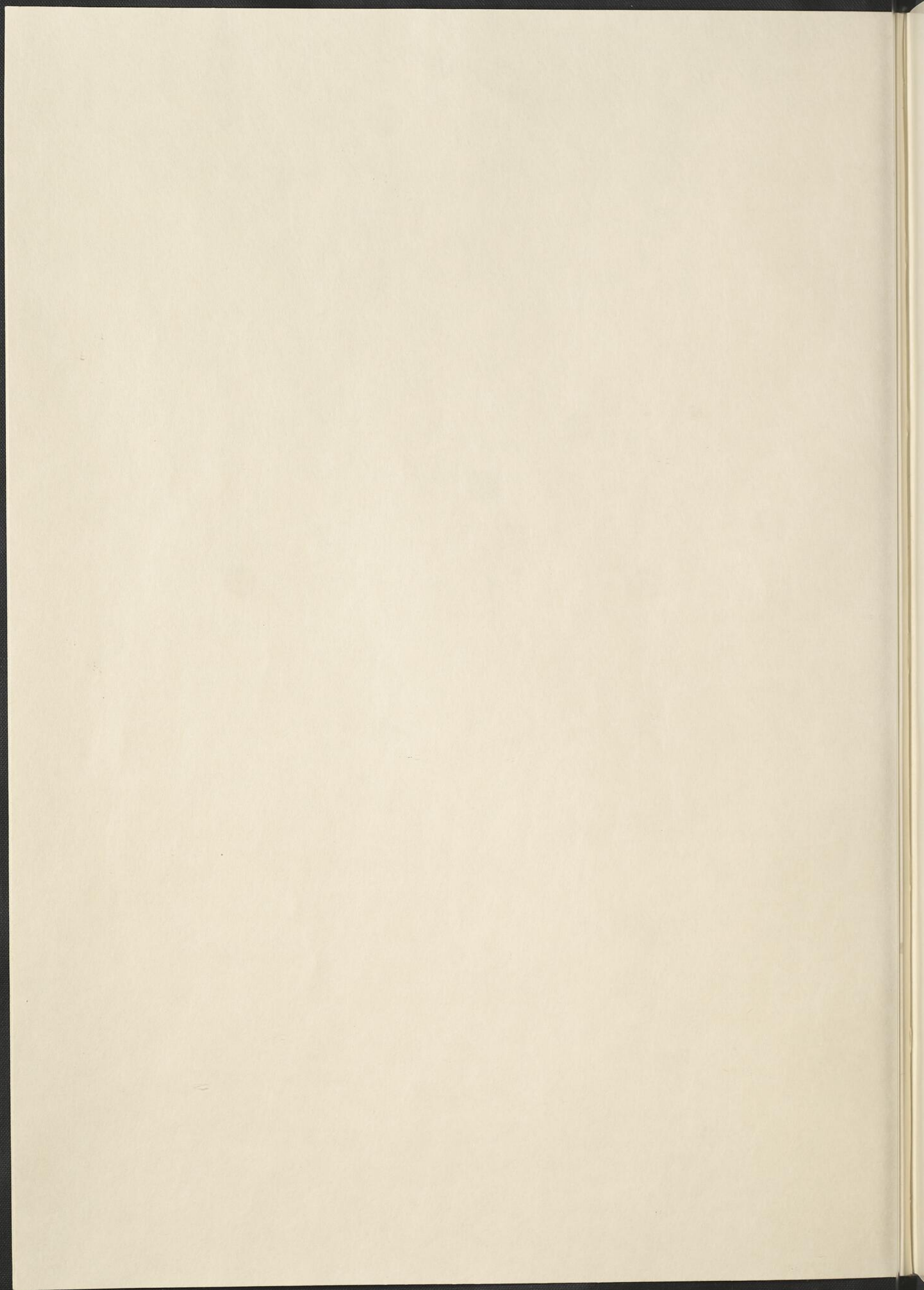

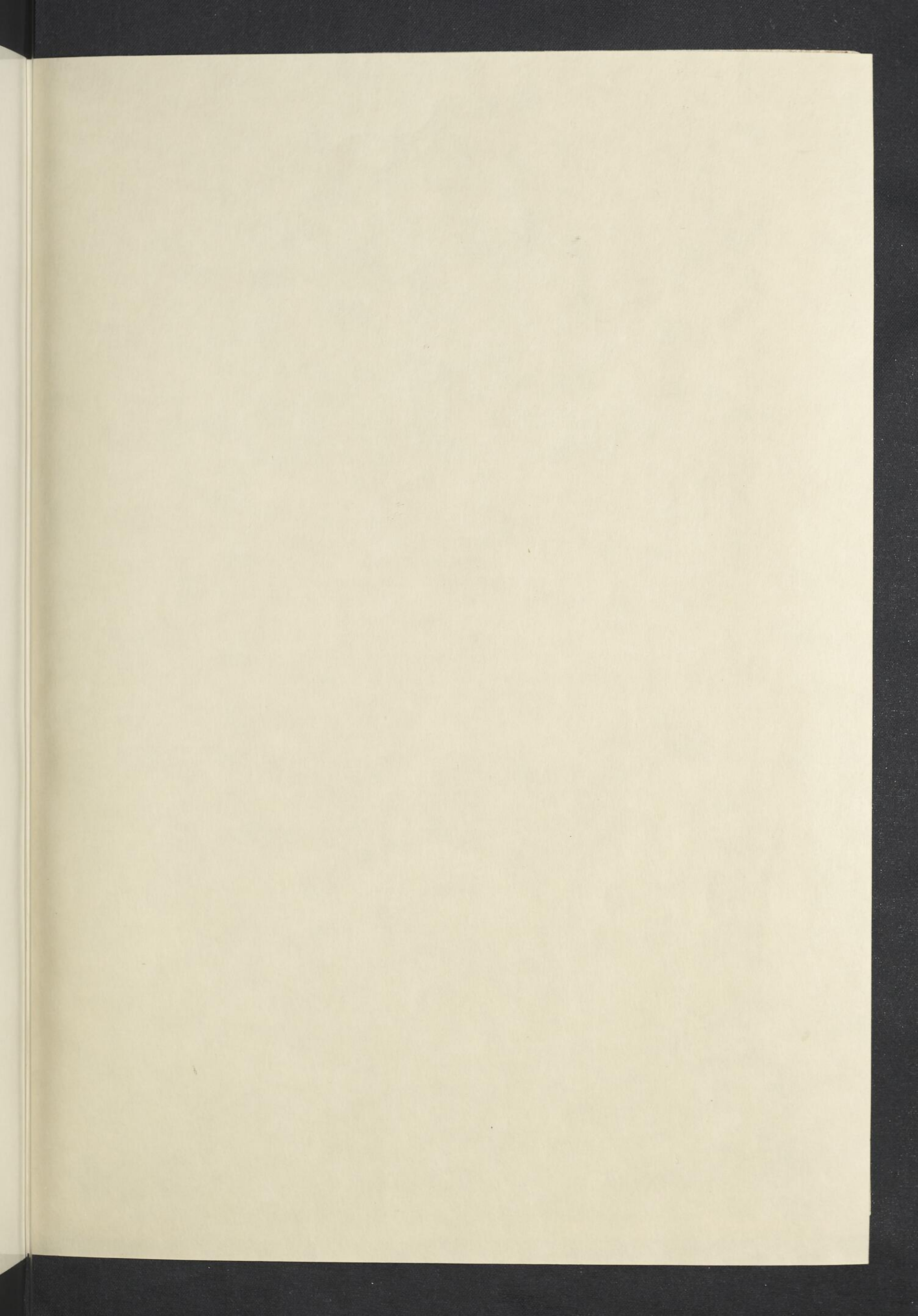

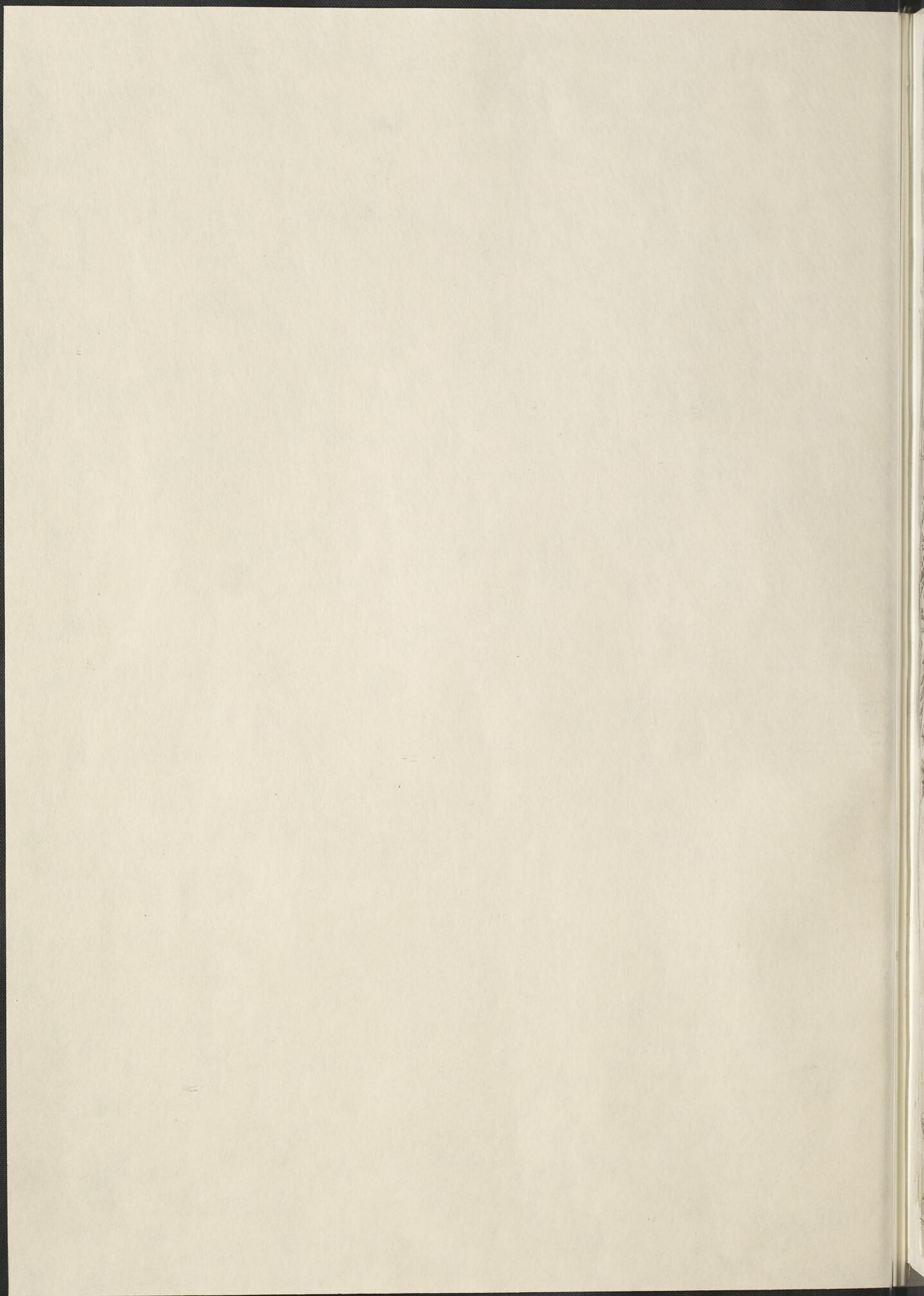

BREVIS NARRATIO

eorum quæ in Florida Americæ provinciâ
Gallis acciderunt, secunda in illam Navigatione, du-
ce Renato de Laudoniere classis Præfecto:

Anno M D LXIII.

Quæ est secunda pars Americæ.

Additæ figuræ et Incolarum eicones ibidem ad vivum expressæ:
brevis item Declaratio Religionis, rituum, vivendi quæ-
ratione ipsorum.

Auctore

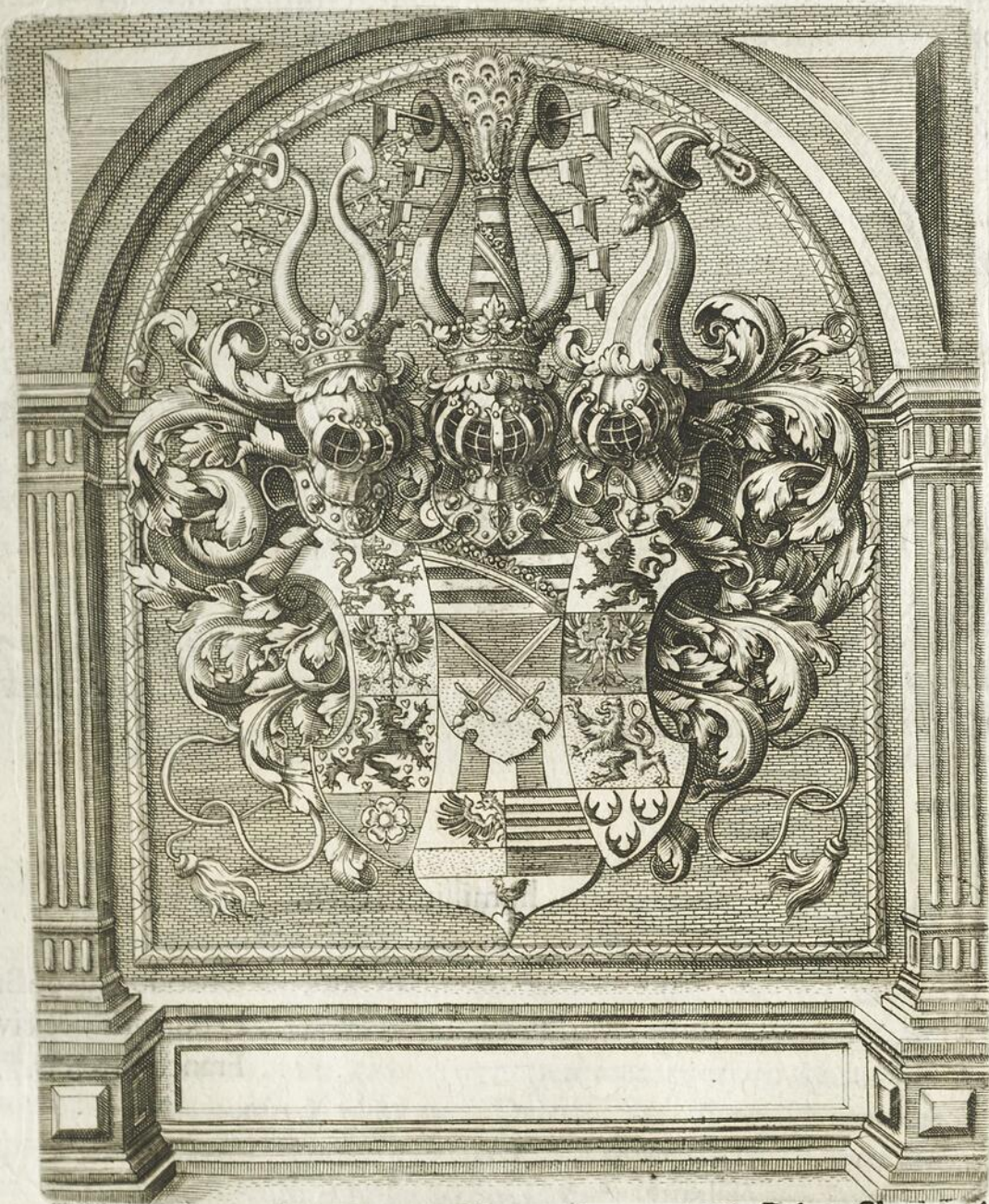
Iacobo le Moyne, cui cognomen de Morgues, Laudonierum
in ea Navigatione sequuto.

Nunc primum Gallico sermone à Theodoro de Bry Leodienſe
in lucem edita: latio verò donata a C.C.A.

Cum gratia et privilegio Cæs. Maiest. ad quadriennium.

FRANCOFORTI AD MOENVM
Typis Ioannis Wecheli, Sumptibus vero Theodori
de Bry ANNO M D XCI.
Venales reperiuntur in officina Sigismundi Feitabedii

ILLVSTRISSIMO
 PRINCIPI AC DOMINO
 DN. CHRISTIANO, DVCI SAXONIÆ,
 LANDGRAVIO THVRINGIÆ, MARCHIONI MISNIÆ,
 Burggravio Magdeburgensi, Sac. Rom. Imperii Archimarschalco
 & Electori, &c. Domino suo Clemen-
 tissimo.

ULTIS placuit Ill^{me} Princeps ac Domine Clementissi-
 me, Virginiae historia, quam Illma V. C. nomini dicaui.
 Nūc in lucē emitto Floridae historiam, perbreuem quidem
 illam, sed quae multa scitu digna contineat paucis adhuc
 cognita: & cum pluribus elegantioribusque iconibus &
 picturis sit exornata quam superior, addita etiam Chorographia dili-

(2

Epistola Dedicatoria.

gantissime expressa, quæ magnam venustatem illi conciliat (scio enim nullam illius regionis descriptionem hæcenus fuisse publicatam quæ huic comparari possit) magis adhuc placituram spero. Nam illa breviter explicat quid Gallis duce Laudonniero in eam Provinciã profectis acciderit anno M D L X V. & quam crudeliter contra iusurandum & datam fidem ab Hispanis sint trucidati: deinde Incolarum mores, ritus, ceremonias, victus rationem, & ornatum luculenter admodum exprimit. His ingenium vafrum, acre, ad bellum pronum, vindictæ cupidum, contra Virginiensibus mite & placidum.

Licet autem nullis sumtibus (qui sane non fuerunt leves) aut laboribus pepercerim, ut hæc Historia ornatio, plenior & absolutior in lucem prodiret: non defuturos tamen suspicor (ut tetricum, & alienos conatus carpenti prurigne laborans est quorundam ingenium) qui cavillentur.

Eam ob causam, ut Virginia patronum ante delegi Illma V. C. sub cuius præsidio tutâ esse posset ab istorum vitilitigatorum & maleficatorum hominum Theonino dente: sic eiusdem Illma V. C. tutelâ commendandam putavi hanc ipsius sororem Floridam.

Illam igitur eadem animi benignitate excipere & fovere dignabitur Illma V. C. cum sorore longe venustior sit, & me cum utraque commendatum habere.

DEVS OPT. MAX. Illma V. C. omni felicitatis genere, pro divina sua clementia prosequi velit. Datum Francofurti ad Mœnum 30. Februarij, Anno reparatæ salutis humanæ C I D I D X C I.

Illma V. C.

humillimus cliens

Theodoricus de Bry
Leodienfis, & civis
Francofurtensis.

BENEVOLO LECTORI.

NOLI existimare, benevole Lector, *Virginia*, quā ante aliquot menses publicam fecimus, & hanc *Florida*, quam tibi nunc proponimus, Historias nobis dumtaxat esse concessas, ut voluptatem ex earum lectione & intuitu caperemus; tamen, ut verum fateamur, ea res magnoperè animos etiam afficiat: sed potius, ut observatis immensis & admirandis Dei operibus, illi gratias agamus pro accepto beneficio, quòd se nobis patefacere, & salutis viam nos docere dignatus sit, cum animadvertimus miseros istos *Florida* & vicinarum Provinciarum incolas (qui tamen ab uno ex Noë liberis haud dubiè originem duxerunt, à *Cham* verò potius, ut credibile est, quàm ab ullo ex reliquis) cognitionis Dei adeo esse ignaros. Alioqui sane eleganti corporis symmetria donati sunt, magni, robusti, audaces, agiles: summi tamen dissimulatores & infidi. Luridum & sordidum colorem habent, quem corporis inunctione oleo quodam, & Solis ardoribus contrahunt: nam recens nati satis sunt albi.

Adlectorem Præfatio.

Vt verò in Virginiae historia significavi à quo illius icones acceperam: sic etiam tibi significandum duxi, hanc historiam & ejus icones in Anglia accepisse à vidua Iacobi le Moyne, cui alias cognomen de Morgues inditum erat, pictoris, qui Laudonnierum in eam Provinciam secunda navigatione comitatus est, isticque icones expressit, deinde rei gestæ historiam conscripsit, quam dum viveret aliquoties mihi ostendit.

Gaudio igitur perfusus me eam esse nactum, nullis sumptibus peperci, ut illam prælo committerem, egoque & mei liberi diligentem operam impendimus incidendis in æreas tabulas iconibus, ut nitidiores essent, licet parum durabiles, quia delicatior illa sculptura facile atteritur. Mea tamen diligentia nihil effecissem, omnia enim in varias schedas dispersa acceperam, nisi Nobilis viri mei amici benevola opera in rebus ordine distribuendis adjutus fuisssem: quin & Gallicum Historiæ sermonem ille expolivit, & eam deinde Latinam fecit, quemadmodum antea Virginiae Historiam.

Provinciae ergo Chorographiam, Incolarum icones, vivendi rationem & ritus ad vivum expressos, tibi que oblatos, ut non minus commodè, quàm si in ipsa Provincia versareris, contemplari possis, eo animo accipe, quo tibi offeruntur: spero etiam futurum, Deo annuente, ut aliquid adhuc aliud hujus farinae accipias.

Exem-

EXEMPLAR CAESAR rei Privilegij.

*VDOLPHVS II. Divina favente clementia electus Romano-
rum Imperator, semper Augustus, Germania, Hungaria, Bohe-
mia, Dalmatia, Croatia, Sclavonia, &c. Rex, Archidux Austria,
Dux Burgundia, Styria, Carinthia, Carniola, Wirtembergae,
&c. Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore
praesentium universis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry civem Fran-
cofurti ad Moenum, humiliter nobis exponendum curasse, quod magna cura & ma-
gnis sumptibus Incolarum America habitus, ritus & mores in aeneas tabulas incide-
rit, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demisse etiam supplicasse (quando-
quidem nemini id adversum, sed multis gratum futurum sit, magniq; in eam rem sum-
ptus sint ipsi faciendi) ut Caesareo nostro privilegio eum munire clementer dignemur,
ne cuiquam alteri, qui suum commodum cum ipsius summo detrimento quaerit, aeneas
istas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus
precibus annuentes, ex certa nostra Caesarea Maiestatis scientia & auctoritate hanc
gratiam & privilegium praedicto Theodorico de Bry concedimus, ut praedictos typos
& icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius privilegii concessione sup-
putandum, quispiam, quicumque tandem ille sit, istas icones ad imitationem excudat,
aut sic impressas invehat, importet, aut vendat. Quapropter inhibemus singulis nostris
& sacri Imperii subditis & fidelibus, cuiuscunque dignitatis, status & conditionis
sint, praesertim autem omnibus Typographis, bibliopolis, aliisque librariam negociatio-
nem exercentibus, nisi nostram indignationem & gravem poenam incurrere velint; &
vetamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, praedictas aeneas tabulas & icones
quas saepe memoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictum quadriennium ad
imitationem imprimat, aut sic impressas circumvehat, venales proponat aut quoquo
modo distribuat, aliosve id facere permittat, sub poena nostra indignationis & amissio-
nis singulorum exemplarium dictae impressionis, quae saepedictus Theodorus de Bry,
ubicumque locorum nactus fuerit, per se, vel suos, propria auctoritate & sine impedi-
mento sibi vendicare, atque illis pro suo arbitrio uti poterit, libere, & sine detrimento.*

*Debebit tamen saepe praefatus Theodoricus de Bry, nisi hac nostra gratia & pri-
vilegio privari velit, tria praefata impressionis exemplaria propriis impensis ad nostram
Imperialem Cancellariam transmittere. Harum testimonio literarum manu nostra
subscriptarum & sigilli nostri impressione munitarum, Datum in nostra Regia arce
Praga, vigesima quarta Martii, Anno Domini Millesimo quingentesimo & no-
nagesimo, Regnorum nostrorum Romani decimoquinto, Hungarici decimo octavo,
& Bohemici etiam decimo quinto.*

Rudolphus.

Iacob Kurz von
Senfftenau.

Ad mandatum sacrae Cæs-
Ma^{is} proprium

A. Erstenberger.

GALLORVM IN FLORIDAM

AMERICÆ PROVINCIAM

ALTERA NAVIGATIO, DVCE

LAUDONNIERO, ANNO

M D LXIV.

NTE quam hujus Historiolæ Narrationem exordiar, operæpretium esse duxi Prouinciæ Floridæ brevem Descriptionem prius dare, & de Indigenarum natura & moribus aliquid præfari, ut Lectores facilius quæ in ea continentur, intelligere possint.

ORBIS Quarta pars, quam hodie Americam, sive Occidentalem Indiam appellamus, Veteribus incognita fuit, propter nimiam distantiam: quinimo omnes Occidentis Insulæ, & eæ quæ Fortunatæ dicuntur, solummodo à recentioribus fuerunt inventæ: licet nonnulli affirmare voluerint Cæsaris Augusti ætate cognitas fuisse, atque Virgilium id innuere Æneidos vi. his verbis:

---jacet extra sidera tellus,

Extra anni, Solisque vias, ubi califer Atlas

Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Facile tamen judicari potest, de hac orbis parte non intellexisse, cum nemo ejus ætate de ea scripserit; neque etiam mille post eum annis.

Christophorus Colonus primus omnium in hanc terram appulit anno Salutis humanæ quadringentesimo nonagesimo secundo supra millesimum; & quinto post anno Americus, ex Regis Castellæ mandato eo profectus, ex suo nomine Americam nuncupavit, quod nomen postea retinuit. Feliciter versatus is erat in Astronomia, & navigationis peritus: itaque multas provincias veteribus Geographis incognitas observavit. Vocatur à nonnullis *Brasilia*, & *Terra Papagalli*: patet auctore P. ostello à polo ad polum, excepto Freto Magellanico, ubi desinit, quinquaginta duobus gradibus ultra Æquatorem.

Eam porro facilioris intelligentiæ causa in tres primarias partes dividam. Quæ ad polum Arcticum sive Septentrionem vergit *Noua Francia* appellatur, quia anno millesimo quingentesimo vigesimo quarto, Ioannes Verrazanus

Florentinus missus à Rege *Francisco I.* & Matre ipsius Regno praefectæ, in novum orbem, totum littus illud marinum observavit, quod à Tropico Cancriferè scilicet à vigesimo octavo gradu usque ad quinquagesimum protenditur, atque etiam ulterius versus Septentrionem: & Regis insignia fixit: sic ut Hispani ipsi, qui postea eo appulerunt, illam Americae partem, Terram Francicam nominarint. Latitudo autem ejus est à vigesimo quinto gradu, ad quinquagesimum quartum ad Septentrionem: longitudo vero, à ducentesimo octuagesimo ad trecentesium trigesium. Orientalis ejus pars à recentioribus *Norumbega* dicitur, ad finem usque *Gamas* extensa, quo à *Canada* (ad quam *Robertus vallus* & *Iacobus Carterius* pervenerunt anno millesimo quingentesimo tricesimo quinto) discreta est. Circa hanc multae sunt insulae, & inter eas *Terra de Labrador* nuncupata ad *Gronelandiam* tendens. Occidentalis pars multas Provincias jam cognititas continet, quales sunt *Quivira*, *Cevola*, *Astatlan*, & *Tetlichichimichi*. Meridionalis, *Florida* appellatur, quia Palmarum die quem Galli *Floridum Pascha* vocant, fuit observata. Borealis pars plane est incognita.

America pars altera *Hispania nova* nuncupatur: incipit à Tropico Cancriferè videlicet vicesimo quinto gradu ad nonum. In ea sita est *Themistitan*, multasque continet Provincias, & insulas adjacentes, ut quas nominant *Antillas*, quarum primariae & magis celebres *Hispaniola* & *Isabella*, & aliae innumeræ. Totius huius partis longitudo, comprehensis etiam Mexicano sinu & omnibus supradictis insulis, est septuaginta duntaxat graduum, à ducentesimo videlicet & quadragesimo quinto, usque ad trecentesium & decimum quintum: longa igitur & arcta est *Italiae* modo.

Tertia *America* pars *Peru* dicitur: ampla est admodum, ejusque altitudo est à decimo gradu cis Aequatorem ad quinquagesimum secundum trans Aequatorem; nempe ad fretum usque Magellanicum. Formae ejus ovalis, undique admodum cognita: qua magis in latitudinem patet, sexaginta gradus continet, inde ad utrumque extremum paulatim gracilescit. In quadam eius parte, videlicet sub Tropico Capricorni, habitavit *Villagagnonus*, & eam *Franciam Antarcticam* appellavit; quoniam ad polum Antarcticum tendit, ut *Europæa* ad Arcticum.

Nova Francia ejusdem fere amplitudinis cum nostra *Europa*: ejus tamen pars magis cognita & culta, est *Florida*; ad quam multi Galli variis navigationibus pervenerunt: cultissima igitur est totius *Novae Franciae* Provincia. Eius Promontorium centum leucis in mare protenditur, atque ad Septentrionem vergit. Ex adverso habet vigintiquinque leucis distantem insulam *Cubam*, quæ alio nomine *Isabella* dicitur: ad Orientem *Bahamam*, & *Lucaiam*: ad Occidentem Mexicanum finem. Plana est regio, multis fluminibus secta, eam ob causam humidior & arenosa in maritimis. Istic nascitur magna Pinorum quantitas, quorum strobili nucleis carent. Nascuntur quercus, iuglandes, sylvestria cerasa, Mora, Lentisci, Castaneæ, Gallicis tamen magis sylvestres, frequentes cedri, cupressi, lauri, palmæ, aquifoliæ, & vites sylvestres, vicinas arbores scandentes,

dentes, & edulas uvas proferentes. Mespilorum item genus, quorum fructus Gallicis præstantior & crassior est; sunt etiam istic pruna fructu eleganti, sed non admodum grati saporis: Rubus item Idæus, & exigui quidam fructus palato valde grati, quos Galli *Bleues* (Germanorum *Hendelbeer* forte) appellant. Crescunt etiam radices eorum lingua *Hatle* dictæ, è quarum farina in annonæ penuria fit panis.

Quadrupedes istic vulgatiores sunt Cervi, Cervæ, Hinnuli, Damæ, Vrsi, Leopardi, Lupicervarii, Lynces, Luporum varia genera, sylvestres canes, Lepores, Cuniculi; Aves, Gallo-pavones, Perdices, Pſittaci, Columbæ, Palumbes, Turtures, Merulæ, Cornices, Accipitres, Falcones, Æsalones, Ardeæ, Grues, Ciconiæ, Anseres sylvestres, Anates, Corvi aquatici, Ardeolæ albæ, rubræ, nigræ, & cinereæ, & aquaticæ aliæ quamplurimæ. Tanta est Crocodilorum frequentia, ut homines natantes sæpenumero ab illis appetantur, serpentum varia genera, & animalis quoddam genus non multum ab Africanis leonibus diversum. Auri & argenti, quibus inter se commercia exercent, copia apud eos invenitur; quam, ut ab ipsis intellexi, ex navium quæ ad littora alliduntur naufragio adipiscuntur: & facile ita se rem habere mihi persuadeo, quia circa Promontorium, ubi maxima ex parte naves pereunt, plus est argenti quam in ora Septentrionali. Afferunt tamen in montibus *Apalatcy æris* (quod aurum esse existimo) venas esse. Crescit istic etiam radix Chinæ, ad veneream luem curandam valde accommoda: atque innumera semina & herbæ, è quibus colores varii & elegantes ad tingendum & pingendum utiles fieri possent. Indigenæ certe iis uti norunt ad pelles variis coloribus inficiendas: luridi & foedi coloris sunt, eleganti tamen corporis symmetria præditi, magni, & nervosi, Obscenas partes tegunt cervina pelle eleganter parata. Maxima illorum pars corpus, brachia, femora pingit elegantibus & concinnis figuris, quarum color numquam obliteratur: in ipsa enim cute sunt impressæ notæ sive puncturæ. Nigros habent capillos, & ad coxendices usque promissos: in nodum tamen satis concinne colligere solent. Summi sunt dissimulatores & infidi, strenui tamen & pugnaces, nec alia habent, præter arcum & sagittas, arma. Arcus nervum ex cervino intestino aut corio adeo concinne parare norunt, ut Galli melius non possint, & variis coloribus inficiunt; pro mucrone sagittarum sunt piscium dentes & lapides affabre adaptati. Adolescentes cursu, sagittarum missione, & pilæ ludo exercentur, ut in figura 36. expressum & declaratum est. Venatione & piscatione magnopere delectantur. Reges bella inter se gerunt assidua fere, nullique viro hosti, quem capere possint, parcunt; deinde caput adimunt, ut cutem cum capillis habeant, qua domum reversi trophæum statuunt, feminis & infantibus parcunt, perpetuoque apud se retinent & educant. Domum ex bello reversi, omnes suos subditos convocant, & præ gaudio tres cōtinuos dies ac totidem noctes genio indulgent, saltant, & canunt. Totius sui dominii vetulas capillos hostium manu tenentes saltare compellunt, atque saltando laudes Soli accinere, ipsi victoriam, ex hostibus relatum, acceptam ferentes. Nul-

Consule figur. 41.

Consule figur. 11.

Fig. 36.

Consule figur. 15. & 16.

lam Dei habent notitiam, neque ullam religionem: quod illis conspicuum est,
 veluti Sol & Luna, illis Deus est. Sacrificos habent quibus valde fidunt: magni
 enim sunt magi, arioli, & dæmonum invocatores. Funguntur etiam ii sacrifi-
 ci Medicorum & Chirurgorum munere; eius rei causa semper circumferunt
 faccum herbis & medicamentis plenum, ad ægros curandos, qui plerumque
 venerea lue laborant: nam feminarum & virginum, quas Solis filias nuncu-
 pant, amoribus sunt admodum dediti; inter illos tamen etiam nonnulli sodo-
 mitæ. Singuli singulas habent uxores, Regibus autem binas aut ternas habere
 permiffum: sola tamen primum ducta colitur, & pro Regina agnoscitur; quin
 & soli huius primariae liberi, in paternam hæreditatem atque auctoritatem
 succedunt. Feminae omnem rem domesticam curant: cum sunt gravidæ, viri
 earum consuetudinem fugiunt, neque ulla re vescuntur, quam illæ menstruis
 laborantes attigerint. Abundat tota ea regio Hermaphroditis, qui omnes pe-
 nelabores ferre coguntur: imo etiam annonam viris ad bellum proficiscenti-
 bus gestare solent. Faciem illi pingunt, & crines tenuioribus atque delicatiori-
 bus avium plumis five villis implent, ut eo terribiliores appareant. Annona
 sunt panis, mel, farina ex mayzo tosto & ustulato confecta; sic enim paratum
 diutius incorruptum permanet. Interdum etiam pisces fumo exsiccatos gestant.
 In annonæ penuria varias fordes deglutiunt, etiam carbones & arenam in jam
 dictæ farinae pulvem ingerentes. Illis ad bellum proficiscentibus, Rex primum
 obtinet locum manu baculum tenens, altera arcum, pendente ex humeris
 pharetra sagittis plena. Reliqui eum sequuntur arcu & sagittis armati. In pu-
 gna magnos clamores edunt. Nihil molitur, quin prius aliquoties concilium
 cogant, & de singulis egregie deliberant ante quam quidquam statuant. Sin-
 gulis diebus mane conveniunt, ut in icone 29. declaratum & expressum est.
 Mortuus Rex eadem ratione sepelitur, quæ describitur & exprimitur figura
 40. Bis singulis annis Mayzum ferunt, Martio videlicet & Iunio, atque id eo-
 dem loco. Tertio à satione mense, maturum colligitur. Reliquis sex mensibus
 tellus inculta manet. Elegantes etiam illas cucurbitas, quæ *citrulli* vulgo ap-
 pellantur, & optimas fabas colunt. Terram non stercoreant; sed ferere volentes,
 ignem plantis, per sex illos menses, quibus terra quievit, sponte enatis, duntaxat
 iniiciunt, easque adurunt. Terram fodiunt ligneo instrumento ligonis in mo-
 dum fabrefacto, quo Gallica vineta coluntur: binaque semper mayzi grana si-
 mul iniiciunt. Sementem facere volentibus, Rex alicui è suis imperat, omnes
 suos subditos singulis diebus convocet ad telluris culturam: interea Rex ma-
 gnæ potionis illius, cuius in figura 29. facta est mentio, quantitatem parare
 jubet, quæ operis præbeatur. Collectum mayzum in publicas ædes infertur,
 ubi in singulos, pro eorum dignitate, distribuitur. Tantum vero duntaxat fe-
 runt, idque satis parce, quantum in sex menses suffecturum existimant; nam
 singulis annis hieme in sylvas secedunt, isticque tres aut quatuor menses hæ-
 rent in tuguriolis ex palmarum ramis paratis, glande interea victitantes; pisci-
 bus quos capiunt, ostreis, cervorum quos venantur carnibus, Gallopavonibus
 & aliis animalibus. Omnia eorum edulia supra carbones ustulata sunt, hoc est,
 fumo

Consule fig.
37. & 38.

Expressi
fig. 27.

Fig. 29.

Fig. 40.

Vide fig. 21.

Consule fi-
gur. 22.

Fig. 24.

fumo quodammodo cocta & indurata. Libenter vescuntur Crocodilorum carne, quæ profecto candida & nitida est: eamque sæpius edissemus, nisi moschum nimium redolere nobis visa fuisset. Invaluit apud eos consuetudo, ut si quis ægritudine corripiatur, venæ sectionis, apud nos usitata, loco, æger loco ubi dolorem sentit, ab ipsorum medicis fugatur, donec sanguinem eliciant. Fig. 20. Grandes etiam sunt feminae, & alacres, ejusdem cum viris coloris, quemadmodum & viri pictæ: recens tamen natae, non sunt adeo luridæ, sed multo candidiores. Nam potissimum conciliatur is color olei cujusdam, magni inter eos usus inunctione, ob certos quosdam ritus, quos intelligere non potui, tum etiam Solis, cui eorum corpora exposita sunt, ardoribus. Feminarum tanta est agilitas, ut magna etiam flumina natando superare possint, licet liberos altero brachio sustineant: imo in altissimas totius regionis arbores conscendendo evadunt.

Cæterum ad Historiæ contextum nunc veniamus.

NARRATIO.

DMONITVS ab Admirallio Castilionæo CAROLVS IX. Galliarum Rex, nimium procrastinari auxilia, quæ paucis iis Gallis, in Florida ad obsequium ipsi Regi præstandum à Ioanne Ribaldo relictis, mitti debebant; Admirallium naves ad eam rem necessarias expedire iussit. Commendat interea Regi Admirallius nobilem virum Renatum de Laudonniere, aulæ suæ familiarum, virum sane multarum rerum peritum, verum nō tam artis militaris scientia atque usu præditum quam rerum nauticarum: hunc Rex sui Legati sive Locum-tenentis titulo insigniit; atque in eam expeditionem nummorum Francorum centum millia numerari curavit. Admirallius omni virtutum genere præditus, & Christiana pietate insignis, cupiens Regia negotia fideliter administrari, Laudonnierum sui officii admonet, atque ut cum omni fide munere suo fungatur, hortatur; in primis autem viros deligat idoneos, atq; Deum metuentes, suæ profectionis comites, quandoquidem eam Religionem profiteretur. Iubet præterea conquirere quotquot possit homines in omnibus artibus egregie versatos: quod ut facilius consequatur, datum illi diploma regio sigillo obsignatum.

Laudonnierus igitur ad Gratianum portum, Gallis *Hable de Grace* dictum, proficiscitur, naves instrui curat, & summa diligentia viros rerum peritos (ut ipsi imperatum) per universum regnum conquirat, adeo ut serio affirmare possim, advenisse ad illam navigationem suscipiendam, viros in omnibus artibus egregie versatos: his sese adjunxerunt plerique nobiles & antiquæ familiæ adulescentes, desiderio quodam solummodo ducti exteras regiones lustrandi, nam nullo stipendio, sed propriis sumtibus eam navigationem susceperunt. Milites ex veteranis delecti, adeo ut nullus inter eos esset, qui ordines ducere non mereretur. Accersiti sunt Diepa bini Naucleri nostræ ætatis nobilissimi, Michael le Vasseur, & Tribunus Thomas le Vasseur ejus frater, uterque Regis stipendiarius in Classe Regia: his ut me adjungerem, & ad Laudonnierum proficiscerer imperatum. Advenientes ille humaniter & cum magnificis pollicitationibus excepit; verum non ignarus aulicos homines liberaliter promittere solere, ipsius mentem intelligere volui, & cujus rei gratia Rex, ut ipse dicebat, meo obsequio uti vellet. Tum ille polliceri, mihi nullum obsequium nisi liberum imperandum, duntaxat meum munus futurum, cum in Indiam perveniremus, ut maritimæ oræ delineationem conficerem, urbium situm, fluminum altitudinem & cursum observarem: præterea portus, Incolarum domicilia, & quidquid singulare in ea Provincia esset. Quod qua potui fide, præstiti, uti ab Hispanorum insigni perfidia & atroci crudelitate liber, & in Galliam redux suæ Majestati demonstravi.

Vicesima secunda porro Aprilis anno 1564. tres nostræ naves explicatis velis è Gratiano portu solverunt, recta ad Fortunatas insulas, quas nauticum genus Canarias appellare solet, tendentes; deinde Tropico vicini, ad Antillas

insulas

insulas pervenimus, in quarum una, Dominica nuncupata, recentem aquam hausimus, duobus tamen è nostris desideratis. Vltius progressi, ad Floridæ, quam *Novam Franciam* appellant, maritimam oram, die Iouis vicesima secunda Iunii subsequenti appulimus.

Laudonnierus observato flumine, cui Ribaldus Maii cognomen dederat, maxime commodo ad naves admittendas, & in quo propugnaculum extrui posset, omnem diligentiam adhibuit ut id effectum redderet: atque navium maximam, cui nomen Elizabeth à Honfleur, & Ioannes Lucas præerat, in Galliam remisit. Interea tota ora maritima obsita erat immensa virorum & mulierum ignes excitantium frequentia, ut merito nobis ab ipsis cavendum existimarem: paulatim tamen animadvertimus, eos minime nobis nocere voluisse: quandoquidem multa amicitiae & favoris indicia demonstrarunt, rapti quodammodo in admirationem, cum nostra corpora à suis mollitie & teneritate differre conspicerent; & vestes quibus tegebamur inusitatas: ex vero merces, quas à novis istis negotiatoribus accipiebamus, magna ex parte constabant ex rebus, quæ ab illis maximi aestimantur, nempe quæcumque ad humani corporis alimentum & conservationem spectant, ut mayzi grana tosta, aut in farinam redacta, aut ejus integras spicas: præterea lacertos & silvestria animalia ustulata, quæ illis sunt deliciae, tum varii generis radices; quarum nonnullæ edules, aliæ ad medicum usum utiles. Denique cum animadverterent Gallis magis placere metalla & lapides, nonnulli etiam ea attulerunt. Porro Laudonnierus agnoscens nostrorum cupiditatem, vetuit capitis poena constituta, ne quod commercium cum Indis aut commutatio fieret auri, argenti, aut lapillorum, quin omne in communem usum conferretur.

Interea plerique Reguli nostrum Præfectum adierunt, & significarunt, se potentis cujusdam Regis, cui nomen *Saturioua*, subditos esse, in cujus ditio- ne essemus, cujusque domicilium nobis esset vicinum, qui in bellum ad aliquot hominum millia educere posset; ea de causa nostri propugnaculi fabricam accelerandam duximus. Isque adeo Rex *Saturioua*, ut providus, singulis diebus exploratores mittebat observatum quid ageremus; atque ab illis intelligens terram, ad quorundam funiculorum in triangulum extensorum normam, effodi, ipsemet spectatum venire voluit: binis tamen ante suum adventum horis legatum præmisit, cum centum & viginti viris robustis, arcus, sagittas, clavas & jacula gestantibus, & onustis more Indico, suis divitiis, ut varii generis pennis, torquibus ex selecto concharum genere, armillis è piscium dentibus, cingulis è sphaerulis argenteis oblongæ & rotundæ formæ constantibus, atque multis unionibus ad crura alligatis; sed & plerique è cruribus suspenderant planos orbis cum aureos, tum argenteos & æreos, ut gradiendo sonitum excitarent instar nolularum ad crura appensarum. Legatus suo munere perfunctus, secundum colliculum quendam è palmarum, lauri, lētisci & aliarum odoriferarum arborum ramis tabernacula extrui jussit, ad Regem sub tectum recipiendum. Cæterum ex eo colliculo poterat Rex videre quidquid intra nostrum vallum fieret, & pauca tentoria, militumque impedimenta, quæ sub tectum nondum

inferri potuerant: quia propugnaculi structuram absolvere præstabat, quam extruendis tuguriis operam dare, quæ majore deinde cum ocio ædificari poterant.

Laudonnierus audita legatione suos ita disponit, ut (si pugnandum foret) strenue rem gesturos confideret, tametsi sclopetarii nihil haberent quo se tege-
re possent. Porro quia in prima Navigatione, cum Ribaldus in eundem locum appelleret, Laudonnierus eundem Regem viderat, & quædam vocabula illius idiomatis didicerat, quibusque ceremoniis excipi soleant, callebat; ut etiam è numero militum unus vir alacris & acris ingenii, qui Ribaldum in ea navigatione comitatus fuerat; tunc autem Centurio erat Laudonnieri, censuit neminem ad Regis tabernacula accedere debere præter ipsum, Dn. d'Ottigny ipsius Legatum, & Centurionem la Caille.

Regem comitabantur septingenti vel octingenti viri venusti, validi & robusti, agiles, & ad cursum maxime exercitati, sua arma gestantes, ut ad bellum profecturi solent; ante ipsum gradiebantur quinquaginta adolescentes, manu jaculum aut pilum tenentes: ipsi viciniore erant viginti tibicines, silvestre quidpiam sine harmonia vel concentu sonantes, sed dūtaxat qua maxime poterant contentione tibias inflantes; quæ nihil aliud sunt quam harundines admodum crassæ, bina foramina habentes, supernum qua inflant, & infernum qua flatus egreditur, ut in organorum tubulis sive fistulis. Dextrum ipsius latus claudebat Necromanticus, sinistrum primarius ejus Cōsiliarius: sine his enim duobus nullam rem aggreditur. Solus locum ingressus qui paratus fuerat, confedit Indico more, hoc est summa tellure, simiæ aut alterius animalis instar. Tū conjectis circumquaq; oculis, & observatis nostris exiguis turmis ordine dispositis, in suum tabernaculū accersi jussit Laudonnierum & Ottignium ejus Legatum, atque ad illos longam orationem habuit; quam nisi ex parte intellexerunt; sed tandem percontatus est, quinam essemus, cur potius ipsius dominium ingressi, quam ullius alterius, & quodnam esset nostrum institutum. Ei respondit Laudonnierus per Centurionem Caillum, quem supra diximus utcumque callere ejus regionis idioma, se à potentissimo quodam Rege missum, qui Franciæ Rex appellaretur, ut ipsum ad fœdus cum eo paciscendum invitaret, quo ipsi & ipsius confœderatis amicus esset, ipsius vero hostibus hostis: quod illi admodum gratum fuit. Tum munera utrinq; in amicitia & perpetui fœderis pignus data. His rebus ita peractis, Rex propius ad nos accessit, nostraq; arma admiratus est, præsertim pyxides tormentarias; ad nostri propugnaculi fossas usque progressus, illud foris & intus emensus est: è fossa autem terram exportari & vallum instrui conspiciens, interrogavit in quem usum ista fierent. Respondit tulit, ædes extrui quæ nos omnes exciperent, atque in iis multa tuguria ædificanda; quod admiratus, inquit se cupere, ut brevi istæ ædes absolverentur. Eam ob causam à nostris rogatus, ut aliquot è suis nobis commodaret, qui nostris in struendo auxilio essent: annuit, & ilico octoginta robustissimos & laboribus assuetos misit, quorū opera magnopere levati sumus, nostrumq; propugnaculum citius extructum, & tuguria absoluta; ille vero à nobis discessit.

Dum

Dum hæc geruntur, nemo ex nostris non admovebat manum operi, nobiles, milites, opifices, nautæ & alii, ut se adversus hostem munirent, & contra aeris injurias tuerentur, singuli sibi pollicentes (facta ex his quæ donata & permutatione acquisita fuerant æstimatione) brevi se locupletes futuros.

Laudonnierus extructa jam arce, ipsiusque ædibus, & magno illo ædificio, in quod convecta annona, & reliqua ad bellum necessaria, absolutis, singulorum in cibo & potu dimensum contrahere cœpit, sic ut post tres hebdomadas, singulis in diem vnum vitrum sicera dimidia ex parte aqua diluta plenum daretur: quod ad cibos attinet, quorū in novo hoc orbe spes facta, ne gry quidem, ac nisi incolæ singulis diebus nobis suos cibos communicassent, non dubium est quin nostrum aliqui fame periissent; ij præsertim qui in venationibus pyxide tormentaria uti non norant.

Interea Laudonnierus suo Fabrorum præfecto *Joanni des Hayes Diepensi* mandat, ut bina nauigiola conficiat. quorum carina, quantum memini, triginta quinque vel quadraginta pedes longa esset, quibus altius flumina subire, atque secundum maris littus nauigare posset: hæc satis brevi temporis spatio propemodum confecta reddidit.

Cæterum Nobiles viri, qui animi solum gratia in hunc novum orbem trajecerant ex Gallia, magna cum pompa instructi, mirū in modum angebantur, conspicientes se nil eorum istic invenire, quæ sibi polliciti erant, & animo conceperant, sic ut multorum cottidie exaudirentur querimonix. Altera ex parte Laudonnierus nimium facilis, plane possidebatur à tribus aut quatuor gnatonibus, atque milites contemnebat, eos præsertim quos in precio habere debebat: quodque pejus est multum ipsi indignabantur plerique ex his, qui secundum puriorem Evangelii doctrinam vivere se velle profitebantur, quod verbi divini Ministro destituerentur. Verum ad Regem *Saturioua* revertamur.

Is legatos ad Laudonnierum mittit, non modo ad confirmandum fœdus inter ipsos initum, verum etiam ut pacta fœdera servaret, videlicet ut se amicorum ipsius amicum & hostium hostem re ipsa declararet: protectionem enim se adversus suos hostes instituire. Laudonnierus satis ambiguum Legatis responsum dedit, hac occasione: compertum enim jam nobis erat ex longa navigatione per maiorem fluminis *Mai* alveum, nostri vicini *Saturioua* hostem ipso longe esse potentiorum, imo illius amicitiam nobis esse necessariam, quia ex nostra arce ad montes *Apalatcy* proficisci volentibus (hos autem montes in venire cupiebamus, quod auri atque argenti à nobis redempti maximam partem inde advectam esse intelligebamus) itineris potior pars per ejus ditionem erat facienda: huc accedebat ex nostris aliquos apud eum esse, qui ad nostram arcem magnum auri & argenti pondus jam miserant, fœdus cum illo pangentes, cum Laudonniero mandatum esset, ut iisdem conditionibus, quibus supra, cum magno Rege *Outina* fœdus iniret.

Rex *Saturioua* accepto adeo frigido responso, ad nostrum propugnaculum, cui nomen *Carolina* inditum, ipsemet advenit cum mille ducentis aut

quingentis viris, atque admiratus locum adeo esse immutatum, ut fossam amplius transilire non posset, sed angustum admodum esse ad arcem aditum, eo se contulit atque Centurionem invenit Caillium, qui illi Regii Legati nomine denuntiavit, colloqui gratia, arcem non licere ingredi nisi suis ablegatis, vel cum viginti duntaxat delectis. Is attonitus illo mandato, dissimulat, atque cum viginti ex suis arcem ingreditur: ingresso omnia demonstrantur. Tympanorum vero & tubarum strepitu, atque æneorum tormentorum, quæ ipso præsentē explosa fuerunt, tonitruo exterrito admodum, nunciatur omnes suos nimio metu diffugisse, quod illi credibile fuit: quādoquidem ipse procul à nobis esse voluisset. Inde factum, ut nostrum nomē per vicinas provincias esset valde celebre, & maiora vero de nobis crederentur. Tandem Laudonnierum admonet fidei datæ, suum exercitum iam esse paratum ad profectiōem, annonam in promptu esse, subditos Reges etiam advenisse: sed cum nihil obtinere posset, solus cum suis in istam expeditionem profectus est.

Dum hæc geruntur, Laudonnierus alteram nauem, cui præerat Petrus Centurio, in Galliam remittit. Nunc Lectorem rogatum volo ut secum reputet, quam multi aspirarent ad reditum in patriam. Inter reliquos Nobilis adolescens Marillac nomine, adeo abitum expetebat, ut Laudonnieto polliceretur (si ipsi litterarum fasciculum in Galliam deferendum traderet) indicaturum se quæ ad ejus vitam & nominis famam maxime pertinerent; ea tamen conditione ne aperiret, ante quam nauem conscenderet, Laudonnierus nimium credulus ipsi pollicetur.

Iam dies aderat quo Navis solvere debebat, nobilis quidam cui nomen Dn. de Gievre ex honesta familia natus, comis, Deum metuens, & omnibus charus, quinque aut sex horis ante quam accusatio traderetur Laudonniero, admonetur ut secedat, Marillacum enim aliquid sinistri aduersus ipsum moliri: obsequitur, & in siluam se abdit, ut Laudonnieri iracundiam effugiat, cui Marillacus infames quosdam ut asserbat libellos Gievraei manu scriptos tradiderat in hanc sententiam. Laudonnierum centum illa Francorum millia ipsi à Rege data male collocasse, quandoquidem nullam annonam in hunc orbem intulisset: nullum verbi Dei ministrum (ut ab Admirallio illi imperatum) adduxisse: nimio favore amplecti blaterones & loquaculos, eos vero qui virtute præditi essent, contemnere: & pleraque alia quæ nunc non succurrunt.

Multis bonis viris molestum erat Gievraei exilium, omnes tamen muscitabant: paulatim tamen nonnulli indigne ferebant tam maligne cibum præberi, & singulos nimio & difficili labore fatigari: præsertim Nobiles quidam qui ipsorum maiorem rationem habendam censebant. Tandem dum alter alteri suam molestiam exponit, clandestina ineunt consilia quinque aut sex initio. quibus deinde alii acceperunt ad tricesimum usque numerum ante quam aliquid molirentur. Inter eos autem qui primi inierunt consilia, unus erat Laudonniero adprime familiaris: certissimum etiam est selectissimos quosque milites & Nobiles consiliorum participes, à quibus reliqui persuasi, iis exceptis quos ut minus vafros contempserunt & ex suo coetu excluderunt.

Dum

Dum commodum videtur, Centurionem Caillium adeunt, cui nondum suum consilium aperuerant, quod omnes illum nossent virum integrum, qui- que summam integritatem à singulis in muneris administratione requireret, eum obtestantur, ut quandoquidem sit primi pili Centurio, omnium causam tuendam in se recipiat, & eorum querimonias, quas scripto comprehenderant, Laudonniero tradere non gravetur. Caillius pro suo officio operam pollice- tur: & cum eum ad hanc rem conficiendam delegerint, illam Laudonniero ipsorum nomine declaraturum, licet ille etiam indigne ferre velit, imo ad- junctum etiam esset ipsius vitæ periculum: quia ipsorum petitionem æquam cen- sebat. Postridie, qui fuit dies Domino sacer, mane Laudonnieri ædes adit, eum- que omnium nomine orat, ut in forum prodire velit: se enim quædam habere ipsi communicanda. Omnibus in forum convocatis, Laudonnierus cum suo Legato Ottignio advenit: factò autem silentio, Centurio Caillius huiusmodi orationem habuit:

Domine, quotquot huc convenimus, ante omnia protestamur nos te agnoscere Legatum Regis nostri Domini in hac provincia supremi, in qua ipsius nomine limes est positus, tibi que obsequentes futuros in hac tam hone- sta expeditione, etiam si Maiestatis ejus gratia, vita nobis sit in tuo conspectu profundenda, ut jam periculum facere potuisti in eorum magna parte qui hic adsunt, inter quos plerique sunt Nobiles viri, qui neglectis suis commoditati- bus voluntarie & suis sumptibus te sequuti sunt. Primum igitur ea qua de- cet reverentia admonent, singulis, dum adhuc in Gallia essent, fidem datam fuisse, hanc annonam in integrum annum reperturos, atque nova subsidia re- centesque copias, antequam ea absumeretur, accepturos: verum tantum abest, ut alimenta in id tempus suffecerint, ut vix ad mensem fuerint satis. Deinde In- di segnius adferre ea incipiunt; quia animadvertunt maxime nostrorum parti merces deficere: neque enim tibi ignotum est, barbaros hos homines nihil cõ- ferre, nisi contra aliquid accipiant: tandem cum intelligent omnibus deesse munera, & milites ab illis alimenta verberibus extorquere volent (ut jam non- nulli facere cœperunt magno cum prudentiorum dolore) tum vicina loca de- ferent, ea que ratione iis commodis destituemur, quibus hætenus usi sumus: quæ si adveniant, non possumus non extremam famem expectare. His igitur difficultatibus ut occurratur, te summo opere orant, tertiam navem è Gallia huc advectam, atque etiamnum in hoc flumine existentem, reparare & instruere cures, cui eos viros quos idoneos judicabis imponas, atque ableges in novam Hispaniam, huic provinciæ vicinam, ad annonam pecuniis aut alia ratione cõ- parandâ, non dubitantes quin hac ratione nobis succurri possit: si tamen com- modiores rationes proferantur, eas libenter amplexuros. Hæc fuit Orationis summa, quæ in eo conventu fuit habita.

Ad hæc paucis respondit Laudonnierus. Ab ipsis suarum actionum ra- tiones non esse petendas: ad annonam quod attinet, ejus se rationem habi- turum, aliquot adhuc dolia sibi superesse mercibus plena, quæ in commune conferet, ut illarum commutatione alimenta ab Indis redimi queant: in Hi-

spaniam novam ut mittat, se nunquam id effecturum, sed potius bina navigio-
la pridem inchoata daturum, ut maris littus legant ad ducenta aut trecenta mi-
liaria, qua ratione eos annonam comparaturos plus quam opus esset. Sic di-
missa fuit concio.

Laudonnierus interea ablegabat quosdam qui remotiora loca observa-
rent, præsertim ea, quæ magno Regi *Outina* nostri vicini hosti proximiora e-
rant, à quo curantibus nonnullis nostris Gallis, qui apud ipsum versabantur,
multum auri & argenti in nostram arcem mittebatur, vniones præterea & alia
exquisita: sed non cuilibet concedebatur hæc prouincia: quam ob causam in
invidia erant apud plerosque, qui illos brevi ditescere æstimabant. Et licet Lau-
donnienus polliceretur omnia in commune distribuenda, multi tamen iniquo
ferebant animo. Nam quidam nomine *La Roche-ferriere*, qui verbosus cum
esset, jactabat se omnium rerum scientiam habere, tali pollebat auctoritate a-
pud Laudonnierum, ut ejus consilium pro oraculo haberet: negare sane non
velim quin dotibus ingenii præditus esset, præsertim industrius erat in nova ista
conquisitione, & diu versatus cum Rege *Outina* negotiabaturque ea quæ in
arcem mittebantur, unde illi subinde remittebantur quinque aut sex sclopeta-
rii, qui permutabantur pro occasione, aut necessitate quam illorum haberent
ipse aut *Outina*. Vt brevibus absolvam, tantum valuit industria, ut amicitiam
contraheret cum hostibus *Outina*, montibus vicinis; eaque de causa Laudon-
niero scripsit, ut sibi successorem mitteret, se enim seria quædam habere ipsi
communicanda, ad Regis obsequium, omniumque honorem & vtilitatem
pertinentia.

His auditis Laudonnierus Roche-ferrierio successorem statim mittit, &
ille ad arcem rediit, istuc refert certo se rescivisse, omne aurum & argentum in ar-
cem missum, ex certis quibusdam montibus Apalatcy cognominatis proveni-
re, Indos enim à quibus ipse accepisset, non aliunde habuisse: nam quidquid
hactenus possederant, id omne in bello adversus tres Reges *Potanou*, *Onatheaqua*
& *Oustaca* adquisivisse, qui potentem istum Regem *Outinam* impediabant, quo-
minus mōtes illos subjugare posset. Attulit præterea Roche-ferrierius illorum
montium fodinæ fragmentum continens satis multum auri & æris. Petit igi-
tur à Laudonniero facultatem discedendi, periculum enim facturum tam lon-
ginquæ profectiois, ut speret ad tres istos reges pervenire posse, & illorum au-
lam observare, atque impetrata à Laudonniero licentia discessit.

Profecto Roche-ferrierio, triginta illi, qui Demonstrationis sive supplicis
libelli supra memorati auctores fuerant, omnia turbant in arce, quam occupa-
re constituunt, ut rebus aliter provideant: atque vt commodiore ordine o-
mnia procedant, duces sibi deligunt Dominum de Fourneaux insignem hy-
pocritam, & impense avarum, Stephanum Genuensem Italum, & tertium
nomine La Croix, militum autem Centurionem, Vasconem quendam appel-
latum Seignore. Porro illi in suam sententiam pertraxerant omnes qui mune-
re fungebantur in exercitu, tribus exceptis, Ottignio Legato, Domino d'Ar-
lac nobili Helverio; nostro signifero, & Centurione Caillio. Reliqui milites
adeo

adeo ab illis corrupti ut sex & sexaginta iique selectissimi & veterani subscriberent. Me etiam corrumpere tentarunt per meos quosdam intimos familiares, exhibito eorum catalogo qui nomina dederant, dira etiam minitantes his qui tantundem non facerent. Verum illos rogavi, ne mihi molesti essent: profiteri enim me, illis adversum fore in hoc negotio. Laudonnierus quidem intellexerat aliquam conspirationem fieri, sed auctores ignorabat: Ottignio etiam quædam fuerant indicata, sed subobscure. Vespere præcedente noctem qua conjurati sua consilia exequi statuerant, admoneor à nobili Nortmanno, cui cognomen de Pompierre, sequente nocte Conjuratos Caillium Centurionem, cum quo commune habebam hospitium, jugulare decrevisse, itaque si vita mihi cara esset, alio me conferrem: cum vero propter temporis angustiam mihi non esset integrum alio proficisci, domum redeo, & Caillio significo quæ intellexeram. Ille illico per posticum se proripit & in silvam se ita abditum: ego, Dei protectioni me commendans, rei eventum expectandum censeo.

Sub mediam noctem Fourneauus Conjuratorum dux, thorace ferreo indutus & pyxidem tormentariam manu tenens, cum viginti pyxidariis ad Laudonnieri ædes proficiscitur, quas aperiri jubet, recta ad ipsius lectum profectus, pyxidem illius gutturi admovet, & fœdissimis convitiis illum proscindens, claves armamentarii & annonæ petit, omnia illi arma adimit, & catena pedibus injecta captivum in navim quæ in flumine ante arcem erat abduci jubet, additis duobus militibus qui ipsum observarent. Eadem hora alter Croixius armatus decem & quinque pyxidariis ipsum comitantibus ad Ottignii Legati ædes proficiscitur, quem nulla alia re offenderunt, nisi quod arma ipsi ademerint, & constituta capitis poena vetuerint ante lucem domo egredi, quod pollicitus est. Tantundem factum est à Stephano Genuensi in ædibus Arlaci nostri Antesignani, qui idem iuramentum præstare coactus est. Eodē tempore Centurio Signore stipatus reliqua militum qui nomina dederant multitudine, ad Caillium proficiscitur ea mēte ut eum neci traderet, quia aperte ipsorum conatibus se opposuerat, dum ei consilia sua aperirent: sed vix quæsitus, neque ipse, neque ejus germani fratres sunt reperti: omnia autem eorum arma auferuntur cum meis, mandato etiam facto ut captivus in stationem militum duceret: sed proborum quorundam virorum nobilium opera, qui hujus conjurationis minime conscii, ab aliis subornati fuerant, mihi restituta sunt arma, ea tamen conditione ne ante lucem ædibus excederem, quod sum pollicitus. Deinde reliquorum militum, qui nomina non dederant, domos adiens omnibus arma adimit, atque ea ratione rerum potiuntur.

Conjecto in vincula, ut diximus, Laudonniero, Ottignio Legato & signifero Arlacio inermibus & domi conclusis, Centurione Caillio per silvas vago & cum feris versante, & reliquis probis spoliatis armis, conjurati omnium rerum ordinem pervertunt, Laudonnieri etiam nomine & auctoritate abutentes: atque quo facilius ad suæ deliberationis scopum pervenirent, Fourneauus Conjuratorum dux diploma sive licentiam in membranis describi curaverat Laudonnieri nomine, qua ipse ut Regis Galliarum Legatus, potestatem con-

cedit maxime suorum parti (quandoquidem annonae penuria cum suis laboraret) in novam Hispaniam proficiscendi, alimentorum conquirendorum causa, omnes praefectos, centuriones, & reliquos munere aliquo publico fungentes sub auspiciis Regis Hispaniae orans, ut eis in hac re auxilio esse velint. Hoc diploma ab ipsis conscriptum Laudonnierus subsignare cogitur: bina illa deinde navigiola majora quorum ante memini, ex armamentario regio omnibus necessariis rebus & annona instruunt; deligunt naucleros & nautas ad protectionem in Novam Hispaniam suscipiendam. Vni navi praeficiunt senem Nauclerum Michaelem Vassium Diepensum, alteri alium Nauclerum Trenchant appellatum: atque sic instructi à Carolina solverunt viii. Decembris, timidos & tirones nos nuncupantes, & minitantes, nisi cum omnes opulenti ex Hispania nova redirent, illos in arcem recipere vellemus, pedibus nos protrituros.

Cæterum dum hi latrocinii opes quaerunt, de Roche-ferrierio agemus, qui ad montes profectus sua prudentia & diligentia effecit, ut familiarem se redderet tribus supra nominatis Regibus, Regis *Outina* (cum quo diu versatus erat) infensissimis hostibus. Ille attonitus conspectu ordinis & opulentiae ipsorum, misit in arcem Laudonniero multa munera ab istis Regibus illi donata: inter quae fuerunt plani orbes aurei & argentei amplitudine mediocris lancis, quibus pectus & dorsum tegere solent in bellum profecturi, multum auri infecti cui admixtum aes, & argenti non bene excocti: misit praeterea pharetras selectissimis pellibus tectas, & omnes earum sagittas cuspidem auream armatas, plurima aulea ex pennis confecta, & scirpis diverso colore infectis summa arte contexta: lapides item virides & caeruleos, quos nonnulli smaragdos & sapphiros esse censebant, cunei modo efformatos, securis vicem ad ligna caedenda illis praebentes. Laudonnierus contra misit quae potuit, veluti crassiores pannos crispatos, secures & ferras aliquot, aliasque viles Luterianas merces, quibus abunde sibi satisfactum putarunt.

His commerciis magnam sibi invidiam conciliavit Roche-ferrierius apud Regem *Outina*, praesertim vero apud omnes ejus subditos, qui tale in ipsum odium conceperunt, ut ne nominis quidem ipsius appellationem audire sustinerent, sed illum *Timogua*, hoc est, hostem vocarent. Verum Roche-ferrierius, aliorum Regum amicitiam retinens, alia via in nostram arcem redire poterat; quia multi rivi in majorem fluminis Maii alveum se exonerant quindecim vel sedecim infra *Outina* Regis habitationem miliaribus. Non abs re porro me facturum arbitror si militis cujusdam meminero qui Roche-ferrierii exemplo motus, etiam à Laudonniero facultatem postulavit commercia agendi alio loco: impetrat quidem, sed etiam admonetur, ut quid moliretur probe antea consideret: nam fieri posse ut cum vitae ipsius dispendio susceptum negotium prosequatur, quod eventu comprobaturum est. Impetrata igitur potestate, adolescens hic miles robustus & agilis ab ineunte ætate in Admiralli Castilionei aula educatus, cui nomen Petro Gambie, solus sine ministro ab arce nostra discedit onustus vilibus quiquisdam mercibus, & sua pyxide tormentaria, per provinciam negotiari coepit. Is adeo fortunatus fuit in sua negotiatione, ut etiam
in Inco-

in incolas imperiū quodammodo exerceret, quos subinde cogebat ad nos sua mandata perferre: tandem ad Regulum quendam *Adelano* cujus domicilium in parva fluviali insula, profectus, tantam cum illo familiaritatem contraxit, ut ipsi fieret carissimus, atque adeo filiā illi donaret. Tanto honore affectus, accumulandis opibus studebat tamen: imo Rege absente cum ille omnia guber- naret, ipsius Regis subditos adeo tyrannice habebat, ut eos quærere cogeret, quæ invenire non poterant, & tandem omnibus invisus redderetur: quia vero Regi erat charus, nemo mutire audebat. Accidit ut ille à Rege licentiam postularet ad nostram arcem proficiscendi, iam enim duodecim lunis amicos sibi non esse conspectos. Facultatem impetrat ea conditione, ut intra paucos dies redeat: collectis quas adquisierat opibus, & in canoam siue lintrem qui illi traditus fuerat, impositis, & binis Indis additis qui eum veherent, Regi valedicit. In itinere, alter comitum memoria repetens se aliquando fustibus fuisse ab hoc milite castigatum, & invitante illum præda, talem occasionem cum vindictæ tum prædæ minime negligendam esse judicat: quapropter dum miles securus se inclinat, arrepta quæ propter militem jacebat securi, caput illi confringit, & sublati ejus opibus, comite alio Indo fugit, ut in postrema figura postea videre licebit.

Nunc redeundum ad Laudonnieri liberationem & narrationem eorum quæ acciderunt post nostrorum abitum, qui etiam abstulerant quædā dolio- la generosi vini Hispanici, quod asserente Laudonniero & ejus famula, in æ- grorum vsum adservabatur. Centurio Caillius per sylvas errans, per iuniorem fratrem quo administro mittebantur illi quæ poterant, intelligēs eorum abi- tum qui mortem ipsi machinati erant, in arcē subito rediit, & reliquis animum addens, adhortatus est ad arma denuo sumenda, (nam qui abierant illorū non fuerant indigi) & Laudonnierus è naui accersitus, Ottignius Legatus & Arla- cius Signifer, ex suis ædibus cum omni securitate dimissi. Delectus fit, & novo sacramento omnes astringuntur, cum ad Regis obsequium, tum ad hostibus, in quorum numero habiti sunt qui adeo scelesti nos contempserant, resisten- dum. Instituti quatuor præfecti qui totum cœtum in quatuor manipulos di- stribuerent, & ita singuli ad suum munus redierunt.

Dum hæc geruntur, venit in nostram arcem adolescens nobilis Pictavi- ensis, dictus Dn. *Groutant* à Roche-ferrierio missus, cui semper comes fuerat etiam in profectione ad tres Reges vicinos montibus *Apalatcy*. Is Laudonnie- ro retulit tertium ex his Regibus magno amore prosequi Christianos, eum esse potentem & opulentum, habereque semper parata ad bellum quatuor hominum millia, petiisse à Roche-ferrierio, ut se ad Laudonnierum mitteret significatum, perpetuum foedus (si volet) inter vtrumque futurum, cum- que intelligat eos aurum expetere, quibusvis conditionibus astricturum suam fidem, ut si centum pyxidarios ab eo accipiat, se certo scire eos redditurum victores & dominos montium *Apalatcy*. Hos illi curaturum pollicitus e- rat Roche-ferrierius, ignarus turbarum quæ in arce fuerant excitatæ: nec dubi- tandū est quin (nisi tam turpiter deserti fuissetus à potiore nostrorum parte)

periculum ejus rei fecissemus, cognito tanto hujus Regis erga nos affectu. Sed Laudonnierus apud se reputans, si centum ex nostris ablegaret, neminem reliquum fore qui arcem tueri posset, eam expeditionem distulit, donec nova e Gallia ad venirent auxilia: licet non admodum fideret Indis, praesertim ab eo tempore quo ab Hispanis fuit admonitus: de quibus non abs re videor mentionem hic facturum, ut ex Floride Historia à Laudonniero conscripta & evulgata, colligere licuit.

Dum, inquit, Indi me invisunt, & semper aliqua munera adferunt, veluti pisces, ceruos, galli-pauos, leopardos, vrsorum catellos, atque alia pro regionis quam incolebant natura: illos contra remunerabar securiculis, cultris, vitreis globulis precariis, pectinibus & speculis. Bini Indi quodam die salutatum me adveniunt sui Regis *Marracou* appellati nomine, qui habitabat circiter quadraginta miliaria à nostra arce, Meridiem versus, mihi que significarunt, in Regis *Onachaquara* familia quendam versari cui nomen *Barbatus*; & apud Regem *Mathiaca* alium esse, cujus nomen ignorabant, vtrumque exterum: in mentem mihi subiit, forsitan Christianos esse, eade causa omnes vicinos Reges rogatum misi, ut si quem Christianum in suis dominiis haberent, ad me perducerent, me duplum repensurum. Illi cum muneribus capiantur, tam diligentem nauarunt operam, ut bini illi, quorum facta mentio, ad me in arcem venirent. Nudi erant, capitisque comam ad poplites usque propendentem habebant, Indorum more; Hispani quidem natione, ad mores tamen indigenarum ejus regionis ita assueti, ut initio nostra consuetudo illis peregrina videretur. Habito cum illis colloquio, vestes illis dedi, & comam adimere jussi, quam negligere noluerunt, sed sindone involverunt, dicentes se in patriam referre velle, tamquam testimonium earum ærumnarum quas in India perpeffi essent. In vnus capillis inventum est auri pauxillum reconditum, quod circiter viginti quinque coronatos pendebat, quo me donavit. Sciscitanti de locis quæ peragrassent, & qua ratione in eam provinciam peruenissent, responderunt, quindecim jam annos elapsos, quod tres naues, in quarum una ipsi vehebantur, circa *Calos* periissent, ad scopulos vulgo *Martyres* dictos allisæ, Regemque *Calos*, maximam divitiarum qua hæ naues onustæ erant partem, ad se recepisse, tali etiam adhibita cura, ut maxima virorum pars salva fuerit, atque plurimæ mulieres; e quarum numero tres aut quatuor erant nobiles, connubio junctæ, quæ cum suis liberis etiamnum apud eundem Regem *Calos* vivebant. Interrogati quis esset hic Rex, responderunt formosissimum & maximum esse totius regionis Indum, strenuum admodum, & potentem. Significarunt præterea, magnam auri & argenti vim possidere, eamque pago quodam in scrobe reconditam habere, humana altitudine non minore, nec minus lata quàm dolium: ad quam si cum centum pyxidariis proficisci possem, se curaturos ut omnes hæ divitiæ in meam potestatem venirent, præter eas quas ab indigenis qui opulenti erant, acquirere possem. Significarunt præterea, mulieres cum ad saltationes conveniunt, e cingulis propendentes habere planas auri massas, orbibus non minores; easque tanta quantitate, ut pondere fatigatæ incommode saltare possent: viros itidem

dem similibus esse onustos. Maximam earum divitiarum partem (ex ipsorum opinione) ex Hispanicis navibus, quæ ad illud fretum plerumque allidebatur, provenire: reliquam autem ex commercio, quod huic Regi cum aliis vicinis Regibus erat. Ipsum verò apud subditos magna in veneratione esse, ab eo persuasos, ipsius magicis incantationibus fieri, ut tellus affatim necessaria produceret: quoque facilius id illis persuaderet, cum duobus aut tribus ex fidissimis in ædes quasdam secedebat, in quibus suas incantationes exercebat, Regisque mandato statim occidi, quisquis curiosius, quid agerent, observare vellet. Imo addebant, singulis annis tempore messis barbarum hunc Regem hominem sacrificare, qui ejus rei causa expressè adservabatur, & deligebatur ex Hispanorum, qui in hoc fretu naufragium patiebantur, numero. Alter illorum etiam retulit, se diu apud illum tabellarii munere functum: & sæpius ab eo ablegatum ad Regem quendam, nomine *Oathkaqua*, quatuor aut quinque dierum itinere à *Calos* distantem, qui illi semper fidus amicus fuerat. Medio autem itinere insulam esse magno in lacu dulcis aquæ *Sarropé* nuncupato, & quinque miliaria patente sitam, multis fructuum generibus uberem, dactylis præsertim in palmis nascentibus, quorum magnum est commercium, sed majus adhuc radicis cujusdam, ex qua fit farina, ad panem pinsendum adeo idonea, ut præstantissimus panis ex ea conficiatur: quindecimque in circuitu miliaribus totam regionem ab ea educari. Hinc fieri, ut ejus Insulæ inquilini, à vicinis magnas adquirant opes: nam ab ipsis nisi magno precio non redimitur ea radix. Præterea totius illius regionis maximè strenui existimantur, ut re ipsa declarant, cum Rex *Calos* affinitate cum *Oathkaqua* contracta, ejus filia, quæ illi desponsata erat, spoliatus fuit. Rem verò sic gestam narrabat.

Oathkaqua magno suorum numero stipatus unam è suis filiabus eximia forma, pro coloris ratione in ea provincia præditam, ad Regem *Calos* deducebat, ut ipsi conjugem daret: hujus Insulæ incolæ cum id intellexissent, structis insidiis qua *Oathkaqua* transeundum erat, pugna commissa ipsum fundunt fugatque, sponsa cum toto gynæceo capta, in Insulam abducitur. Quod apud Indos pro insigni victoria censetur; matrimonio enim sibi conjungere eas virgines, & perditè amare solent. Qui mihi hæc referebat Hispanus, addebat, de bellato *Oathkaqua*, ad ipsum commigrasse, atque circiter octennium hæsisse, donec ad me veniret.

Calos ad flumen quoddam situm est quadraginta aut quinquaginta miliaribus ultra Floridæ promontorium qua ad Meridiem vergit, *Oathkaqua* verò domicilium cis Promontorium est, Septentrionem versus, eo loco qui in Chorographia *Cannaveral* nomine insignitur, octo & viginti gradibus ab æquatore.

Circiter vigesimum quintum Januarii, meus vicinus *Paracoufi Saturiona* per binos è suis aliquot munera misit, ad mihi persuadendum, ut conjunctis viribus bellum adversus *Outinam* mihi amicum gereremus: orans præterea, meos qui apud *Outina* versabantur, revocarem, quorum causa sibi ab *Outina* invadendo & superando temperaverat; plurimi etiam reges ipsi confœderati, per

tres hebdomadas aut totū mensem ejus rei causa nuncios ad me miserunt. Sed eorum votis acquiescere nolui; imo omnem operam adhibui, ut eos amicè conjungerem: quod annuerunt, ita ut existimarē jam pro rato habituros quidquid statuerem. Tum uterque Hispanus qui jam diuturno usu perspectum habebant Indorum ingenium, me admonere, ne ullo modo eis fiderem: cum enim maximè blandiuntur, tum proditoriè aliquid moliuntur; natura ipsos esse summos proditores & dissimulatores. Sed ego etiam minime illis fidem habebam: experientia enim & ex Historiarum recentiorum lectione mille eorum artes & fraudes cognoveram.

Duabus cymbis jam paratis, Navarcho *Vasseur* mandatum dedi ut littus marinum ad Septentrionem vergens observaret, & ad flumen usque navigaret, cujus Rex *Adusta* erat, ejus loci dominus, è quo Galli anno millesimo quingentesimo sexagesimo secundo annonā convexerant. Binas differentes vestes illi mittebam, aliquot secures, cultros, & alias viles merces, ut facilius me in ipsius amicitiam insinuarem. Atque ut ipsum facilius demereri possem, *Vassorio* adjunxi militem Aimon dictum, qui in prima navigatione fuerat, sperans à Rege *Adusta* cognitum iri. Sed ante quàm cymbam conscenderent, diligenter perquirere jussi, quid altero milite *Rouffi* vocato, qui solus in illa regione remanserat, cum *Nicolaus Mallon* tribunus, & reliqui in priore illa navigatione, naves conscenderunt, ut in Galliam redirent, actum esset. Eo pervenientes intellexerunt, militem quadam cymba, istac iter faciente, exceptum, & aliò traductum; postea autem didici Hispanos illud littus legentes eum excepisse & *Hauanam* duxisse. Rex *Adusta* cymbam mayzo & fabis plenam mihi remisit; addidit præterea binos cervos, & binas pelles secundum ipsorum consuetudinem pictas, & aliquot uniones vilis precii, quoniam *adusta* erant; mihi etiam significari iussit, latas possessiones daturum si sedes apud ipsum figere vellem, & collato mayzo quantum vellem communicaturum. Interea tanto numero palumbes advolarunt septem hebdomadum spatio, ut singulis diebus plus quam ducentas tormentaria pyxide in sylvis nostrum propugnaculum ambientibus occideremus. Reverso Tribuno *Vassorio*, denuo binas cymbas milite & nautis armari jussi, & munus meo nomine misi viduæ defuncti Regis *Hionacara*, quæ à nostra arce circiter duodecim miliaria habitabat ad Septentrionem: illa humaniter exceptis meis utramque cymbam mayzo & glande onustam remisit: addidit etiam aliquot corbes *Cassina* foliis plenos, è quibus potionem conficere solent: hujus viduæ habitatio mayzi omnium elegantissimi feracissima esse perhibetur, præ reliquis maritimis regionibus. Fertur etiā hæc Regina omnium Indicarum formosissima, & summa esse in existimatione: imo eam subditi adeo reverenter habent, ut ferè perpetuo humeris ferant, nec pedes ire sinant. Aliquot diebus post remissas meas cymbas, suum *Hiatiqui*, hoc est, interpretem ad me misit.

Tantum porro annonæ me habere existimans, quæ sufficeret donec naves è Gallia advenirent, binas meas cymbas (ne mei otiosi essent) misi observatum adverso flumine, quæ eo usque progressæ sunt, ut triginta miliaribus
supra

supra *Mathiaca* pervenirent, & istuc lacum observarent, cujus adversa ripa (referentibus Indis) conspici non posset; licet enim cellissimas totius illius regionis arbores conscendissent, nunquam tamen terram ex adverso conspiciere possent. Ea de causa mei ulterius non sunt progressi, sed regredientes per *Chilili*, insulam *Edelano* medio in flumine sitam observarunt, omnium sane amœnissimam. Nam cum circiter tria duntaxat miliaria in longitudinem & latitudinem pateat, feracissima tamen est hominum & fructuum. Pagum *Edelano* egressis, & ad fluminis portum tendentibus, transeundum fuit per deambulacrum trecentis passibus longum, quindecim latum, utrinque vastis arboribus consitum, quarum rami sese tam eleganter in fornices implicant, ut pergula quædam videatur arte facta, non natura, cui similem forte Christianus orbis non habeat. Egressi inde nostri, ad *Enecaque* navigarunt, postea ad *Patchica*, denique ad *Choya*; istuc relictis in ejus fluminis exiguo ramo cymbis, & aliquot ad earum custodiam viris, *Outina* inviserunt, qui humanissime illos excipiens, ipsos inde discedentes adeo importunis precibus urfit, ut sex e meis apud ipsum haberent, e quorum numero nobilis quidam nomine *Grot aut* fuit. Is postquam bimestre apud eum hæssisset, & diligenter regionem observasset cum alio, quem diu ante istuc ejus rei causa reliqueram, ad me in arcem rediit, significatum, se amœniorem regionem nunquam conspexisse. Inter reliqua referebat se locum quendam *Oultaca* appellatum conspexisse, cujus Rex adeo potens erat, ut tria aut quatuor Indorum milia in aciem producere posset, cui si me adjungere vellem, facile reliquos in nostram potestatem redacturos: deinde huic Regi itinera, quæ ad montes *Apalatcy* ducunt, cognita erant, ad quos pervenire Galli adeo desiderabant, & in quibus *Oultaca* hostis suam habitationem habebat, quem facile debellare possent, modo conjunctis viribus in iptum impetum facerent. Misit ille Rex ad me laminam ex are e montibus illis eruto, e quorum radicibus torrens emanat auri, sive, ut Indi putant, aris dives: nam in eo torrente harundinaceo calamo concavo, arenam hauriunt, donec plenus sit, deinde eo quassato & succusso, cum arena mixta inveniunt aris & argenti grana: unde conjecturam faciunt aliquam ejus metalli venam esse in illis montibus. Cum verò quinque aut sex duntaxat dierum itinere à nostra arce abessent, ad *Thraciam* constitueram, simulatque subsidia e Gallia advenissent, habitationem nostram traducere ad flumen aliquod, ad Septentrionem magis obversum, ut eò viciniore montibus effemus.

Redeundum nunc ad nostros nobiles & milites, qui conquirendorum alimentorum gratia, in novam Hispaniam profecti erant. Illi ad insulam *Cubam* appellentes, aliquot naves capiunt, quasdam etiam sine magna difficultate, omnis generis annona plenas, ut *Cassavi*, oleo olivarum, vino Hispanico. has naves in suum usum applicant, relictis suis navigiis. Ea præda non contenti, in aliquot insulæ loca excendunt, & deprædantur, sic ut ex ea præda bis mille coronati in singula capita redire crederentur. Deinde actuariam navem opibus plenam, in qua ejus insulæ portus cujusdam appellati *la Havana* præfectus, non sine pugna capiunt. Præfectus pro sua & duorum liberorum redem-

ptione magnam pecuniae summam offert: de precio conveniunt, sed ut huic etiam accedant quatuor aut sex simiolae Saguins dictae, elegantissimae, & totidem psittaci qui in insula reperirentur selectissimi, manente captivo interea in nave Praefecto, donec redemptionis precium persolutum esset. Annuit praefectus, & quo maturius ista confici possint, rogat, ut ipsi liceat alterum ex liberis ad uxorem cum epistola mittere continente redemptionis condiciones. Scriptam epistolam legunt, probant nostri Galli, nihil in ea quod culpari possit reperientes, mittitur ea Havanam cum lembo actuariae navis: ipsi tamen licet astuti & circumspecti sibi viderentur, verba non intellexerunt quae Praefectus filio in aurem dixit; ne videlicet uxor quidquam eorum ageret quae in epistola erant scripta, sed per dispositos equos juberet per omnes ejus insulae portus significari, ut auxilia ipsi mitterentur. Vxor mariti mandata tanta diligentia exequuta est, ut diluculo feroces nostri Galli à duabus magnis navibus magna tormentorum aeneorum quantitate ex utroque latere disposita instructissimis, & ingente rostrata nave cingerentur. Illi se conclusos conspicientes ob ostii portus angustiam, admodum attoniti fuere, pars tamen militum sex & viginti scilicet in parvam navem speculatoriam, quae in portu erat, se conjiciunt, quo facilius & minore cum damno tormentorum percurrere possent, ac reciso anchorae fune, pugnando per medios hostes evadunt: sed reliqui milites, (qui in actuaria navi erant, cum Praefecto Hispano) capti & in continenter abducti (exceptis quinque aut sex qui in congressu caesi) fuerunt, & in vincula coniecti, partim venditi & in alia loca deportati, etiam in Hispaniam & Lusitaniam usque.

Inter eos qui evaserant, tres fuere conjurationis principes, Fourneauxius, Stephanus Genuensis, & Groixius: Nauclerus Trinchant qui vi ab ipsis abductus fuerat etiam inter illos erat cum quinque aut sex nautis, qui animadvertentes navem speculatoriam carere alimentis, neque ullam affulgere spem ea conquirendi, inter se statuunt redeundum esse in Floridam interea dum alii dormirent, quod sane fecerunt. Milites excitati admodum indignati sunt, nam Laudonnierum metuebant: tandem statuunt adeundum esse fluminis Maii ostium ad alimenta quaerenda: sibi enim multos Indos esse cognitos à quibus annonam accipere possent, deinde altum rursus petendum ac fortunam periclitandam clam his qui in arce erant. Ad fluminis igitur ostium pervenientes, anchoras jaciunt, & alimenta quaerere incipiunt: quod Indus quidam illico significatum venit Laudonniero. Hac re cognita, Laudonnierus voluit ad eos mandata perferri, ut navim ante arcem adducerent, & ipsi eum convenirent: sed Caillius centurio eum obsecrat ut rem altius perpendat, fieri enim posse ut ejus mandatis non obsequantur, sed potius fugiant: sicque frustratum iri occasione exemplar in eos statuendi. Ad haec Laudonnierus, quid igitur agendum statuis? cui Caillius, concede mihi obsecro viginti quinque milites pyxidarios, quos nostro navigiolo impositos tegam ejusdem velo, & sub auroram navem speculatoriam propius accedam: nam è longinquo nos binos solummodo aut ternos conspicientes cum binis nautis navigioli rectoribus, non magnopere curabunt etiam si propius eos accedamus, navi autem ipsorum proximi, mei milites

milites exurgent & illorum navem ingredientur. Hoc probato consilio, navigiolum conscendunt milites, quod postridie ante solis ortum vigiles, qui in navi erant, conspicati, totam catervam excitant; hi videntes nostrum navigiolum, ex longinquo Caillium cum binis aliis militibus agnoverunt, & eos propius accedere permiserunt nullis armis sumptis, sed postquam nostrum navigiolum latus illorum navi conjunxit, subito nostri milites exilientes ipsorum navim conscendunt: illi autem attoniti, ignem excitari jubent, & ad arma concurrunt, sed sero nimium: nam statim adempta fuerunt, & illis significatum ut ad Regis Legatum venirent, quo adeo sunt consternati, ut ipsorum vitam in summo discrimine esse agnoscerent. His in arcem perductis, juridicè cum tribus conjurationis principibus actum est, & de condemnatis supplicium sumptum, reliquæ multitudini, primum tamen exauctoratæ, venia data: nulla deinde seditio subsequuta.

His rebus compositis ingens fama sequuta est, quia viciniore & remotiores Indi à nobis secesserunt multas ob causas: primum quod pro alimentis nihil illis conferebatur, deinde quod plerumque verba à nostris acciperent, ad alimenta conquirendum: imo adeo vecordes fuerunt ne dicam perversi aliqui ut incenderent illorum ædes, existimantes ea ratione ab ipsis facilius alimenta se impetraturos. Sed malum indies sic crescebat, ut tria aut quatuor miliaria essent conficienda, prius quàm aliquis Indus reperiri posset. Huc accedebat bellum adversus potentem Regem *Outina* gestum, quod cum sit à *Laudonniero* descriptum in eo quem de sua peregrinatione confecit libro, illius mentionem non faciã: ut summatim dicam, res esset miseratione digna, si quis sigillatim describere vellet, in quam egestatem redacti fuimus, meum enim institutum duntaxat est, ut quam brevissimè scribam quæ acciderunt.

Quibusdam ergo fame extinctis, & reliquis adeo macie confectis, ut curis ossibus hæreret, *Laudonniero* etiam desperante de auxilio è Gallia accipiendo, jam enim decem & octo mensibus istic hæseramus: communi omnium consilio deliberatum est rationes meditari quibus in Galliam redire possemus: tandem decretum, ut tertia navis è Gallia adducta, quàm commodè fieri posset reficeretur, & ejus summa tabulis augerentur, atque fabris in eo opere occupatis, milites secundum maris littus alimenta quærent.

Cæterum dum ad opus accingimur, appulit ex longinqua quadam navigatione, *Præfectus* quidam *Anglus* nomine *Hawquiens*, qui lembo in nostram arcem venit; is nos in tam misero statu conspiciens, nobis obtulit suam operam quacumque in re nobis commode esse posset, eamque etiam præstitit. Nam *Laudonniero* vendidit unam ex suis nauibus æquo admodum precio, & dolia aliquot farinae, è qua panes biscocti confecti in nostrum usum, & donatis etiam nonnullis doliis fabarum & pisorum, aliquot tormenta ænea arrhabonis loco accepit, ac discessit.

Latè admodum nactos nos esse navem præter eam quam fabri referant, atque annonam in nostrum reditum sufficientem, deliberatum est est arcem ante nostrum discessum duabus de causis esse diruendam; primum ne

Hispanis, quos intelleximus eo venire velle, post nostrum discessum usui esset adversus Gallos, si denuo eò redirent; deinde ne *Saturiona* eam vacuum occuparet: à nobis igitur fuit diruta.

Verum nobis ad iter accinctis, & ventum secundum per tres septimanas expectantibus ad solvendum ex ea provincia, præter spem advenit septem navium classis Præfecto Ioanne de Rebaud viro celebri, & multis virtutibus prædito, qui Laudonniero mittebatur successor, ad ea peragenda quæ Rex jam inceperat: qua de causa omnibus insignem lætitiā attulerunt non sperata ea auxilia. Iactis anchoris Ribaldus excendit, cum aliquot Centurionibus, multisque nobilibus viris & aliis, qui gratias agebant Deo, quod nos vivos reperissent, ut necessaria subministraret, significatum enim illis fuisse nos omnes extinctos: itaque pro longa afflictione quam perpeSSI eramus, Deus nobis gaudium immisit. Nam singuli liberales erant in communicandis alimentis & aliis bonis quæ abundè attulerant, & omnes quacumque in re possent gratificari studebant suis amicis, aut consanguineis, aut popularibus, sic ut omnia perstreperent lætitiā, sed brevi admodum, ut postea intelligemus. Ribaldus in continentem exponere cupiens merces, annonam & alia ad bellum necessaria, ostiū fluminis altitudinem valide tentari iussit: sed minus aquæ reperiens, quàm ut majores naves subire possent, tres minores duntaxat flumen ingredi iussit, quarum majori, Vnio nuncupatæ præerat filius ipsius Iacobus Ribaldus, cui additus erat Legatus Tribunus Vallard Diepensis: alterius Præfectus erat Tribunus Mailard etiam Diepensis: tertiæ imperabat nobilis quidam Machon-ville: quatuor majores in anchoris steterunt uno à continente miliari: quia in ea plaga mare admodum erat planum, & exonerabantur lintribus & scaphis.

Septem porrò aut octo diebus à Ribaldi adventu, omnibus nobilibus, militibus, & nautis (exceptis paucis qui ad quatuor majorum navium custodiam relictī erant) in terram expositis, & inter se agentibus de ædificiis struendis & arce restauranda, sub quartam pomeridianam conspectę sunt ab aliquot militibus, qui ad littus marinum exspatiatum iverant, sex naves ad quatuor nostras quæ in anchoris stabant accedere: id milites statim significari jubent Ribaldo, cui serius advenienti denuntiant sex magnas naves anchoras apud nostras naves fixisse, quæ illico præcisis anchorariis funibus, & omnibus velis expansis fugerunt; sex autem illas naves anchoris sublatīs subsequutas esse (tempore autem advenit Ribaldus ut hanc persequutionem videret cum plerisque aliis) melioribus autem velis præditæ nostræ quatuor aliis sex, brevi oculorum nostrorum aciem effugerunt: ante quadrantem horæ disparuerunt etiam aliarum sex, quæ res admodum anxios tota ea nocte nos reddidit, in qua Ribaldus omnes lintres & naviculas instrui jubet, quingentos etiam aut sexcentos pyxidarios in littore sistit, paratos naves conscendere, si opus esset nocte sic transacta postridie sub meridiem, maxima è quatuor navibus Trinitatis symbolum habens, apparere cœpit, recta ad nos tendens; conspeximus deinde secundam cui præerat Cosslette Tribunus, tandem tertiam, & paulo post quartam, quæ signo dato nos ad se evocabant. Ribaldus verò metuens ne hostes aliqui, nostris

stris navibus occupatis, id agerent ad nos pelliciendos, periculo noluit expone-
re suos milites, qui tamen libentissimè naves conscendissent. Navibus propius
ad littus, adversis ventis, accedere nequeuntibus, Tribunus Cossorius epistolam
ad Ribaldum scribit, quam nauta acceptam recondidit, & in mare desiliit ma-
gno vitæ periculo: postquam diu natasset, à nostris conspectus fuit, & subito
missus lembus qui illum exciperet, & ad Ribaldum adduceret. Epistola autè sic
erat scripta: Domine Ribalde, heri sub horam quartam à meridie classis Hispa-
nica octo navium in conspectum nostrum venit, quarum sex apud nos ancho-
ras jecerunt. sed nos animadvertentes Hispanos eos esse, præcis funibus an-
chorariis vela fecimus, ipsi etiam statim velis expansis tota nocte nos persequu-
ti sunt, multaq; tormenta in nos exploserunt; sed videntes consequi nos non
posse, quinque aut sex miliaribus infra descensiones fecerunt, educta è navi-
bus magna Æthiopum multitudine palas & ligones gestantium, supra qua re
pro tua prudentia consilium capies.

Perlecta epistola, Ribaldus præcipuos suorum in cōcilium vocat, in quo-
rum numero triginta prope Centuriones, præter Nobiles, & commissarios,
aliosque rerum procuratores. Sanior hujus concilii pars, arcem quam primum
restaurandam & muniendam, magnamque militum partem ducibus Laudon-
nieri militibus quibus itinera erant cognita, ad locum ubi Hispani erant, able-
gandam esse censebat; atque ita futurum Deo juvante, ut brevi negotium ex-
pediatur: eam enim provinciam non esse Hispanici juris, cujus limites vicini-
ores trecentis vel quadringentis miliaribus aberant. Ribaldus autem omnes
ad hunc scopum tendere intelligens, ait, Domini, auditis vestris sententiis, me-
am etiam proferre volo: sed prius vobis significandum arbitror, me, paulo ante
meum ex Gallia discessum, litteras ab Admirallio accepisse, ad quarum calcem
hæc sunt verba ipsius manu exarata. Ribalde, admoniti sumus Hispanum ad-
oriri vos velle, vide ne quid illi cedas, & rectè facies. Itaque vobis apertè dico, si
sequamur vestram sententiam, futurum fortasse ut Hispani nostrorum feroci-
am non expectent, sed fugiant & naves denuo conscendant: qua ratio-
ne nobis occasio præriperetur eos perdendi qui nos destruere volunt. Sed
hæc sententia mihi potior videtur, ut omnes nostros milites imponam qua-
tuor iis navibus quas ad anchoras habemus, & rectè eamus occupatum ipso-
rum naves in anchoris istic hærentes: ubi descenderunt, quibus captis, cum nō
habebunt quo confugere possint, præter aggerem recenter ab Æthiopibus fa-
ctum, in continentē descendemus, & tanto cōfidentius cum eis pugnabimus.

Laudonnierus jam probè versatus in cognitione temperiei aeris ejus re-
gionis, ipsi significat, probè dispiciendum esse primū, ante quam denuo mi-
lites naves conscendant: nam eo anni tempore exoriri subito ventorum tur-
bines sive typhones, quos nautæ *houraganes* appellant, totam illam plagam
mirandum in modum affligentes: se ea de causa priorem sententiam probare:
ob easdem atque alias causas etiam reliqui priorem sententiam amplecti dixe-
runt. Solus Ribaldus spreto aliorum consilio perstitit in sua sententia, quam
Deus haud dubiè ratam esse voluit, ut suos castigaret & improbos perderet.

Nec adhuc contentus suo milite, à Laudonniero postulavit ipsius Præfectos atque Signiferum, quos commouere illi negare non ausus est Laudonnierus: tunc omnes Laudonnieri milites suum Antesignanum abeuntem videntes, ipsum sequuti sunt: ego etiam illos proficiscentes conspiciens; navem cum aliis conscendi, licet altero pede claudus, nec dum curatus è vulnere in crure accepto bello adversus *Outinam* gesto.

Omnibus militibus navibus impositis, unius aut duarum horarum dumtaxat secundo vento opus erat, ad perveniendum ad hostes: sed cum anchoræ essent vellendæ, ventus se convertit, & plane adversus nobis factus est, inde flâs quo nostrum iter erat institutum, sic ut duobus diebus & totidem noctibus fuerit nobis expectanda commoda aura. Tertio die ut videbatur mutatio venti futura, Ribaldus jubet omnes Præfectos suorum militum delectum facere. Ottignius lustrum faciens militum Laudonnieri, me nondum probè curatum reperit, ea de causa cymbæ impositum, cum alio milite sartore, qui ei vestes in reditum in Galliam concinnaret, in arcem invitum redire coëgit. Caterum sublatis anchoris & datis vento velis, subito coorta est tam horrenda tempestas, ut naves pro sua salute in altum mare quantum possent tendere cogerentur: ea verò non remittente, venti turbinibus ejectæ sunt versus Aquilonem plus quam quinquaginta ab arce miliaribus, & omnes ad scopulos allisæ contractæque; omnibus tamen viris salvis præter nobilem ex familia Admiralli Castilionei cui nomen *La Grange* Tribunum virum rerum experiëntia & multis virtutibus præditum qui aquis haustus est. Hispanicæ naves etiâ elisæ naufragio perierunt.

Perseverante ista tempestate, Hispani admoniti Gallos naves conscendisse, & non abs re suspicati naufragio per eam tempestatem periisse, nostram arcem facile se occupaturos existimarunt: & licet tanti atque continui essent imbres, ac si denuo peritura diluvio essent omnia, tota tamen nocte ad nostram arcem iter facere non destiterunt: eadem nocte continuas excubias egerant pauci illi qui arma tractare norât: nam ex centum & circiter quinquaginta qui in arce restiterant, vix viginti ad resistendum erant apti; quia Ribaldus, ut dictum est, omnes strenuos milites abduxerat præter quatuordecim aut quindecim ægros & mutilos vulneratosq; ex prælio adversus Regem *Outinam* gesto: reliqui erant aut ministri aut opifices (qui ne pyxidem quidem unquam explodi audiverant) aut Regii Commissarii, ad calamum quam gladium tractandum magis idonei; præterea aliquot mulieres, quarum mariti majore ex parte naves conscenderant: Laudonnierus verò æger in lectulo decumbebat.

Orta jam luce, cum nemo circum arcem conspiceretur, Dominus de la Vigne, cui Laudonnierus excubiarum curam commiserat, misertus militum mamentium, & continua vigilia fatigatorum, eos ad horam quieti se tradere jubet: vix armis depositis in suas habitationes ingressi erant, cum Hispani duce Gallo Francisco Ioanne, qui suos sodales seduxerat, tribus locis accelerato gradu in arcem penetrant nemine resistente, & militum statione occupata signa
militaria

militaria figunt, inde per militum domos vagantur, & quotquot reperiunt occidunt, unde clamores & horrendi gemitus exauditi eorum qui jugulabatur. ad me quod attinet, quoriescunque memoria repeto insigne miraculum quod Deus (cui nihil certe impossibile) in me ostendit, satis mirari nequeo, & quasi attonitus hæreo: nam ab excubiis rediens, posita pyxide tormentaria, totus madens in xylum lectum, quem Brasilianorum more suspenderam, me conijcio aliquantulum dormire sperans: sed exauditis clamoribus, armorum strepitu, & iteratis vulnerum ictibus, illico desilii, atque egredienti ædes, ut vidèrem quid rerum gereretur, bini Hispani eductos gladios manu tenentes, in ipsa janua obvii facti, nec me allocuti (licet in eos impegissem) in habitationem ingrediuntur: ego vero ulterius progressus nihil nisi cædes conspiciens, atque etiam militum stationem occupatam ab Hispanis, pone eam regredior & recta proficiscor ad aggeris foramen (quæ tormenta ænea explodebantur) ex quo facilis me posse exilire sciebam: istuc quinos vel senos è meis commilitonibus reperio necatos, quorum duos agnovi, videlicet la Gaule & Ioannem du den. Tum in fossam desilio, qua superata solus iter facio paulatim ascendens, donec ad silvam quandam pervenirem: istuc in æditiore collis loco consistenti, primum mihi à Deo mens reddita: certum enim est, quæcunque mihi ab habitatione digresso acciderant, tamquam mente capto evenisse. Oratione autem ad Deum facta, ut quid in tam extremo periculo agendum esset mihi suggereret, ejus Spiritus instinctu sylvam, cujus semitæ ex frequenti usu ante prope mihi erant cognitæ, ingressus sum: paululum progressus, alios quatuor Gallos reperi magna cū animi lætitia, atq; nos mutuo consolati, disquirere cœpimus quid esset agendum: nonnullorum erat sententia, ut istuc in posterum diem, quo Hispanorum furor mirigari posset hæreremus, deinde in ipsorum potestatem nos traderemus potius, quam istuc manentes ferarum libidini nos exponeremus, aut fame, quam alias tam diu perpeffi eramus, extingueremur: aliis displicebat hæc sententia, & Indorum habitationes procul quærendas esse censebant, apud quos viveremus, donec Deus aliam viam nobis demonstraret: ad quos ego, fratres, neutrorum sententiam probo, sed si mihi credatis, per silvam ad maris littus tendemus, vbi forsitan aliquid intelligemus de binis navigiis minoribus quæ Ribaldi mandato flumen ingressæ sunt ad exonerandam annonam è Gallia advectam: illi meas rationes omnino impossibiles judicantes, ad Indos se contulerunt, me solo relicto. Verum Deus, meæ afflictionis misertus, alium comitem procuravit, nempe militem illum, Grand chemin nominatum, quem ab Ottignio in arcem, ad vestes illi concinnandas, remissum ante dixi: huic idem consilium do quod aliis, nempe littus investigandum, ad minora duo navigia reperienda, probato meo consilio, toto illo die facientes iter, tandem sylvam superavimus: sed ut quo tendebamus perveniremus, emetienda adhuc erant harundineta, magnis harundinibus confita (difficile admodum iter) atque tali labore confectos nox oppressit continuis imbribus supra nos cadentibus, & maris vndis intumescantibus, aqua supra cingulum inter ista harundineta etiam pertingente, quo in labore prior nox transacta est. Orta iam die cum ver-

sus mare nihil sese offerret nostris oculis, indignatus miles mihi dixit, præstitisse hostibus se tradere, atque ad eos regrediendum: nam dum intelligent nos opifices, parcituros, sin minus, an non satius est ab illis occidi, quam in hoc misero statu languere? Eum à tali proposito divertere tentavi, sed operam lusi: imo jam merelicturus, effecit ut fidem illi darem ad Hispanos cum ipso regressurum: remens itaque per sylvam itinere, conspiciens jam arcem, & strepitum gaudiūq; Hispanorum exaudiens, commotus fui: atq; militi dixi, Oro te amice & sodes, ne illuceamus, sed aliquantulum adhuc subsistamus: Deus enim aliquam salutis viam nobis demonstrabit, cum multas habeat nobis incognitas, & nos ab his molestiis liberabit: tum ille me amplexus, ego inquit ab eo, & tibi valedico. Editiorem paulo locum conscendens, observare volui quid illo fieret. Conspectus ab Hispanis ut è monte descendebat, illico adversus eum caterva militum mittitur, quos ad se venientes videns, in genua se coniecit, vitā ab illis postulans: sed furore perciti frustulatim eū conciderunt, summis hastis & pilis frustra concisa præfigentes. In sylvam interea me abdo, in qua confecto unius miliaris spatio, incido in quendam Rotomagensem, cui nomen La Crete, & Belgam Insulanum Eliam des Planques cum Laudonnieri ancilla, quæ vulnus in pectore acceperat; ad prata igitur marina tendentes, ante quam sylvam egrederemur, Laudonnierum etiam invenimus & alium nomine Bartholomæum, cui altum vulnus in collo acinace inflictum; tandem accedentibus adhuc aliis, decimum quartum vel decimum quintum numerum explevimus. Quia vero faber lignarius dictus Le Chaleux, vnus è nostris, breviter descripsit eam calamitatem, de iis non plura: illud solum addam, quod transactis in aqua supra cingulum duobus diebus & totidem noctibus in paludibus & harūdinetis, Laudonnierus qui natandi peritus erat, cum adolescente Rotomagensi tria magna flumina natando superavit, ante quam nostras naues conspiceret: tertio die nautarum opera salvi Dei beneficio ad naves pervenimus.

Supra dictum est, Ribaldum aquæ penuria quatuor maiores naves in fluminis ostium perducere nō potuisse, ad eas exonerandas, sed tres minores duntaxat flumen ingressas, quarum majori præerat Iacobus Ribaldus ejus filius: is suam navem usque ad arcem perduxerat, & licet istic in anchoris staret dum Hispani istā lanienam exercerent, ne tormentum quidem vllum (cum non careret) explodi curavit. Contra volenti suam navem ad fluminis ostium moliri, venti obsistebant toto illo die: interea Hispanis ipsum sollicitantibus ut se ipsis traderet; æquis enim conditionibus cum eo pacisci velle, nihil responsum: nam cum illum observarent omni conatu suam navem in altum deducere velle in cymbam, qua in arce utebantur, tubicine cum proditore illo Francisco Iohanne (qui Hispanos ad arcem perduxerat) imposito, colloquium petierunt ipsum ad compositionem invitantes. Et licet is proditor adeo confidens fuerit, ut Iacobi Ribaldi navē ingredi non dubitarit, adeo tamen ignavus & timidus fuit Ribaldus, ut illum retinere sit veritus, atq; liberum dimiserit; tametsi præter nautas plures quam sexaginta milites haberet. Sed nec Hispani licet cymbis & lintibus abundarent, eum aggredi unquam sunt ausi.

Post die

Postridie tandem Iacobus navem ad fluminis ostium perduxit, ubi alias duas minores invenit classiariis fere vacuas; nam maior pars eorumque præstantiorum Ioannem Ribaldum sequuta erat. Quod animadvertens Laudonnierus, ex binarum illarum classiariis & apparatu unam instruendam, alteram autem deferendam statuit; deinde cum Iacobo deliberat quid potissimum sit faciendum, recte ne facturos si ipsius patrem perquirerent: ille respondit, se in Galliam redire velle: quæ sententia obtinuit. Porro, quia præter biscoctum panem in minore navi nulla erat annona, atque aqua destituebatur, Laudonnierus aliquot vacua dolia aqua impleri curavit: idem fecit Iacobus, in qua re & restaurandis quæ deerant, biduum insumptum; totoque illo tempore nostræ naves lateribus confertæ fuerunt, cum arbitraremur Hispanos aggredi nos velle: nam subinde cymbas ingressi nos observatum veniebant, propius numquam tamen accedentes, quam ad pyxidis tormentariæ iactum; & certe cognitis iis, quæ in nostris perpetrarent, strenue nos defendere statueramus.

Ante quam solveremus, petiit à Iacobo Ribaldo Laudonnierus, ut vnum ex quatuor quos habebat naucleris sibi commodaret, quia nullus nostrum navigationis admodum peritus erat, sed repulsam tulit; deinde commodum futurum ait, ut deprimerentur naves, quas ad fluminis ostium habebamus, ne Hispani à nostro discessu eas occuparent, iisque Ioanni Ribaldo reditum in flumen præcludant, si illud ingredi cuperet (ignorabamus enim ipsius naufragium) sed Iacobus nihil istorum facere voluit. Laudonnierus hominis pertinacia perspecta suum fabrum misit, qui naves corrumpere & deprimeret, videlicet quam ex Gallia advexeramus, quamque à Præfecto Anglo Havvquins emeramus, & minimam earum quas Ribaldus advexerat, atque è *Florida* solvimus, nautis & annona male instructi; sed Deus adeo prosperum iter nobis concessit (licet multa in navigatione perpeffis) ut pone Angliam appelleremus in sinum, qui vulgo *Divi Georgij manica* appellatur. Hæc sunt quæ de iis, quæ in nostra navigatione à me observata sunt, dicenda esse existimaui; ex quibus apparet victoriam non ab hominibus, sed à Deo provenire, qui omnia pro sua voluntate iuste facit. Nam humano iudicio, quinquaginta Ribaldi milites infimi ordinis, omnes Hispanos protrivissent, qui magna ex parte mendici & fex populi erant: Ribaldus vero plures octingentis pyxidariis veteranis, & strenuis, quorum arma erant deaurata, habebat. Sed quandoquidem Deo ita placuit, nostrum est dicere, sit benedictum nomen Dei æterni.

Quid porro Ribaldo acciderit ab ejus naufragio, quia non adfui, dicere nihil possum, nisi quod à nauta quodam Diepenfi intellexi, qui ex Hispanorum manibus elapsus est, ut postea dicitur. Summatim igitur rem ipsam percurram, Lustro, ut diximus, suorum facto, & solo Centurione *la Grange* desiderato, amissis tamen naufragio omnibus armis, Ribaldus ad suos egregiam orationem habuit, illis declarans æquo animo ferendam esse eam calamitatem, quæ ex Dei voluntate ipsis acciderat: erat enim vere pius & bene dicendi facultate præditus. Peractis deinde ad Deum precibus, ad nostram arcem (à qua quinquaginta miliaribus aberant) proficiscendum esse statuunt. In hoc itinere multas haud

dubie perpeffi sunt difficultates, & magnos labores sustinuerunt: nam loca per quæ illis iter faciendum, aquis intercisa erant, ab Indis neque habitata neque culta, sic ut herbis & radicibus vesci cogerentur, vnde maxima pars animi admodum anxia: superatis tamen omnibus difficultatibus magno animo, vicini nostræ arci facti sunt ad quartum aut quintum miliare, ut Laudonnieri milites ex locorum observatione judicare poterant. Tum Ribaldus ulterius progredi non voluit, sed coacto concilio, quid agendum esset, deliberandum censuit: tandem in eam sententiam itum est, mittendum esse Vassorium, virum navigationis admodum peritum, cui notierant omnes rivi qui in flumen Maiū decurrebant, cum quinque aut sex viris, in Indica cymba, ut observaret, & intelligeret quī valerent Galli in arce relictī. Ille in maiorem fluminis alveum perveniens & arci vicinus, Hispanica signa agnovit, quibus conspectis, ad Ribaldum rediit, ab Hispanis non observatus, & quæ vidisset retulit. His auditis quantum animo moerorem conceperit Ribaldus cum sua caterva facile est conicere, ut quid dicerent, quid agerent plane ignorent. Nam ipse prævidebat Hispanorum crudelitatem, deinde maiorem suorum partem fame & egestate perituram mediis in sylvis animadvertibat: ante tamen quam quidpiam statuerent, ad arcem remittendum esse aliquem censent, qui intelligat quo animo erga se sint affecti Hispani, & quid de his actum sit qui in arce erant. Mittitur ergo Nicolaus Verdier navis unius Navarchus, cui adjungitur Laudonnieri Centurio Caillius, cuius ante memini, in cymba cum quinque aut sex militibus, qui secundum mandata illis data, è longinquo se conspiciendos præbuerunt: Hispani his conspectis, scapha ad alteram fluminis ripam aduenerunt, & cum nostris colloqui cœperunt. Galli percontantur ubinam essent quos in arce reliquerant: respondent Hispani, suum præfectum virum humanum & clementem magna navi omnibus rebus egregie instructa ipsos in Galliam remisisse, nec minore humanitate erga ipsum Ribaldum, & eius milites usurum: hæc illi referri posse. His auditis Galli revertuntur. Ribaldus his intellectis, nimis temere credidit suos in Galliā remissos, & coacto denuo concilio; maxima pars militum vociferari cœpit, eamus, eamus, quid dubitamus ad eos proficisci? Etiam si nobis utantur pro sua voluntate, an non præstat semel occubere, quam tot clamitates perpeti? nullus est nostrū qui centies mortem in sinu jam non fenserit, dū in istis angustiis versamur. Alii prudētiores dicebāt se Hispanis numquā fidem adhibituos: nā licet, inquiebant, nulla alia subesset causa, quam odium quo nos religionis causa prosequuntur, certū est eos nobis non parituros.

Ribaldus autem videns maximam suorum partem eius esse sententiæ, ut sese Hispanis traderent, statuit mittendum Caillium ad Hispanorū Præfectum: atque si illum ad clementiā propensum animadverteret, ab ipso peteret fidem Legati regis Galliæ nomine, atq; significaret, si iusiurandū præstare velit omniū vitæ se parituum, paratos eos fore ad ipsius pedes se abiicere. Hac sententia à maxima parte probata, remittitur Caillius, qui ad arcem veniens ad præfectum perductus est, ad cuius pedes se abiiciens, sibi commissā refert. Ille Cailli oratione audita, non modo conceptis verbis fidem Caillio dedit, quam repetitis multis

multis crucis signis, osculo sancitis, confirmavit, sed etiam juratam corā omni suorum caterva, & scriptam suoq; sigillo obfirmatam tradere voluit, per quam denuo jurabat, & pollicebatur, se sine fraude, fideliter, & ut virum nobilem atq; probum decet Ribaldi atque militum ipsius vitam conservaturum: datae sunt igitur litterae eleganter scriptae: sed tantundem praestitisset nuda charta, atque papyracea haec fides. Refert ergo Caillius bellam illam promissionem, quae nonnullos laetitia affecit, aliqui non multum spei ex ea ceperunt.

Ribaldus tamen suos egregia oratione exhortatus, & precibus, ad Deum ab omni coetu fusis, proficisci statuit, atque ad fluminis ripam è regione arcis cum suis venit. Ab Hispanis qui excubias agebant conspecti, cymbis accersiti fuerunt. Ribaldo solo in arcem perducto cum Ottignio Laudonniери Legato, reliqui extra arcem circiter teli jactum ablegati fuerunt, & quaterni simul per brachia dorsis ad dorsa conversis colligati; qui ex rerum apparatu, de sua vita jam actum esse facile cognoverunt. Ribaldus identidem Praefecti colloquium petebat, ut promissi illum admoneret, sed surdis canebat. Ottignius miseræ plebis voces exaudiens, juratam fidem requirebat, sed risu excipiebatur. Ribaldum in sua petitione perseverantem, tandem adit miles Hispanus, Gallice interrogat an sit praefectus Ribaldus, annuit: tum ille rursus, si cum suis militibus imperaret, eos dicto audientes non expetebat, annuit denuo: volo etiam, inquit Hispanus, mei praefecti mandatis obtemperare. Mihi imperatum est ut te occidam, atque haec dicens pugionem in pectus ejus adegit: Ottignius similiter ab eo occiditur. His peractis, delecti sunt qui reliquos vinculis constrictos, clavis & securib. in tempora adactis mactarent, quod nulla interposita mora fecerunt, illos subinde appellantes Lutheranos, Dei atq; Virginis Mariae hostes. Ea ratione contra religionem jurisiurandi crudelissime caesi fuerunt omnes, praeter tympanistam quendam Diepenssem Drouet vocatum, tibicinem & fidicinem alium Diepenssem dictum Masselin, qui conservati fuerunt ad choreas illis praecinendum: elapsus est etiam nauta, qui hanc historiam mihi retulit subsequente ratione.

Ex eorum numero qui funibus colligati ad caedem destinati erant, cum esset, aliquot cum aliis, plagas accepit, non eas quidem mortiferas, sed quibus sensu privatus duntaxat fuit, tribus sociis supra ipsum cadentibus, cum quibus pro mortuo habitus est. Hispani ingentem pyram exstruere volebant ad omnes comburendos; sed cum dies inclinaret, in alterum diem distulerunt. Nocte jacentibus humi stratis cadaveribus, nauta, qui solum attonitus fuerat, ad se rediit, atque memoria repetens se cultellum habere in lignea vagina, tantisper se versavit donec manu cultellum vagina educeret, & funes quibus ligatus erat praescinderet: deinde exurgens, illinc sine strepitu se subduxit, & tota reliqua noctis parte iter fecit; orto iam die, Solis cursu observato, quantum potuit ab arce recessit (eo enim judicio praediti sunt nautici homines, ut ex Solis situ dignoscere queant quo tendere velint) atque triduo integro sine ulla intermissione iter faciens ad Indum quendam Regem pervenit, quadraginta miliaribus ab arce distantem, apud quem per octimestre latuit, ante quam Hispanis proderetur.

Circiter octo menses ab occupata arce, Hispanis significatum est, Gallos aliquot effugisse, & per Provinciam sparsos esse. Praefectus Hispanorum metuens, ne Incolis coniuncti, quidpiam contra ipsum molirentur, minitatus vicinis Regibus, Gallos qui apud ipsos latebant repetiit: is apud quem erat hic nauta, ipsi dixit ut ad Hispanos necessario abiret, alioqui metuere, ne in se faciant impetum, atque suas possessiones incendiant; ille ad alios Regulos transire voluit, sed ab omnibus responsum superiori simile tulit. Ignarus igitur quid ageret, ad arcem tendit, à qua cum binis tantum miliaribus abesset, ultra progredi non voluit, sed moerore, animi anxietate, & fame confectus, & abjecta spe salutis, mortem expectabat; in quo statu per quatuor aut quinque dies mansit. Eo tempore tribus Hispanis ad venationem egressis, ab vno illorum deprehensus est, qui cadaveris potius quam vivi hominis speciem ipsum referre videns, misericordia (quam in mille Hispanis vix reperias) motus est, nauta ad ejus pedes se abijciēte, & orante ut ipsius misereretur. Interrogatus ab Hispano, qua ratione in ipsum incidisset, rem illi ut gesta erat narrauit: mitigatus ea oratione Hispanus, pollicitus est se in arcem ipsum non ducturum (metuere enim ne statim necaretur) sed Praefecto ad iram ejus leniendam loquuturum, & se quaecumque posset in ipsius gratiam facturum; & cognita Praefecti voluntate, ad se reversurum. Eo igitur istuc relicto, abijt in arcem miles tantumque peregit apud Praefectum, ut polliceretur non moriturum: & militis persuasione condemnatus est ad mancipii servitia. Postridie miles Hispanus ad miserum nautam Gallum redijt, & illum in arcem ducit, ubi tamquam mancipium annum servivit; deinde in Cubæ insulae, *portum Havana* dictum missus, & compedibus vinctus cum altero Gallo viro Nobili nuncupato Domino de Pompierre, qui una cum aliis Laudonnieri militibus in *portu Havana* captus fuit, cum invitus eam navigationem suscepisset, ut in hoc brevi totius navigationis discursu supra declaravi. Tandem Pompierus cum nauta venūdati, & navi impositi, ut in Lusitaniā aveherentur: sed ea nave in Gallicā incidente, cujus praefectus erat Bontemps dictus ex Galliae portu adveniens, pugnatum est utrimque aliquanto tempore, sed victoria penes Gallos fuit, qui binos istos vinctos reperientes, eos reddita libertate in Galliam reduxerunt. Sic Dominus pro sua voluntate rationes invenit, quibus miseros liberet praeter ipsorum spem.

Hæc sunt quæ à nauta intellexi de interitu Ribaldi & suorum: nostrum porro est, nosmet ipsos & nostra peccata accusare de hoc evētu, non Hispanos, quibus Dominus tamquam virgis usus est, ad nos secundum nostra merita castigandum. Soli autem Deo omnipotenti, & filio ejus Iesu Christo Domino nostro, atque Sancto Spiritui, sit honor & gloria in sempiternum. Amen.

INDEX

1 Flo
2 Ga
3 Ga
4 Ga
5 Ga
6 Ga
7 Ga
8 Co
9 Ga
10 An
11 Cere

12 On
13 On
14 On
15 O
16 Th
17 He
18 Ma

19 Ma
20 Eg
21 Cu
22 Flo
23 Feri
24 Pice
25 Cenu

26 Curo
27 Por
28 Co
29 Q

30 C
31 F

32 E

33 Be

34 Pr

35 Inc

36 Iuv

37 Qua

38 Qua

39 Regis

40 Cere

41 Am

42 F

INDEX CAPITVM.

- 1 Floridæ Promontorium ad quod Galli appellant, *Gallicum* dicitur.
- 2 Gallorum ad Maii flumen navigatio.
- 3 Galli Maio relicto, duos alios amnes obseruant.
- 4 Sex alia flumina à Gallis obseruata.
- 5 Galli ad Portum Regalem perveniunt.
- 6 Gallorum Præfectus columnam in qua Regis Galliarum insignia, statuit.
- 7 Galli in Caroli propugnaculo relicti, annonæ penuria laborant.
- 8 Columnā à Præfecto prima nauigatione locatam venerantur Floridenſes.
- 9 Galli locum condendæ arci aptum deligunt.
- 10 Arcis Carolinæ delineatio.
- 11 Ceremoniæ à Saturioua in expeditionem aduersus hostes profecturo, obseruata.
- 12 Outina aduersus hostem exercitum ducens, de eventu magum consulit.
- 13 Outina Gallorum auxilio Potanou suum hostem superat.
- 14 Outinæ in bellum proficiscentis militaris disciplina.
- 15 Outinæ milites ut cæsis hostibus utantur.
- 16 Trophæum & solennes ritus deviſtis hostibus.
- 17 Hermaphroditorum officia.
- 18 Mulierum quarū mariti vel in bello cæsi, aut morbo sublati postulata à Rege.
- 19 Mulierum extinctos maritos lugentium ceremoniæ.
- 20 Ægros curandi ratio.
- 21 Culturæ & sationis ratio.
- 22 Floridenſes conuehendis in publicum horreum fructibus diligentes.
- 23 Ferinæ, piscium, & reliquæ annonæ illatio.
- 24 Pisces, ferinam, reliquam annonam uſtulandi ratio.
- 25 Ceruorum venatio.
- 26 Crocodilos conficiendi ratio.
- 27 Floridenſium in insulas trajectus, ut genio indulgeant.
- 28 Conviviorum apparatus.
- 29 Qua ratione Floridenſes de seriis rebus deliberant.
- 30 Oppidorum apud Floridenſes structura.
- 31 Hostium oppida noctu incendendi ratio.
- 32 Excubitorum ſocordia ut punitur.
- 33 Bellum denunciandi ratio.
- 34 Primogeniti ſolennibus ceremoniis Regi ſacrificantur.
- 35 In cervi exuvio Soli conſecrando ſolennes ritus.
- 36 Iuventutis exercitia.
- 37 Qua pompa Regina delecta ad Regem deferatur.
- 38 Qua ſolennitate Regina à Rege excipiat.
- 39 Regis & Reginæ prodeambulatio recreandi animi gratia.
- 40 Ceremoniæ in Regis & Sacerdotum funere obseruata.
- 41 Auri legendi ratio in rivis è montibus Apalatcy decurrentibus.
- 42 Petri Gambie Galli cædes.

INDEX CAPITVM.

INDORVM

Floridam provinciam inhabitantium eicones,
primum ibidem ad vivum expressæ
à IACOBO LE MOYNE cui cogno-
men DE MORGVES :

addita ad singulas brevi earum declaratione.

Nunc verò recens à THEODORO DE BRÿ.
Leodienſe in æs incisæ,
& evulgatæ.

Cum gratia & priuilegio Cæs. Maiest. ad quadriennium.

FRANCOFORTI AD MOENVM
Typis Ioānis Wecheli, Sumtibus vero Theodori
de Brÿ ANNO M D XCI.
Venales reperiuntur in officina Sigismundi Feitabēdii

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF
ART AND HISTORY
OF THE
CITY OF
NEW YORK
ASTOR LENOX
TILDEN FOUNDATION
125 WEST 121ST STREET
NEW YORK 27, N.Y.

Delphi
1784
1784
1784
1784

Floridae Promontorium ad quod Galli appellant, I
Gallicum ab illis nuncupatum.

GALLI primā in Floridam provinciam navigatione, ad Promontorium appulerunt non in sublime elatum, (planum enim erat littus) sed præaltarum arborum sylvis obsitum, quod in honorem Galliae, Promontorium Gallicum à Clasis Præfecto fuit nuncupatum, triginta circiter gradibus ab Æquatore discretum. Inde ad Septentrionem littus legentes, latum & amœnum flumen invenerunt; ad cuius ostia anchoras jecerunt, ut postmodum diligentius observarent: vocavit Laudonnierus in secunda navigatione, hoc flumen Delphinorum amnem, quod istuc appellens plurimos Delphinos in eo natantes vidisset. Ad fluminis ripas appellentes, multos Indos conspexerunt, qui eo se contulerant, ut ipsos perhumaniter & amice exciperent: quemadmodum re ipsa experti sunt, aliquot ibicum coriis ipsorum Præfecto donatis, polliciti sunt etiam suum Regem demonstraturos, qui tum illis non adsurrexerat, sed ramis lauri & palmarum substratis adhuc insidebat. Is Præfectum donavit magna pelle undique variorum animalium sylvestrium ad vrvum expressorum genere exornata.

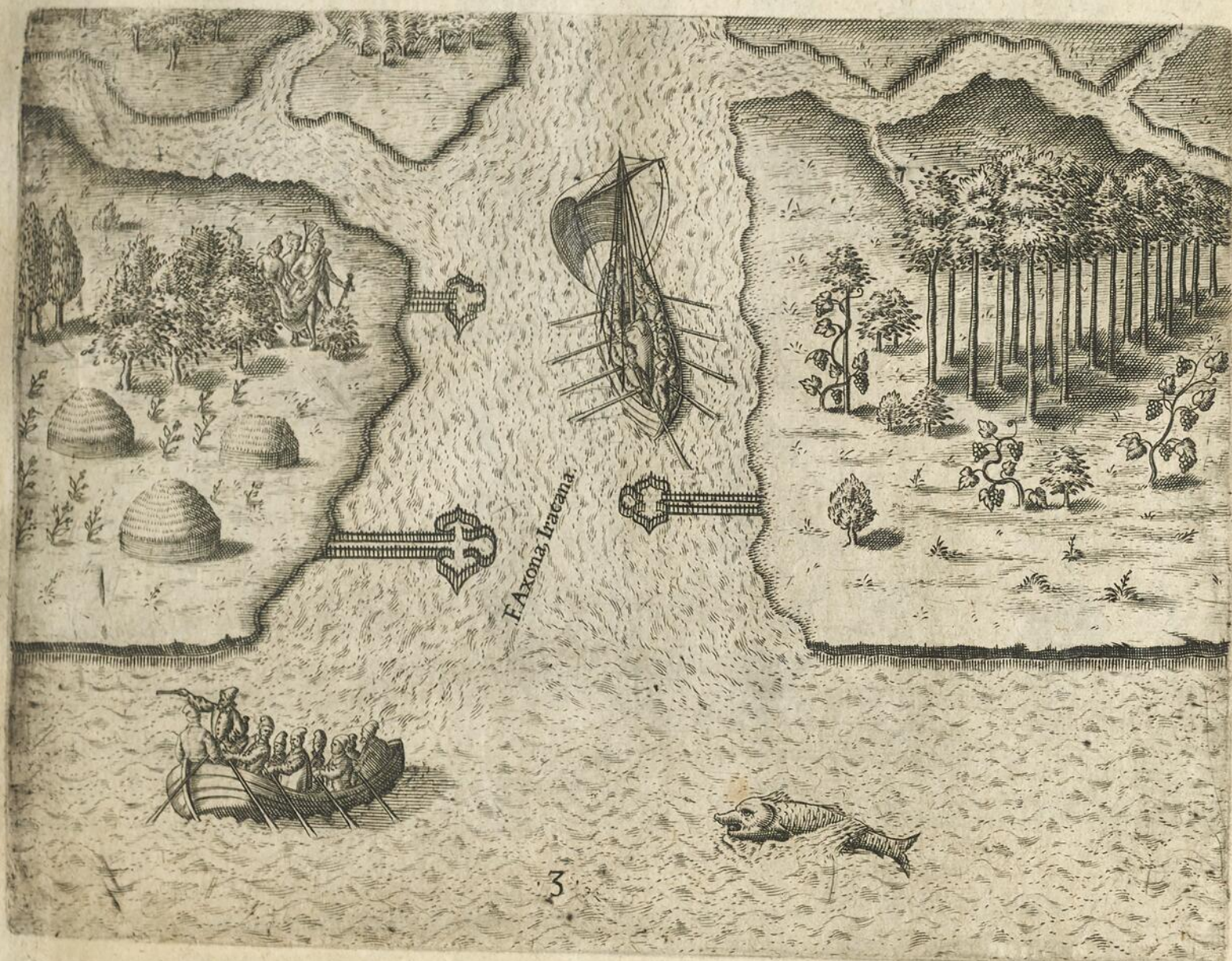
CONSCENSIS denuo scaphis aliò navigarunt: & antè quàm appellerent, ab alia Indorum turba salutationibus excepti sunt; qui ad humeros usque flumen ingressi, parvos corbes mayzo, morisque albis & rubris plenos ipsis obtulerunt: aliis ad eos in continentem deferendos operam suam offerentibus: in quem delati, illorum Regem conspexerunt, quem bini filij cum caterva Indorum arcu & pharetra sagittis plena armatorum comitabantur. Mutuis salutationibus peractis, in sylvas profecti sunt, multa singularia istic se reperturos sperantes: sed nihil præter arbores rubra & alba mora ferentes obseruarunt, quarum fastigia multi bombyces occupabant. Id autem flumen Maij nomine indiget arunt; quoniam eius mensis primo die conspectum ab ipsis fuit.

On the first of these, the nature of the soul, the
philosophers have written much, but have not
yet agreed. Some say it is a simple substance,
others say it is composed of two parts, the
rational and the sensitive. The rational part
is the seat of the intellect, and the sensitive
part is the seat of the passions. The rational
part is immortal, and the sensitive part is
mortal. The rational part is the seat of the
intellect, and the sensitive part is the seat of
the passions. The rational part is immortal,
and the sensitive part is mortal. The rational
part is the seat of the intellect, and the
sensitive part is the seat of the passions.

Galli Maio relicto, duos alios amnes
observant.

III.

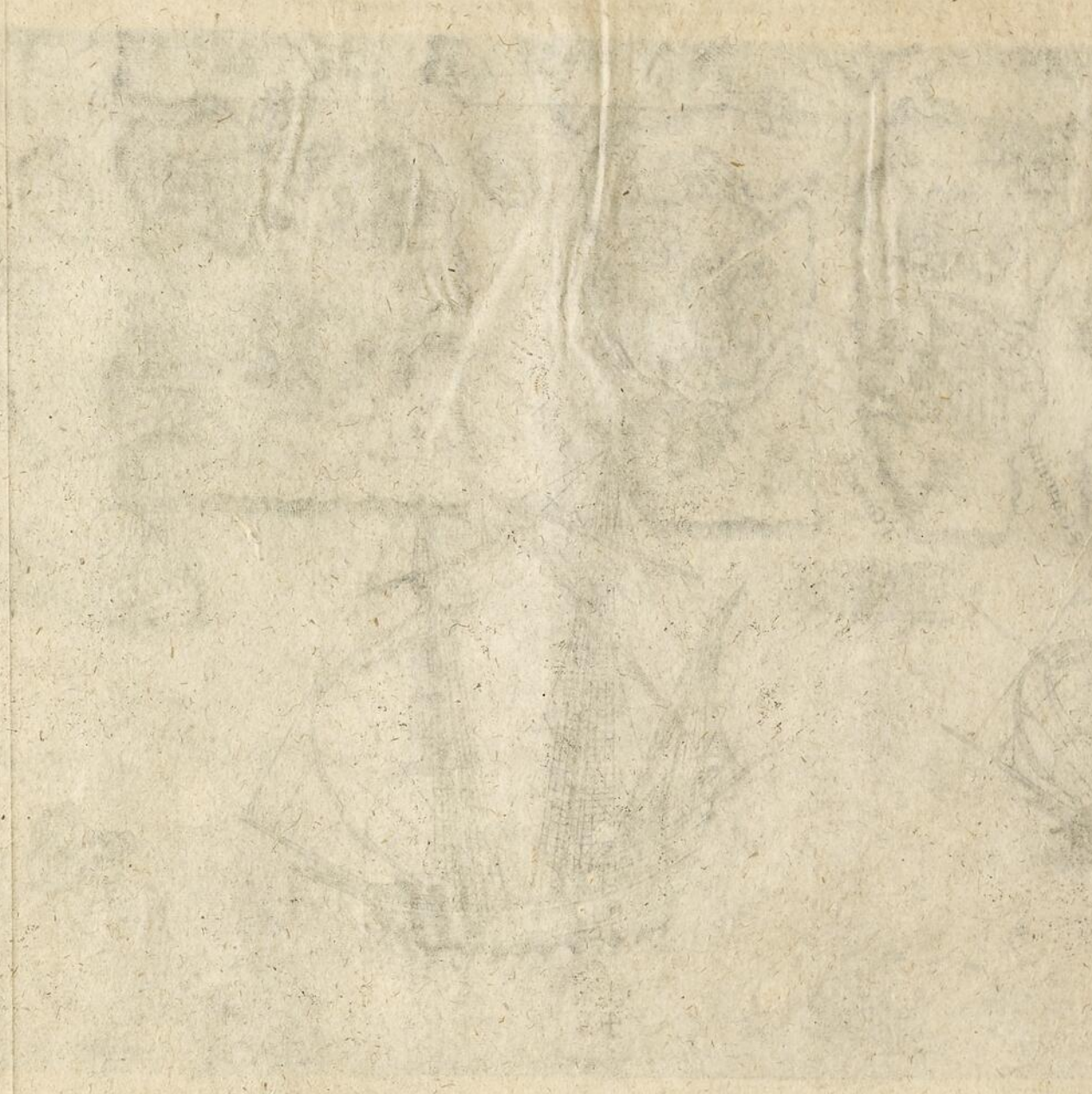

PAVLO post in naves regressi, sublati anchoris, ulterius secundum littus navigarunt, donec in amœnum flumen inciderent, quod ipse Præfectus observare voluit cum eius loci Regulo & indigenis, illique Sequanæ nomen indidit: quia Sequanæ Gallie fluvio admodum simile esset: distat autem à Maij flumine circiter quatuordecim leucis. Deinde in naves regressi, ulterius ad Septentrionem navigarunt. Sed non procul digressi, aliud satis elegans flumen reppererunt, cuius observandi causa binas scaphas instruxerunt. In eo Insulam invenerunt, cuius Rex superioribus non minus humanus fuit. Flumini Axonæ nomen inditum: distat verò à Sequana sex miliaribus.

Ad hoc postea in eadem...
in eadem...
ind...
h...
ad...
cum...
The...
com...
m...

LNDE navigantes, & circiter sex milia emensi, alium amnem invenerunt, cui Ligeris nomen impositum; deinde alios quinque subsequenter, quorum primus CHARENTA, alter GARVMNA, tertius GIRVNTA, quartus BELLVS, quintus GRANDIS, appellati. Quibus diligenter observatis, & conspectis, minore quam sexaginta miliarium spatio, plurimis singularibus rebus secundum novem flumina: ijs tamen non contenti, magis adhuc ad Septentrionem progressi sunt, iter sequentes, quod ad FORDANEM flumen, totius fere Septentrionis elegantissimum, eos perducere posset.

In hoc flumine, qui est sex milia cubita altum circum in circuitu, cum laetis hominibus
 inpositis, in hunc alium quendam subsecutus, quoniam primum CLARENTIA, deinde GALV-
 LIA, tertio GIRIA, quarto BATA, quinto GRATA, appellatur. Quibus
 elegantior observantia et conspectus, in hoc primum flumine, huiusmodi flumina sunt
 in hunc totum secundum a nostris flumina: et tamen non continent, neque aliquid de se
 non protulissent, sed sepe, quod ad JORDANUM flumen
 totum sex septemque elegantissimum eos
 portum possit.

tem facta, an
 tu erat. Pe
 nates conspu
 dicitur; qu
 am opinionem
 propius obser
 mediana est,
 se concutim
 dorum cateru
 lupicetua
 ga

TER solitum persequentes, amnem invenerunt. quem Conspectu bellum nuncuparunt: dein tria aut quatuor miliaria ulterius emensi cum essent, ipsis significatum, non procul inde abesse latum aliud flumen magnitudine & amœnitate reliqua superans: quò progressi, ob ejus amœnitatem & amplitudinem Regalem portum appellarunt. Istic subductis velis, anchoras ad decem orgyias jecerunt: descensione à Præfecto & militibus in continem facta, amœnissimum esse locum compererunt: nam quercubus, cedris, & alijs arborum generibus confusus erat. Per quas incedentes, Indicos pavones, sive Galli-pavos prætervolantes, & cervos per sylvam errantes conspiciebant. Hujus fluminis ostium latum est tribus Gallicis leucis sive miliaribus, & in duo cornua dividitur; quorum alterum ad Occidentem vergit, alterum ad Septentrionem, idque (secundum quorundam opinionem) interiora regionis penetrans, ad flumen Iordanem tendit: alterum in mare relabitur, ut ab æquilinis observatum est. Patent hæc bina cornua magnis duobus miliaribus in latitudinem, & in eorum medio insula est, cujus cuspis fluminis ostium spectat. Paulo post navi denuo conscensa, cornu ad Occidentem convertens ingressi sunt, ut ejus commoditates observarent: & emensis circiter duodecim miliaribus, Inorum catervam conspexerunt, qui scaphis animadversis illico, fugæ se mandarunt, relicto quem assabant lupi cervarij catulo: cujus rei causa eum locum Lupi promontorium appellarunt. Ulterius navigantes, in aliam fluminis diuisionem inciderunt, ab Oriente labentem, per quam Præfectus, relicto majore alveo, navigare statuit.

Gallorum Præfectus columnam, in qua Regis
Galliarum insignia, statuit.

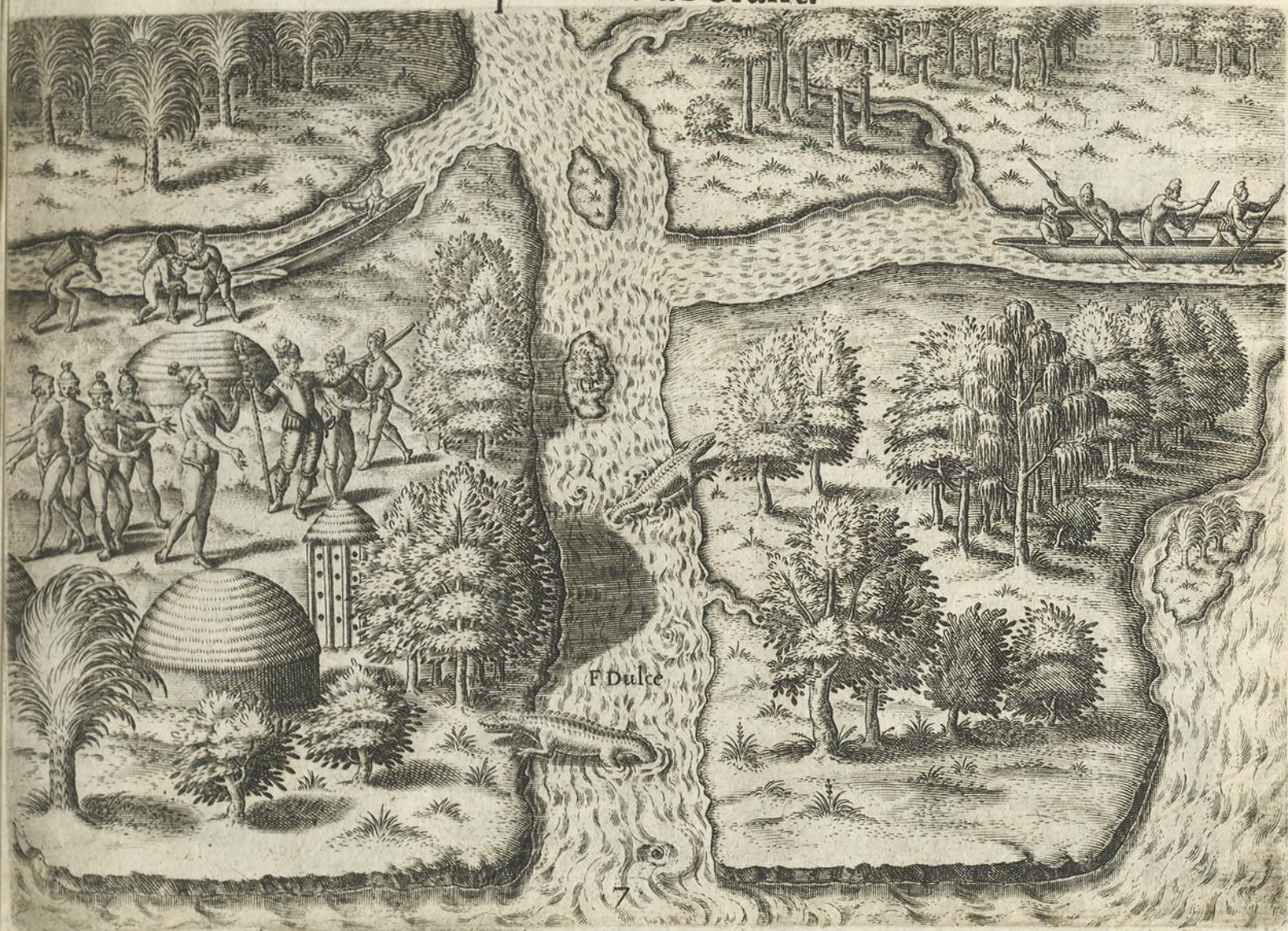
VI.

IN naves tamen regressi, & in illis traducta unica nocte, Præfectus limitem columnæ in-
star excisum, in quo sculpta erant Regis Gallie insignia, in cymbam exonerari jubet, ut eum
amœnissimo aliquo loco collocaret: quo peracto, & tria circiter miliaria in Occidentem ver-
sus emensi, fluvium observarunt, quem ingressi tamdiu navigarunt, ut tandem in mayo-
rem fluminis alveum relabi, atque parvam insulam à continente sejunctam conficere, com-
pererint. In hanc descendentes, perspecta ejus summa amœnitate, ex Præfecti mandato, co-
lumna in nudo quodam tumulo collocata fuit: deinde binos ingentis magnitudinis cervos, præ ijs quos hæte-
nus conspexerunt, invenerunt, quos facile tormentaria pyxide occidissent, nisi Præfectus, singulari eorum
magnitudine delectatus, vetuisset: antequam vero cymbam conscenderent, fluvio parvam insulam cingenti
Liburni nomen indiderunt. Conscensa cymba, aliam insulam non procul à prima disitam perlustrare vo-
luerunt: sed cum in ea nihil præter celsissimas cedros, quibus pares in ea regione non viderant, reperissent, Ce-
drorum insulam propterea appellarunt; deinde ad sua navigia reuersi sunt. Parva insula in qua columna
erecta fuit, hac nota F. insignita est.

Galli in Caroli propugnaculo relictī, annonæ
penuria laborant.

VII.

PAVLO post Præfecti Ribaldi à Florida abitum, qui in Charles fort propugnaculo supra fluvium, insulam, quæ in majore Portus Regalis alveo Septentrionem spectante sita est, ingredientem, ab ipso extructo, relictī fuerant, annonæ penuria laborare cæperunt, varijs igitur exquisitis sententijs, qua ratione his difficultatibus occurri posset, nihil consultius futurum censuerunt, quam ad Regem Ouadé, & Couëxis ipsius fratrem proficisci: ea de causa aliquot è suis ad eos ablegarunt, qui indica cymba per regionis interiora circiter decem miliaria progressi, elegans & magnum flumen aquæ dulcis invenerunt, in quo plurimos Crocodilos Niliacis longe maiores observarunt: fluminis ripæ celsis cupressis sunt obsitæ. Paululum eo loco commorati, deinde ulterius progressi, ad Regem Ouadé pervenerunt: à quo perhumaniter excepti, sui aduentus causam ipsi exposuerunt, orantes ne in tanta necessitate eos deferret. Hac re intellecta, legatos ad fratrem Couëxis mittit petitum mayzum & fabas. Quod ille sine mora fecit: nam postridie summo mane legati cum commeatu reversi, & iubente Rege annonæ in cymbam illata, Galli plurimum hac Regis liberalitate gaudentes, valedicere voluerunt: verum ille non permittens, eo die apud se retinuit, & genialiter eos habuit. Postridie mane demonstratis milij sive mayzi agris, significavit, ne penuria se premi sinerent, quamdiu id milium superesset: deinde à Rege dimissi, eadem via, qua adveniant, ad suos redierunt.

Columnam à Præfecto prima navigatione locatam VIII.
venerantur Floridenses.

VM Galli in Floridam prouinciam, secunda navigatione instituta duce Laudonniero, appulsi-
sent, ipse comitibus quinque & viginti pyxidarijs in continentem descendit, salute ab Indis ac-
cepta (nam catervatim ad eos conspiciendos advenerant) Rex Athore quatuor aut quinque mi-
liaribus à maris littore habitans etiam venit, & muneribus datis & acceptis, omnique humani-
tatis genere exhibito, indicavit se singulare quidpiam ipsis demonstrare velle, propterea orare ut
proficiscerentur: adfentiuntur, quia tamen magno subditorum numero cinctum videbant, caute & circumspe-
cum eo profecti sunt. Ille vero eos in insulam deduxit, in qua Ribaldus supertumulo quodam saxum limitem
ignibus Regis Gallie insculptum posuerat. Proximi facti, animadverterunt Indos hoc saxum non secus atque i-
dem colere: nam ipse Rex eo salutato, & exhibito qualem à suis subditis accipere solet honore, osculum fixit, quem
stati sunt ipsius subditi, ut idem faceremus adhortati. Ante saxum jacebant varia donaria fructibus ejus regio-
& radicibus edulibus, vel ad medicum usum utilibus constantia, vasaque plena odoratis oleis, arcus & sagittæ:
etiam erat, ab imo ad summum, florum omnis generis corollis, & arborum apud istos selectissimarum ra-
rum. Perspecto miserorum horum barbarorum ritu, ad suos redierunt observaturi commodissimum ad propugnacu-
lu extruendum locum. Est vero hic Rex Athore formosus admodum, prudens, honestus, robustus & procera ad-
modum statura, nostrorum hominum maximos sesquipede superans, modesta quadam gravitate præditus, ut in eo ma-
gis spectabilis reluceat. Cum matre matrimonium contraxit, & ex ea plures liberos utriusque sexus suscepit, quos
iussu famore nobis ostendit: postquam vero ipsi desponsata fuit, parens ejus Satourioua illam amplius non attigit.

Gallilocum condendæ arci aptum
deligunt.

IX.

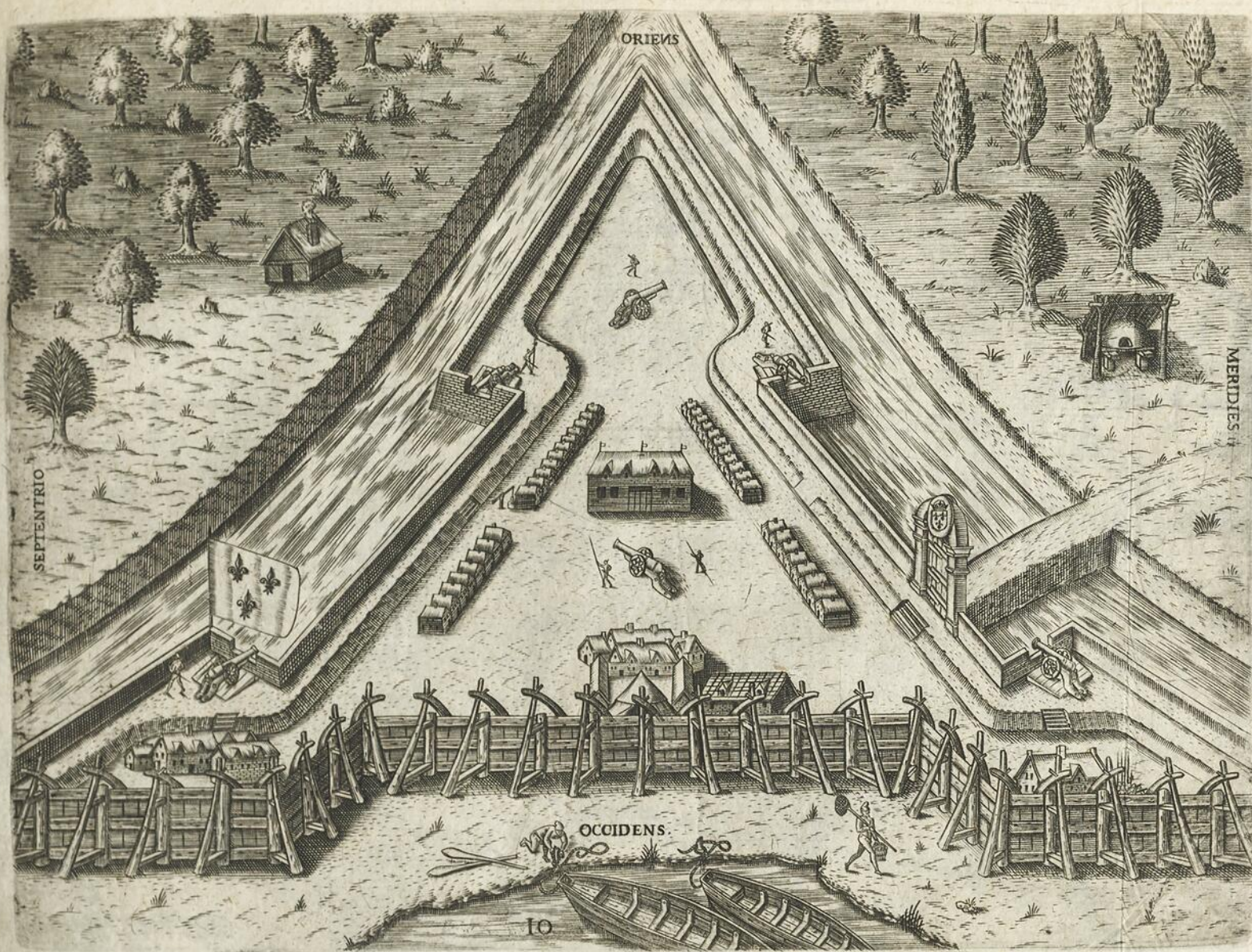
F. Maij

OBSERVATIS multis ejus regionis fluminibus, tandem itum est in eam sententiam, potius ad flumen Maii deligendas esse sedes, quam ad aliud ullum flumen: quia jam animadverterant illud præ reli milio & farina abundare, præter aurum & argentum quod istic in prima navigatione repertum est: sum igitur ad id flumen direxerunt, in quo cum navigassent ad locum quendam monti vicinum, commodior æstimatus est ille locus ad arcem condendam, quam ullus alius hætenus ab ipsis conspectus. Postridie summo diluculo, fufis ad Deum precibus, & actis gratijs de felici in eam prouinciam adventu, omnes alacres sunt red- diti: deinde plana area in triquetram formam dimensa, singuli manum operi admoveere cæperunt; alij terram evertendo, alij fascies ex virgultis cæsis componendo, alij vallum conficiendo: nemo enim adfuit qui palam, serram, secu- rim, aliudve instrumentum non haberet, cum ad arbores cadendas, tum ad arcem instruendam, eaque diligentia adhibita est, ut brevi opus procederet.

RESERVATIS multis personis famulibus, tamen istis etiam sententia potius ad
Mandatum esse debet, quam ad alium illius personae: quia jure animarum, et non illud quod
malo & parva debet esse, prout autem & arguitur quod hic in prima avaritia reportat
sue igitur ad illud summa dixerunt, in quo cum nec essent ad locum pervenire, nec
dior aliam in est ille locus ad mare conductum, cum illis alia diceretur ad ipsos confectum
die summo aspiculo, fuit ad Deum precibus & ad ipsos de seculum eam promittit ad venit omnes ab eis
dixit: hinc in ista oratione scriptum dicitur, fuit in istis operibus aliam, nec debent illi totum
alij, sed ex virginitate casti consensu, ut in consensu omnino erant ad istud qui poliam fuit in
tunc, alius instrumentum non habuit, cum ad arboris cunctas, tum ad prae
instrumentum, caput dignitate adhibere est, ad istud
opus procedit.

rat. In mea
sam locu
par era
mala esse
jam lau
por

REDUCTA igitur in triangulum arce, quæ Carolinæ postea nuncupata est, latus Occidenti obiectum & continentem spectans, exigua fossa & vallo ex cespitibus constante novem pedum altitudine claudebatur; aliud latus flumini obiectum tabulis & cratibus septum fuit. Latere Meridiem spectante veluti propugnaculum quoddam assurgebat, in quo horreum ad annonam recondendam exstructum. Omnia ex fasciculis & sabulo constabant præter valli superiorem partem, quæ ex cespitibus duos aut tres pedes altis erat. In media arce ampla fuit area decem & octo passus longa, totidem lata, in cuius medietate ad partem Meridiei obversam locus ad militum stationem paratus: parte vero ad Septentrionem vergente ædificium, quod, quoniam altius quam par erat, fuit exstructum, paulo post ventus disiecit: nosque experientia docuit, humilioribus contignationibus fabricanda esse ædificia in ea regione magnis ventis obnoxia. Erat præterea alia area satis capax, cuius alterum latus ipsam claudens horreo supra dicto contiguum erat, & in altero latere amnem spectante Laudonnieri domicilium porticu circumquaque cinctum. Huius anterior janua maiorem aream seu forum respiciebat, posticum autem, flumen. Satis procul ab arce furnus exstructus ad vitanda incendia: cum enim ades palmarum ramis essent tectæ, facillime ignem concepissent.

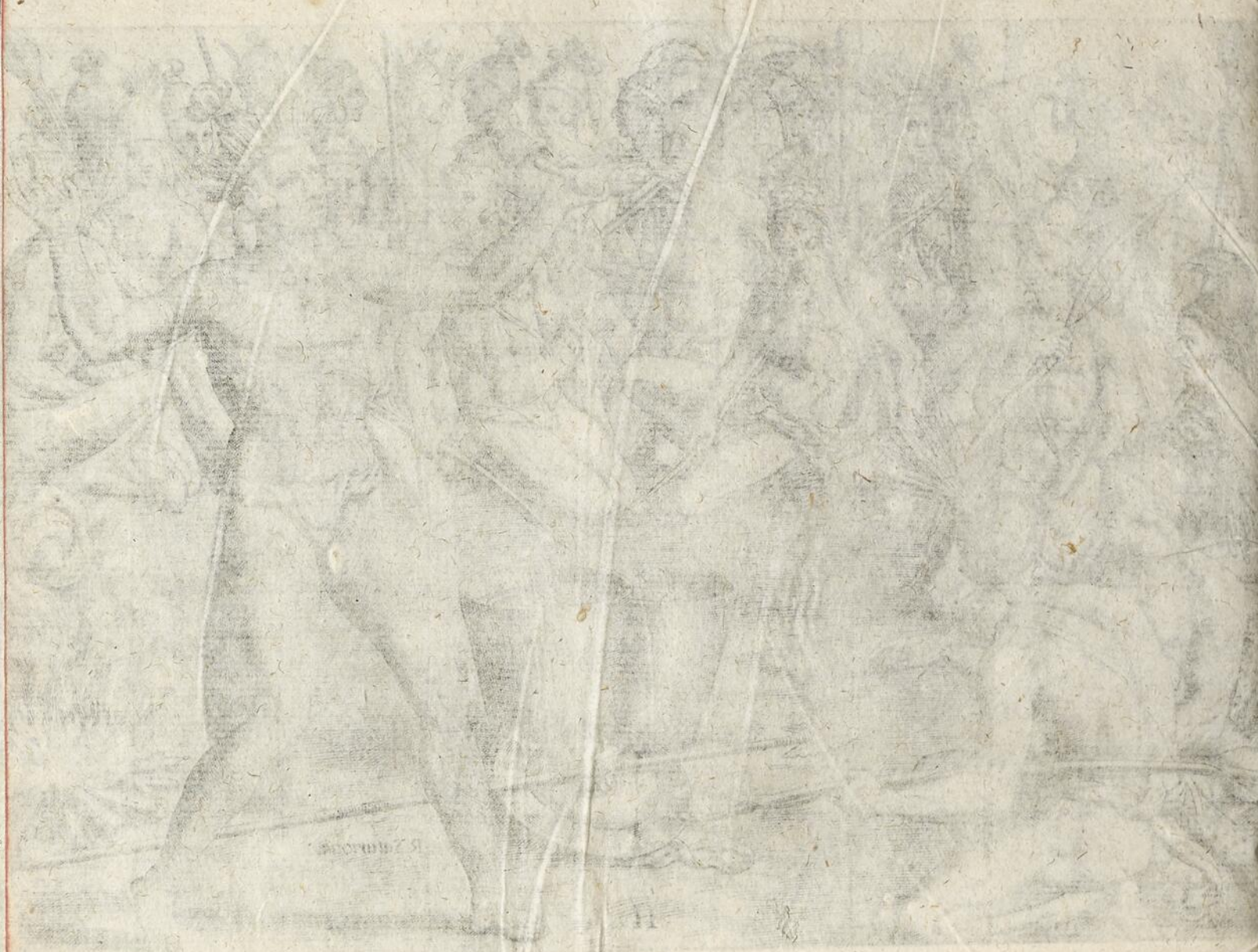
minister ostendit
 regis taliter
 vniuersi Reges ja
 nomini fuerat
 Regi iungunt
 pyra, & illat
 gutture quidam
 merces iter ab
 obvertit viderat
 quam lignea lan
 pata, in suos in
 posita exopto. E
 sapia ipsorum cu

Ceremoniæ à Saturioua in expeditionem aduersus XI.
hostes profecturo, observatæ.

IN secunda Nauigationis compendio dictum est, Gallos cum Saturioua Rege potente eorum vicino fœdus & amicitiam contraxisse, ut arcem in ejus ditione extruere possent, atque ipsius amicis amicos, hostibus vero hostes futuros; præbituros etiam aliquot pyxidarios offerente se occasione. Tribus igitur circiter mensibus ab inito fœdere mittit ille Legatos ad Laudonnierum pyxidarios ex fœdere postulatum: bellum enim aduersus suos hostes se gerere velle. Laudonnierus misso ad eum Caillio Centurione cum aliquot militibus humaniter ostendit se nullos milites tum temporis mittere posse, quod speraret se hostem ei conciliaturum. Ille indignatus tali responso (nam expeditionem differre non poterat, cum annonam necessariam comparasset, & vicinos Reges jam in subsidium cōvocasset) profectionem statim instituit. Præsentibus ergo ijs qui à Laudonniero missi fuerant, milites pro consuetudine Indica pennis & alijs rebus ornatos in planiciem accersit, vicini Regi facti ipsum cingentes in orbem consederunt, Rege in medio relicto: deinde accensa ad latus ejus sinistrum pyra, & collocatis ad dextram magnis duobus vasis aqua plenis, Rex veluti ira percitus oculos contorquens, gutture quidpiam submurmurans, variosque gestus faciens, subinde horrendos clamores edebat, eosdem clamores iterabant milites, cum armorum strepitu coxas ferientes. Ille deinde accepta lignea lance ad Solem se obvertit venerabundus, & victoriam aduersus hostes ab eo petens: utque nunc sparsurus erat eam aquam quam lignea lance hauserat, sic hostium sanguinē effundere possit. Magno igitur impetu aqua in aërem coniecta, & in suos milites recidente, addebat, ut ego de hac aqua feci, idem de vestrorum hostium sanguine facere possitis exopto. Effusa autem in ignē quæ in altero vase erat aqua, inquit, sic vestros hostes extinguere, & capitis ipsorum cutē referre queatis. Inde surrexerunt, & terra flumineque aduerso in expeditionē profecti sunt.

Certumque a Saturnia in expeditionem aduersus XI.
hostes profecturo obseruare.

In secunda Navigationis compendio dicitur. Gallor cum SATURNIA Reges potentes
coram vicinis factis & amicitiam contraxisse, et athenis in qua ditione extenderet possit
adque ipsius amicis amicis, hostibus vero hostes furiosos & periculosos etiam aliquos pax
rior offerebat. Tunc igitur extiterit mensura de iure facere iurari ille. Legi-
tor ad L. andoniam tunc paxiam ex facere postulatam: sed cum eam aduersus suos hostes
segeret velle. L. andoniam tunc missa ad eam. Gallio Centurione cum aliquot milibus in-
maniter offendi se multos milites tunc temporis amicos posse quod speraret se hostem et conciliatorem. Ille in-
dignatus talis responso (nam expeditionem differt non poterat, cum cannonam necessarium conparasset. Co-
vicinos Reges iam in subdolum conuocasset) profectum statim iussit. Tunc tunc quoque L. andon-
iam tunc iussit, milites pro consuetudine iudicia penam & alia rebus ornatos in planiciem accersit, vicinis
Regi facti ipsam cingentes in orbem conledeunt. Reges in medio relictos, ditione accepta ad laus eius singulorum
pax & collocati ad dextram magni duobus vasis aqua pleni, Rex veluti in periculis oculis contempnent
duntaxat quidam iudicium iudicium, vasisque regis faciens, secunda portus dos clamores cebat, colorem cla-
morem iterabant milites, cum armorum strepitu coras ferientes. Ille ditione accepta ligna laus ad Solem se
obstitit venerandum. Et vortorum aduersus hostes ab eo petens: utque iure iudicium erat cum ad eam
petam ligna laus haurire, se hostium sanguine effundere possit. Magna igitur impetu aqua in aeternum con-
fusa. Et in suos milites recedente addidit, ut ego de hoc aqua feci, idem de vestrorum hostium sanguine facere
possis exopto. Effusa autem in iure que in alio vasis erat aqua iussit, se vestros hostes extinguere, & ca-
pit ipsorum cunctis refertis ditionis, laus iussit, et terra iussit, et aduersus in expeditionem profecti sunt.

Outina adversus hostem exercitum ducens, de
eventu Magum consulit.

XII

AVDONNIERVS receptos aliquot Regis Holata Vtina sive Outina, circiter quadraginta miliaribus à Gallorum arce versus Meridiem habitantis, subditos, qui superiore expeditione à Satourioua ejus hoste capti fuerant, ad suum Regem remisit; qui solenni fœdere cum illo icto, mutuam amicitiam se conservaturos polliciti sunt. Idem est id fœdus, quia per ejus Regis ditionem, & terrestri itinere, & adversis fluminibus aditus solum patebat ad montes Apalatcy, in quibus nascitur aurum, argentum, & æs: ut illius amicitia (quæ vix annua fuit) freti Galli liberius ad eos montes penetrare possent. Constante adhuc amicitia à Lauro petijt aliquot pyxidarios milites, cupere enim bellum hosti inferre: missi viginti quinque duce Ottignio Laudonato. Rex advenientes magna latitia excepit, eorum opera victoriam adversus hostem sibi promittens: quia torporum pyxidum fama per vicinas regiones vagata erat, & terrorem incutiebat. Rege igitur ad expeditionem parati sunt: primo die expeditum fuit iter: altero difficile admodum, propter loca paludosa, spinisque & vepribus, qua adeo causa Indi Gallos humeris gestare coacti sunt, magno sane eorum commodo ob immodicos calores, tantum hostium limites pervenerunt. Tum Rex exercitu subsistere jussit, senem Magum centum & viginti annos superan-tem vocavit, & quo in statu res hostium sint, pronunciare jubet. Magus locum in medio exercitus parat, & conspecto pueri, quod puer ejus gestabat, scuto, petere illud jubet, impetratum humi collocat, orbe quinque pedum diametri circumducto, additis quibusdam characteribus & notis: tum in scutum genibus flexis pedum calcaneis insedit, sic ut parte humum tangeret, & nescio quid submurmurans, varios gestus exprimebat, tamquam in vehementem alienationem incumberet, qua ad quadrantem horæ producta, illico tam horrendus apparuit, ut humanâ effigiem à se exprimeret: nam ita omnes artus contorquebat, ut ossa dissolvi exaudirentur, denique præter naturam multa. His peractis, momento in pristinum statum redijt, lassus tamen admodum & quasi attonitus: deinde circulo e-
Regem salutavit, ipsique indicavit hostium numerum, & quo loco illum expectarent.

Outina Gallorum auxilio Potanou suum
hostem superat.

XIII.

E Ares adeò Regem perterruit, ut non de hoste adoriendo, sed de suo reditu cogitaret: At Ottignius valde indignatus se tantum laboris sumpsisse, ut nulla re memorabili gesta reverteretur, dixit, se illum vilis & nullius animi Regis loco habiturum, nisi fortunam periclitaretur: tandem jurgijs atque etiam minacibus verbis eum adegit, ut hostem adoreretur. Gallos tamen in prima acie, ipsis non abnuentibus collocavit: & nisi totum onus pugnae illi sustinuisent, plurimos hostes mactando, & Regis Potanou exercitum in am vertendo, haud dubiè Outina superatus fuisset: nam verum apparuit quod Magus prädixerat, quem certum est à demone fuisse obsessum. Outina porro hostium fuga contentus, suos revocavit, & domum redire jussit, multum fremente Ottignio, qui victoriam prosequi maluisset.

RE GE Saturioua ad bellum proficiscente, ejus milites nullum ordinem servant, sed sparsi hinc inde discurrunt alij alios sequentes. Contra ejus hostis Holata Outina, cæjus jam memini, quod multorum Regum Regem significat, longè eò potentior subditorum numero & divitijs, progreditur servatis ordinibus veluti instructa acie, solus in medio agmine consistens, rubro colare pictus: agminis ala sive cornua ex adolescentibus constant, quorum maximè agiles, rubro etiam colore picti cursorum & exploratorum munere funguntur, ad hostium copias explorandas: nam horum vestigia perinde naribus percipiunt, atque canis feræ alicujus, & cognitis hostium vestigijs statim ad exercitum significatum recurrunt. Porro ut tubis & tympanis nostri homines in exercitu utuntur ad significandum quid facti opus sit: sic apud eos præcones sunt, qui certis clamoribus indicant quando subsistendum aut progrediendum, hosti obviam eundum, aut aliquod militare munus obeundum. Post Solis occasum subsistunt, nec unquam pugnare solent. Castra autem ponere volentes per decurias distribuuntur, maximè strenuos ab alijs segregantes: delecto à Rege Castrorum loco in agris vel sylvis ad noctem traducendam, & illo jam cænato & solo sedente, castrorum metatores decem strenuorum decurias in orbem circum Regem collocant: circiter decem inde passus aliæ viginti decuriæ etiam in orbem eos claudunt: viginti verò ab illis passus, aliæ quadraginta decuriæ collocantur, & ita deinceps decuriarum & passuum numerum augendo pro exercitus copia & magnitudine.

15

VAMDIU Gallicum magno Rege Holata Outina in bello quod adversus hostes gessit, versati sunt, numquam pugna commissa est, quæ legitimè prælium appellari possit: sed omne eorum bellum aut clandestinis occupationibus, aut turmarum velitationibus constat, submissis semper in eorum qui regrediuntur locum recentioribus. Qui primus hostem cedit vel etiam vilissimum, victoriam sibi adscribit, licet majorem militum numerum amittat. In istis velitationibus, qui cumbunt statim extra castra abripiuntur ab ijs quibus commissa est hæc cura, & arundinis fragmentis, exactioris quam ullus culter aciei, à fronte in orbem ad occiput, capitis cutim ad cranium usque secant; eamque totam detrahunt, hærentibus adhuc capillis cubito longioribus in nodum supra caput collectis; & qui supra frontem & occiput secant, resectis in orbem ad duorum digitorum longitudinem, pileorum limbi instar; statim (sitantum est otij) egesta terra foramine facto ignem excitant, quem musco exceptum, plicis pellis, quæ illis cinguli loco est, involutum semper gestare solent, igne accenso, cutim desiccant, & membrana instar indurant. Pugna etiam commissæ iisdem arundinis cultris casorum brachia sub humeris & crura sub coxis incidere solent, ossaque nudata palo frangere, deinde eorum constrictas & sanguine fluentes partes eodem igne ustulando resiccare: tum ea, capitisque cutim de summis pennis suspensa domum triumphantium modo deferre. Vnum sum miratus (nam ex eorum numero, qui à Laudonniero missi fuerunt Ottignio duce, fui) numquam eos pugna loco excedere, quin cadaveribus hostium sic mutilatis, sagittam per anum ad summum usque traiciant: quod sanè non sine magno periculo interdum fieret, nisi qui ad hoc munus sunt delegati, perpetuò turmam militum auxiliarem haberent.

Trophæum & solennes ritus devictis
hostibus.

XVI

DOMVM è bello regressi, certum locum habent in quem convenire solent : eò conferunt crura, brachia, capitisque cutim hostibus adempta, & solenni cum pompa, ea præ longis palis in terram serie quadam defixis imponunt : deinde viris & mulieribus in orbem ante hæc membra sedentibus, Magus imagunculam manu tenens, consueti more mille imprecationibus submurmuratis, hostes detestatur. Ex adverso ad aræ extremum, tres viri genibus flexis sedent, quorum unus clavam utraque manu tenens planum lapidem percussit, ad singula magi verba respondens : ejus latera claudunt alij duo, singulis manibus fructum herbarum ejusdam, cucurbitæ aut peponis instar crescentis, tenentes, quem siccatum supernè & infernè aperiunt, medullaque & seminibus exemptis, lapillis aut granis implent, baculoque transfixo agitant, tintinnabulorum modo crepitant, patrio ritu canentes post Magi murmura. Hos dies festos celebrare solent, quotiescunque aliquos hostes ceperunt.

REQVENTES istic sunt Hermaphroditi utriusque naturae participes, ipsis etiam Indis exosi; eorum tamen opera, quod robusti & validi sint, ad onera ferenda utuntur jumentorum loco. Proficiscentibus ergo ad bella Regibus, hermaphroditi aëonam ferunt: & defunctis ex vulnere vel morbo Indis, illi ipsi binis longurijs satis firmis, baculos transversos imponere, atque his storiā ē tenuibus scirpis contextam alligare solent, cui defunctum superimponunt, pelle capiti substrata, altera supra ventrem alligata, tertia supra crura, postrema supra crura (quare id faciant non sum sciscitatus, magnificentiae tamen causa fieri arbitror; quādem singulos non ita exornant, sed crura dumtaxat obligare solent) deinde coriacea cingula tres aut quatuor digitis sumunt; quorum extremis ad longurios aptatis media capiti, quod illis praedurum est, applicant; atque sic defunctos gestant ad sepulturae locum. Contagioso aliquo morbo affecti, etiam ab hermaphroditis humeris ad loca destinata feruntur, atque ab iisdem curantur & necessaria accipiunt, donec sanitati plene restituantur.

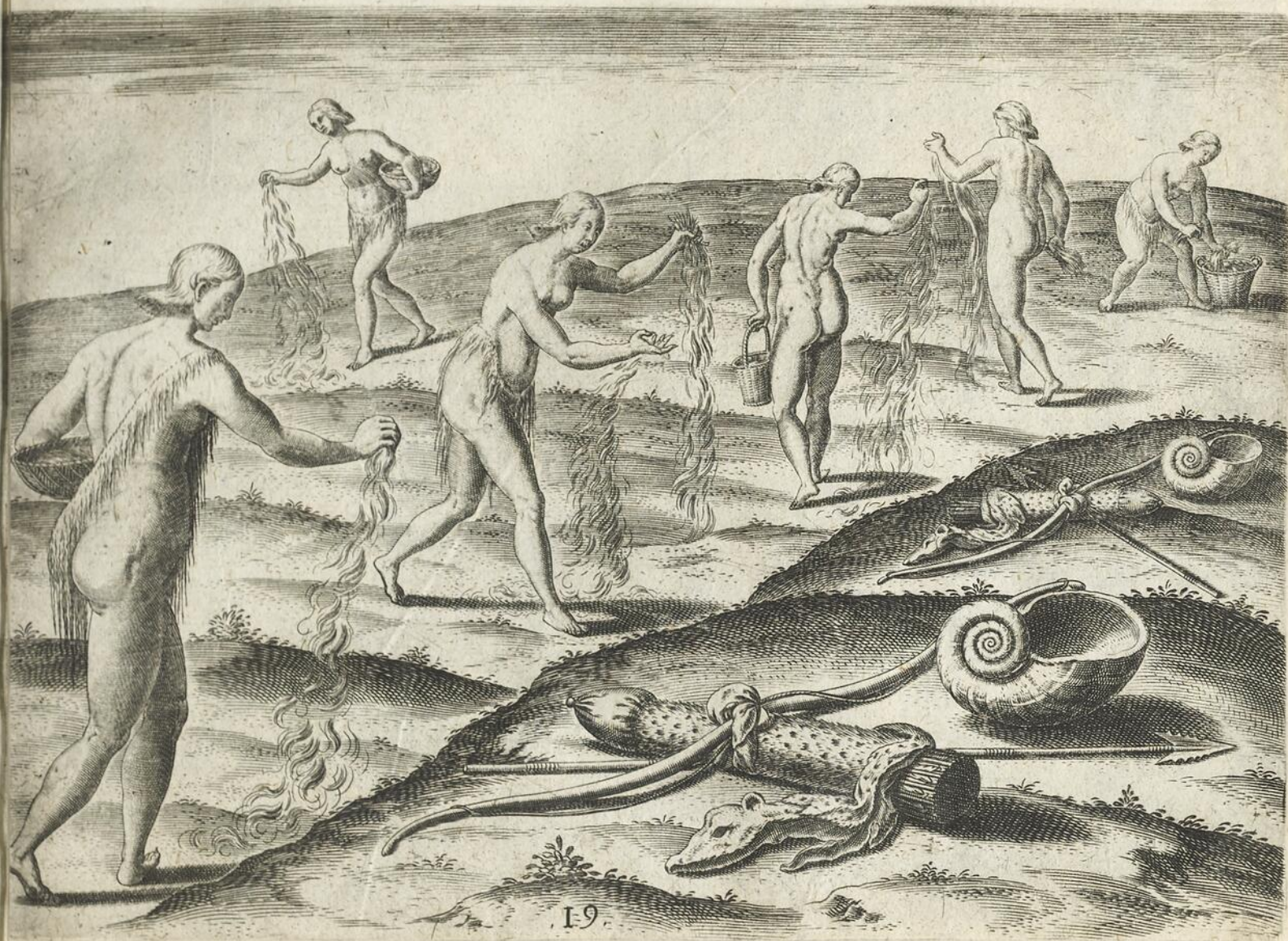
Mulierum, quarum mariti vel in bello cæsi, aut XVIII.
morbo sublati postulata à Rege.

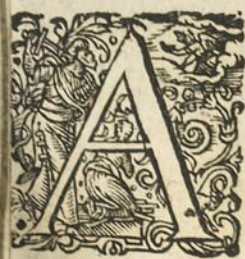
ORVM qui in bello occubuerunt, vel morbo extincti sunt, uxores convenire solent eo die, quem magis opportunum ad Regem compellandum censent; ad quem accedentes cum magno mœrore & ejulatu, calcaneis insident, & manibus faciem obtegētes, magnis clamoribus & questibus, defunctorum maritorum vindictam petunt à Rege & subsidium quo in viduitate vitam tolerare queant, & ut tempore per leges præfixo denuo illis nubere liceat. Rex earum misertus, postulata concedit: illæ domum revertuntur flentes & plangentes, in amoris quo maritos prosequabantur, indicium: consumptis in eo luctu aliquot diebus, ad maritorum sepulcra, ipsorum arma & poculum ex quo bibebant deferentes, denuo flent, atque alias muliebres ceremonias peragunt.

Mulierum extinctos maritos lugentium
ceremoniæ.

XIX

I-9

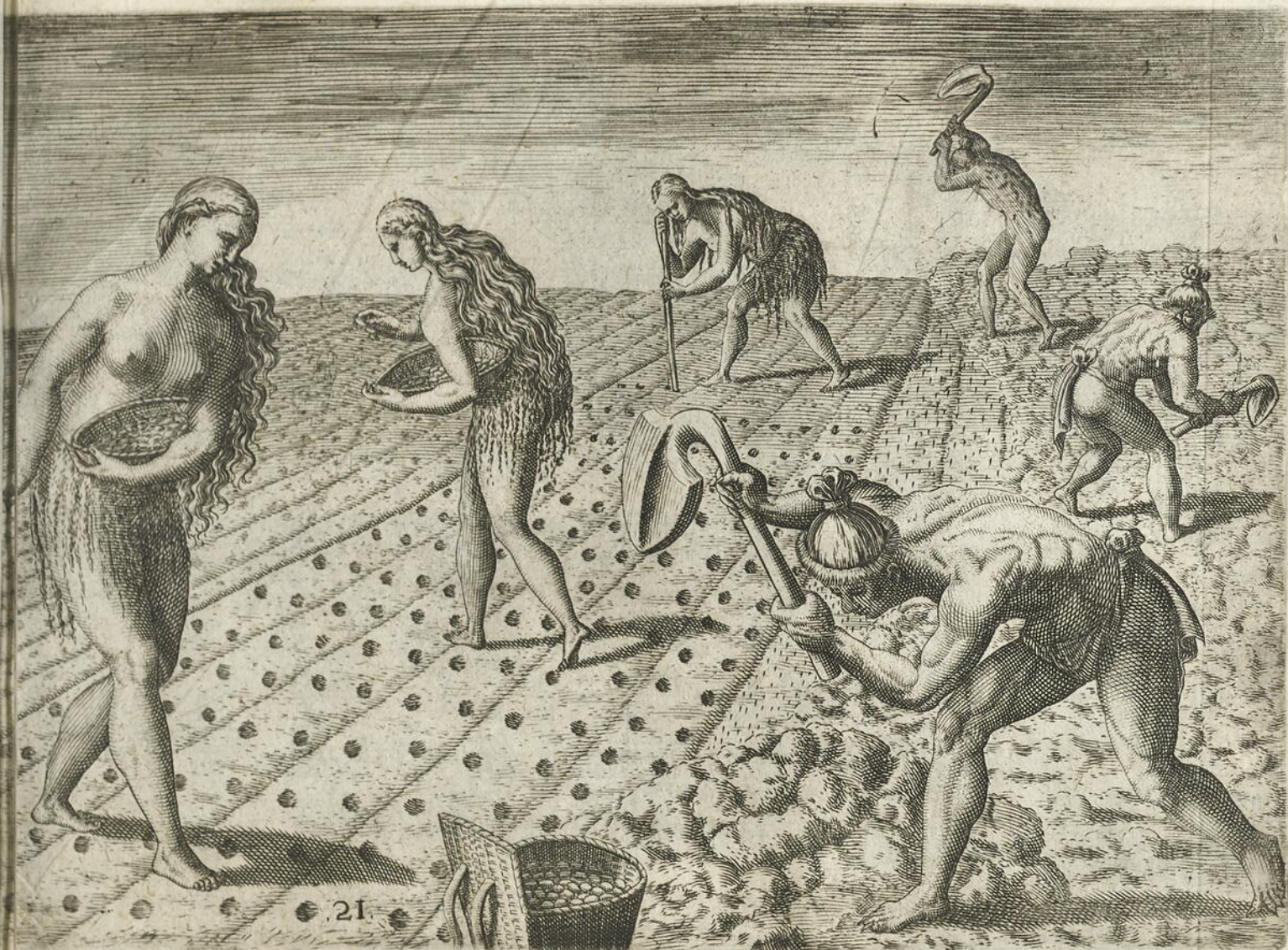
AD maritorum sepulcra pervenientes, capillos sub auribus præsecant, illisque per sepulcra sparsis, maritorum arma & conchas ex quibus bibebant ibidem abijciunt, in strenuorum virorum memoriam. His peractis domum redeunt, sed ad secundas nuptias convolare nequeunt, donec capilli renascantur tam longi, ut humeros tegere possint. Digitorum in manibus & pedibus ungues oblongos crescere etiam sinunt, illos per latera scalpentes ut præacuti reddantur, sed viri præsertim: nam si quem ex hostibus apprehendere possunt, unguibus in ejus frontem valide infixis, cutem detrahunt, eum cæcum & lacerum relinquentes.

20.

MORBOS ista ratione curare solent. Oblonga lataque, ut in hac icone conspici potest, fabricant scamna, quibus aegros pronos vel supinos imponunt, pro morbi quo correpti sunt natura; deinde conchula præcuta frontis cutim aperientes, sanguinem ore exsugunt, & in vas aliquod fictile, vel lagenas è cucurbita constantes reijciunt. Feminae parvulos masculos lactantes, vel alioqui gravida, hunc sanguinem, præsertim robusti alicujus adolescentis, potatum veniunt, ut earum lac præstantius reddatur, & pueri eo educati aures & strenuiores evadant. Aliis in ventrem incumbentibus suffumigia fiunt, conjectis supra prunas aut granis: nam fumus per os & nares receptus per universum corpus distribuitur, & vomitum ciet, aut & profligat morbi causam. Quandam etiam plantã habent cujus nomen excidit, Brasiliæ Petum, Pini Tapaco appellant: hujus folia probè siccata laxiori tubuli parti imponunt, eorum incensorum fumum angustiore tubuli parte ori admota attrahunt tam validè, ut per os & nares illis egrediatur, & eadem opera abundè humores eliciat. Præterea lvi venereæ sunt admodum obnoxij, ad quam curandam sua etiam habent remedia, quæ natura illis suppeditavit.

21

ILIGENTER colunt terram Indi, eam ob causam ligones è piscium ossibus parare norunt viri, quibus manubria lignea aptantes, terram fodiunt satis facile, nam mollior est: ea deinde probè confracta & æquata, semina fabas & milium sive Mayzum serunt, praeuntibus nonnullis quæ defixo in terram baculo foramina faciunt, in quæ fabæ & milij grana iniiciantur. Facta semente, agros relinquunt. nam eo tempore hiemis fugiendæ causa, quæ satis frigida est, utpote regione inter Occidentem & Septentrionem sita, & circiter trimestre durat, nempe à 24. Decembris ad decimum quintum Martij, ij nudi incedentes in sylvas se abdunt. Transacta hieme, domum redeunt, expectantes sementis maturitatem. Messè confecta fructus recondunt in totius anni usum, nullum mercimonium ex ijs facientes, nisi forte ob vilem aliquam supellectilem permutatione facta.

Floridenses convehendis in publicum horreum XXII
fructibus diligentes.

22.

SUNT in ea regione plurima insula, varij generis fructus abunde producetes, quos bis in anno legunt, & cymbis impositos domum vehunt; deinde in laxum sed humile horreum recondunt è lapidibus & terra extructum; cui tectum è densis palmarum ramis & molli terra ad eam rem apta constans, imponitur. Tale horreum plerumque sub aliquo monte aut rupe flumini vicina extruitur, quo solis radij non penetrant, ut fructus à corruptione facilius conserventur. In illud etiam inferunt alios fructus quos ad servare cupiunt, & reliquam annonam, quam inde petunt cum opus habent, nullo ab alijs se fraudandos iri metu solliciti. Optandum sane esset, ut inter Christianos avaritia non magis regnaret, & hominum animos torqueret.

ERTO etiam tempore, omnis ferina genus, pisces, atque etiam crocodilos coacervant singulis annis: corbis deinde impositos, hermaphroditorum satis promissos, crispasque capillos gestantium, quorum ante memini, humeris imponunt, & in horreū iam dictum ferunt: hanc autem annonā non nisi extrema necessitate attingunt: atque tum ut omnis disidiū tollatur occasio, alter alteri id significat, adeo pacificè inter se vivunt. Regimen licet, quantum volet, inde auferre.

Febris p[er]niciosa & epidemica
in Asia

Et o[mn]ia t[em]p[or]e anni feruntur, p[er] h[oc] a[n]n[u]m
singulis annis corbis deinde in p[ar]te p[ro]p[ri]a, c[on]sp[er]it
capit[ul]o p[er] p[ar]tem p[ro]p[ri]am ante in p[ar]te p[ro]p[ri]a, c[on]sp[er]it
p[er] h[oc] a[n]n[u]m corbis deinde in p[ar]te p[ro]p[ri]a, c[on]sp[er]it
p[er] h[oc] a[n]n[u]m corbis deinde in p[ar]te p[ro]p[ri]a, c[on]sp[er]it
p[er] h[oc] a[n]n[u]m corbis deinde in p[ar]te p[ro]p[ri]a, c[on]sp[er]it

Voluntate
t

24

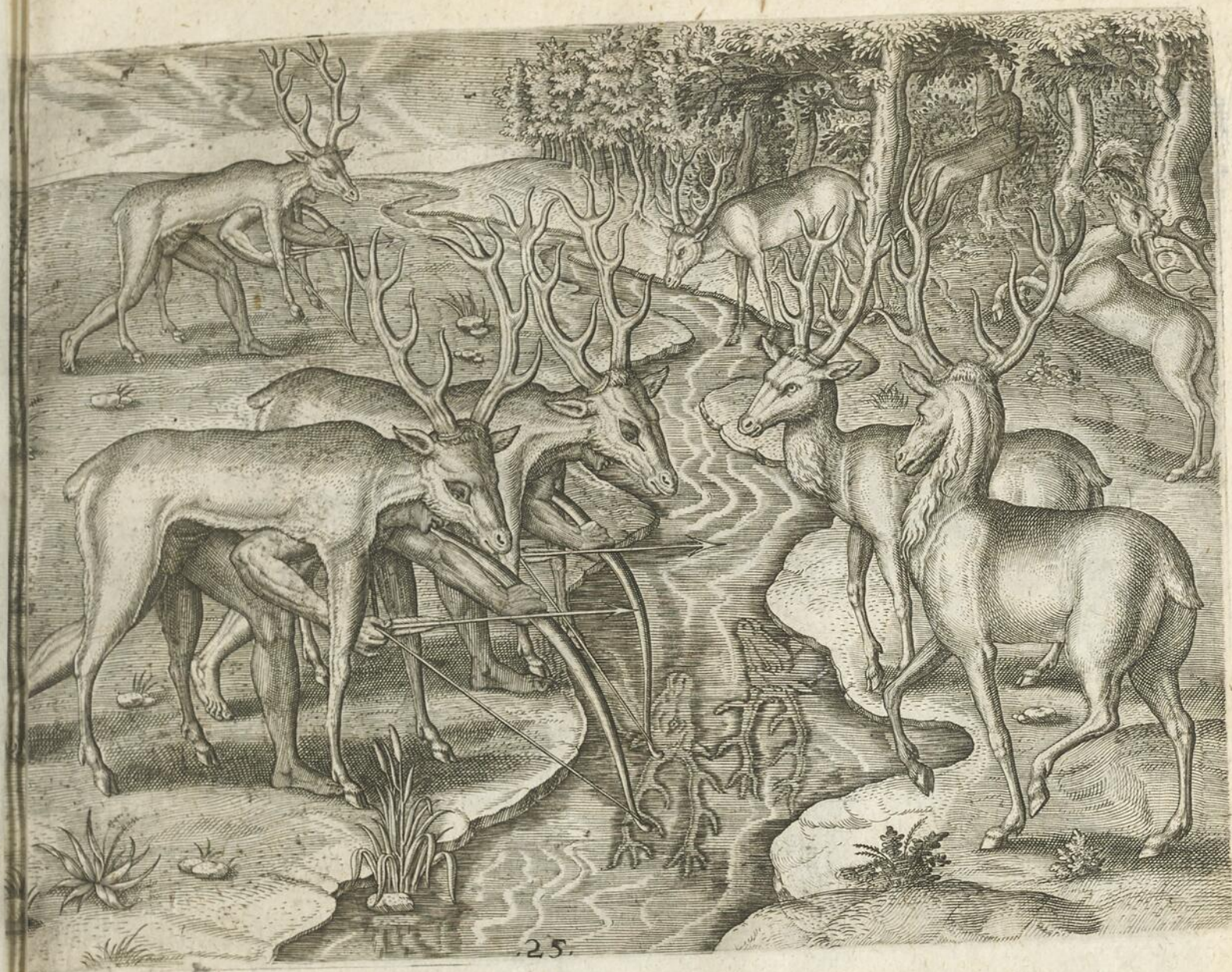
Æc autem animalia ut diutius adservari possint, in hunc modum preparare solent. Quatuor ligneis & crassis furcis in terram defixis alia ligna imponunt cratis in modum, supra quam animalibus & piscibus explicatis, ignem substruunt, ut fumo indurari possint: magnam porro adhibere solent curam ad diligenter & exquisitè indurandum, ut facilius à corruptione servari queant, quemadmodum ex hac pictura videre licet.

Hanc vero annonam comparari existimo ad vitam mensibus hibernis, quibus in sylvis delitescunt, traducendam: nam eo tempore numquam ab illis vel minimum quidpiam impetrare potuimus. Propterea, ut dixi, annonæ horreum sub rupe vel scopulo aliquo, secundum flumen, nec procul à magna quapiam sylva extructum est, unde, cum opus est, parvis cymbis eam ferant.

E

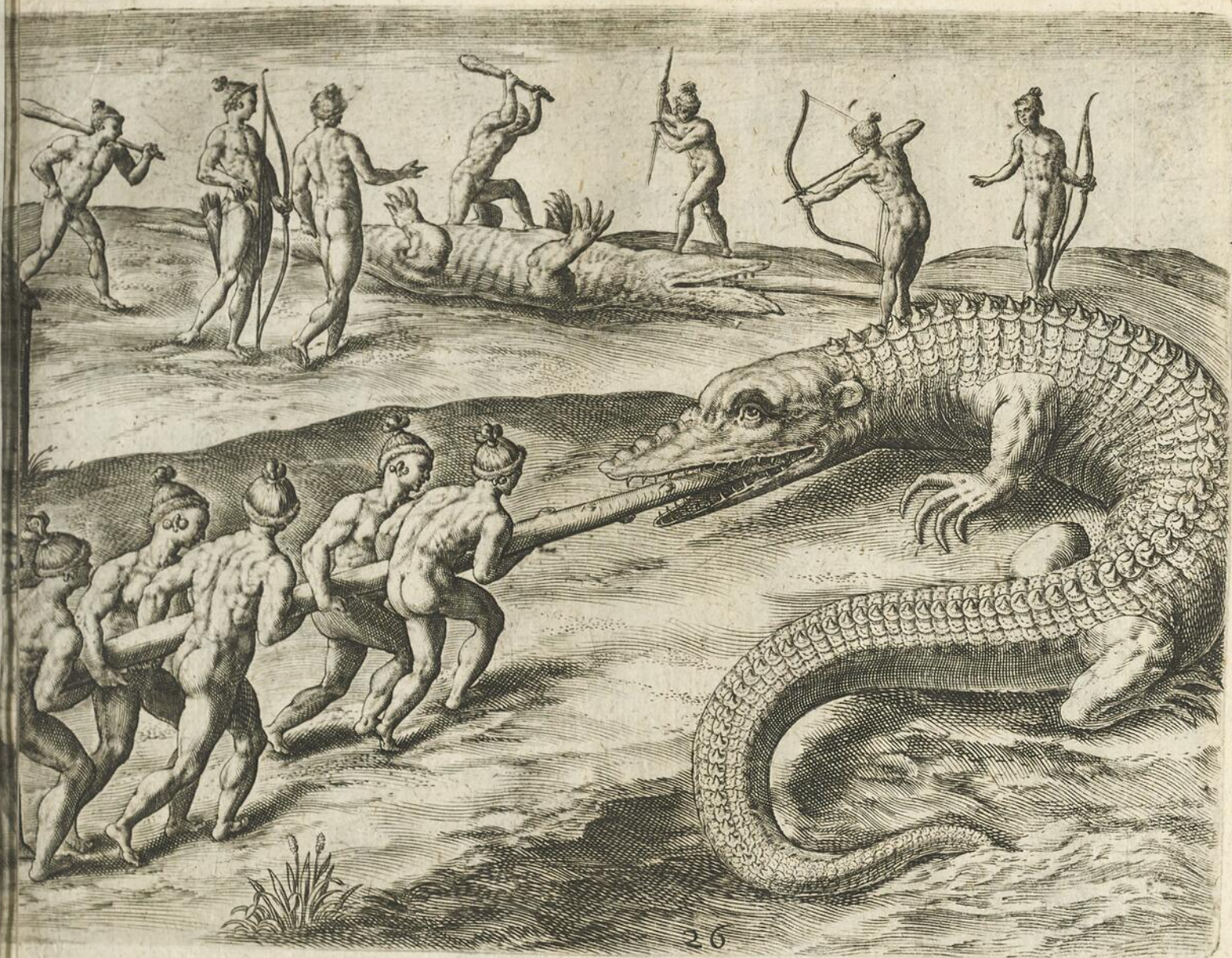

cortice /
ce

INDUSTRIA ad cervos capiendos utuntur Indi, numquam à nobis ante conspecta: maximorum quos capere potuerunt cervorum pelles ita corpori applicare norunt, caput suo capiti accommodantes, ut per oculorum foramina, tamquam per larvam, conspiciere possint; ita compti quam proximè possunt, ad cervos nihil metuentes accedunt; prius tempore observato, quo cervi ad flumen bibendi causa eunt: eos, arcum & sagittam manu tenentes, facile figere possunt, cum frequentes sint admodum in ea regione: arboris tamen cortice sinistrum brachium muniunt, ne ab arcus nervo ledantur, à natura ita edocti. Pelles vero cervis detractas, non chalybe, sed conchis adeo accuratè parare norunt, ut mirum sit: nec quemquam in universa Europa inveniri existimo, qui tanta arte eas parare queat.

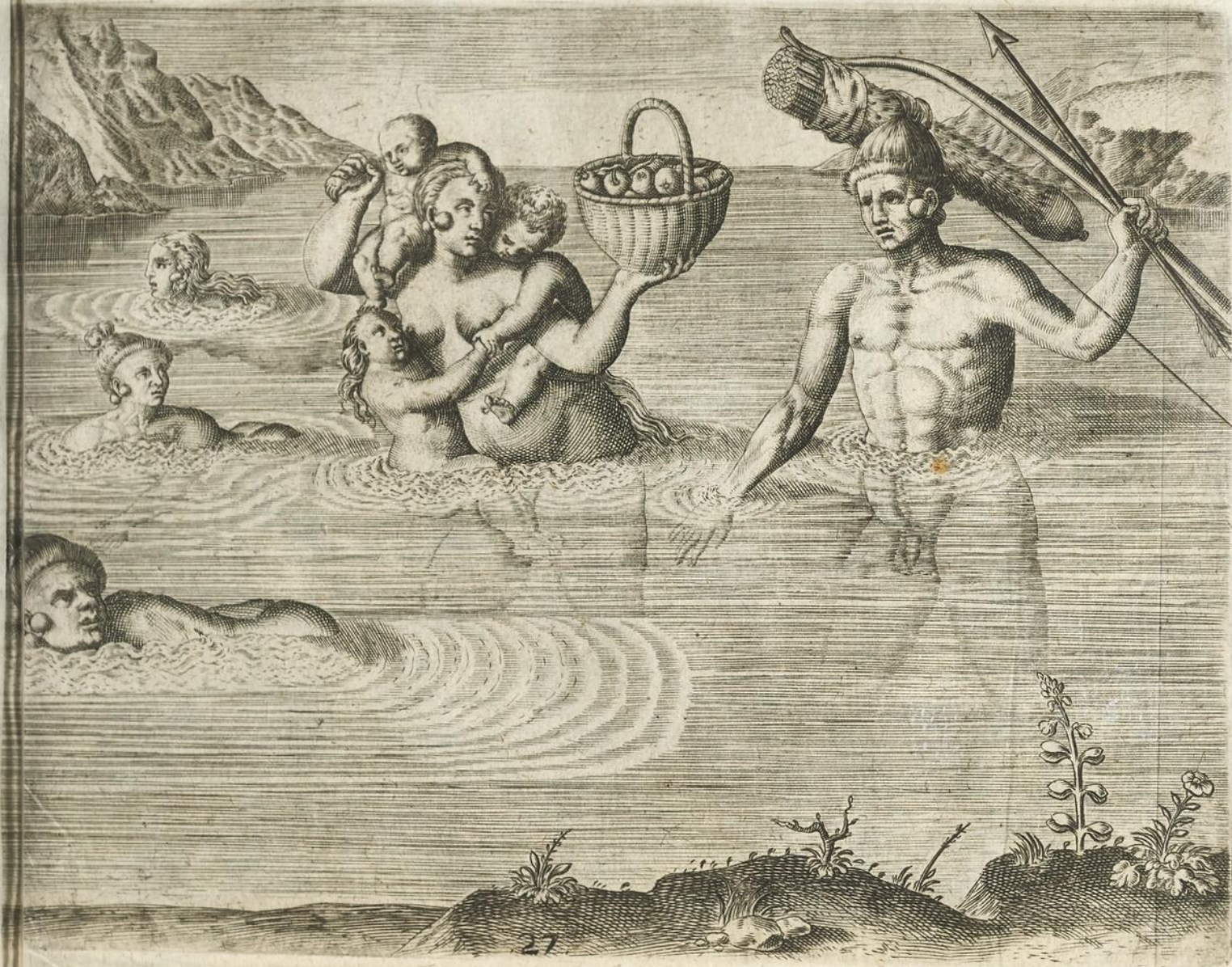

ROCODILIS hoc modo bellum inferunt: casulam rimis & foraminibus plenam apud flumen faciunt, in qua vigil, qui Crocodilos procul conspiciere & exaudire potest: nam fame pressi è fluminibus & insulis reptant prædæ causa; qua non inventa tam horrendum clamorem edunt, ut per dimidiæ miliaris spatium exaudiri queat. Tum vigil excubitores convocat ad id paratos: illi deni aut duodeni longam arborem corripientes huic vasto animali obviam procedunt (hiante rictu si quempiam illorum apprehendere possent) atque summa agilitate tenuiorem arboris partem quàm altissimè possunt in rictum ejus adiungunt inde ob inequalitatem & corticis scabritiem eximi nequeat. Crocodilum igitur in dorsum obverantes, ejus ventrem, qui mollior est, clavis & jaculis feriunt & aperiunt; dorso enim ob duras quibus tectum est squamas impenetrabilis est, præsertim si vetulus est. Hæc est apud Indos ratio venandi Crocodilos, à quibus adeo molestantur, ut noctu & interdum non minus excubias agere cogantur, quàm nos adversus insensissimos hostes.

Floridensium in insulas trajectus, ut
genio indulgeant.

XXVII

ABVNDAT ea regio amoenissimis insulis, ut ex primis picturis videre licet: flumina alta non sunt, sed aqua limpida & pura, vix ad pectus pertingit. Indi genio indulgere volentes cum vxoribus & liberis, in has insulas, flumine trajecto, vel natatu (nam peritissimi sunt natatores) vel gradiendo, qui parvos habent liberos, perveniunt. Matres enim ternos simul ferre possunt, minimum in humeris, altera manu brachium ejus tenentes, aliis duobus matrem sub axilla amplectentibus; altera manu canistrum fructibus aut epulis ad vescendum plenum sublevatum gestantes. Cum vero ab hostibus sibi metuant, viri arcum & sagittas ferre solent; quae ne madeant, pharetram crinibus capitis implicant, altera manu sublevata arcum tensum & sagittam tenentes, ad defensionem parati, ut ex hac pictura videre licet.

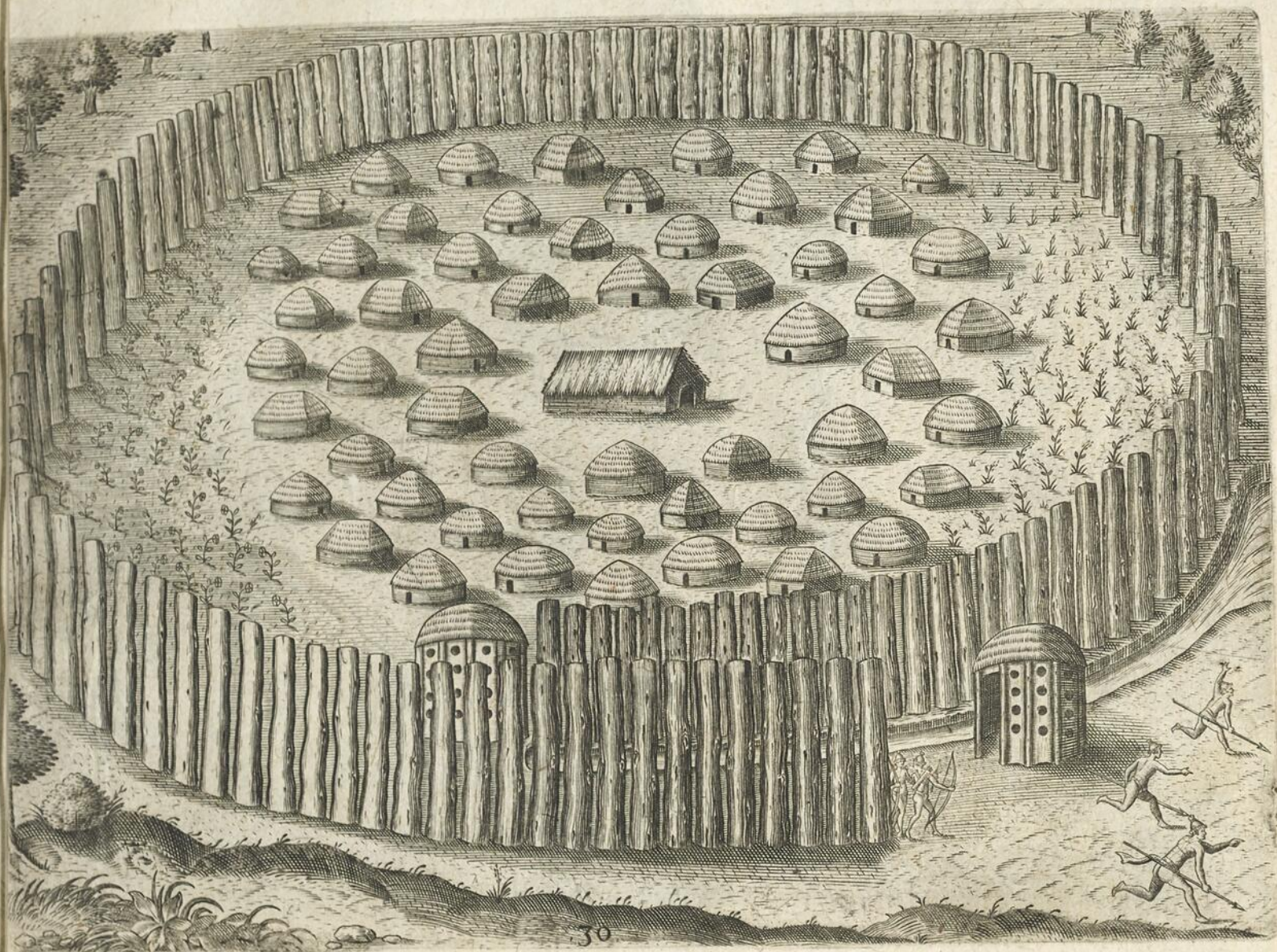

28.

ERTO anni tempore, quo convivio inter se celebrare solent, delectos habet ad id munus coquos: ac primum magnum ac rotundum fictile vas (quod ipsi met parare & adeo exacte percoquere norunt, ut in eo non minus ac in nostris lebetibus aqua bullire possit) supra crassa ligna collocant, ignem subijciunt ipsorum aliquo flabellum ad ignem excitandum valde aptum, manu tenente: Praefectus coquorum quae coquenda sunt in ollam injicit, alij aquam in fossam ad purgandum infundunt, alius aquam vase, situla in modum adfert. alter aromata cibus in spargenda in plano aliquo lapide atterit; dum mulieres, seligendis ijs quae culinam necessaria, sunt occupatae. Licet vero suo more magna agitent convivio, sobrij tamen sunt in eo, inde fit ut longo tempore vivant. Nam ex iis Regulis unus mihi affirmavit, se trecentorum annorum aetatem habere; & patrem, quem mihi ostendit, quinquaginta annis eum superare: ut verum fatear, cum illo conspicerem, ossa humana pelle duntaxat tecta videre me putabam. Pudorem sane incutiunt Christianis, qui suis compotationibus & conviviis sine moderamine celebratis, brevitatem vitae sibi accerantes, merito deberent tradi in disciplinam his barbaris hominibus & animantibus brutis ad ediscendam sobrietatem.

Rex cum nobilibus certis anni diebus quotidie mane convenire solet in publicum locum ad hoc destinatum, in quo magna scamna quasi in hemicyclum constructa, inter quæ aliud antrorsum paululum prominens novem truncis ligneis rotundis constans pro Regis sede, in qua solus residet, ut ab alijs dignosci queat, eumque istic singuli ex ordine salutatum veniunt, senioribus salutationem inchoantibus, utraque manu bis ad capitis altitudinem sublata, atque proferentibus ha, he, ya, ha, ha, reliquis autem respondentibus, ha, ha. Ut salutationem quisque absolvit, in scamnis se sededit. Si de re aliqua seria agendum est, Rex laüas, hoc est, suos Sacerdotes accersit, & seniores, à quibus sententiam exquirat: etenim de nulla re quidquam statuunt, quin primum aliquoties concilium convocent, inde deliberant ante quam statuant. Interea Rex mulieribus imperat, ut Casinam, hoc est potionem è quarunium folijs confectam, decoquant, quam deinde exprimentes transmittunt. Rege igitur & nobilibus in suis sedentibus, quidam cor am Rege expansis decussatim manibus stans, ipsi & reliquis qui hanc potionem ebibere precatur: tum pocillator primum Regi hoc decoctum calidum in capace concha præbet, deinde (sic imperante) omnibus alijs ex ordine, in illa ipsa concha. Tanti aestimant hanc potionem, ut nemini in hoc conventu eam præbet, quin prius in bello fortem se præstiterit. Præterea ea facultate prædita est hæc potio, ut simulatque hauri statim sudorem moveat. Eam ob causam qui continere non possunt, sed reijciunt, ijs nulla res ardua committitur: ut munus aliquod militare creditur, tamquam inutilibus, cum sæpenumero tres aut quatuor dies cibo abstinere: hac vero decoctione hausta, viginti quatuor horis famem & sitim ferre possunt, hinc fit ut in bellum ijs, hermaphroditi nullam aliam annonam ferant, quam cucurbiteas lagenas aut lignea vascula hoc decocto quod licet corpora alat & roboret, caput tamen non tentat, ut à nobis, cum hujusmodi convivium celebrarent, patet.

30

SOLENT Indi hac ratione sua oppida condere. Delecto aliquo loco secundum torrentis alicuius profluentem, eum quantum fieri potest complanant; deinde sulco in orbem ducto, crassos & rotundos palos duorum hominum altitudinis conjunctim terræ insigunt, circa oppidi ingressum circulum nonnihil contrahendo cochleæ in morem, ut aditum angustiores reddant, nec plures quam binos conjunctim admittentem, torrentis etiam alveo ad hunc aditum ducto: ad huius aditus caput solet ædícula rotunda extrui, altera item ad eius finem, singulæ rimis & foraminibus plenæ, & eleganter pro regionis ratione constructæ. In his constituuntur vigiles viri illi, qui hostium vestigia è longinquo odorantur: nam simulatque aliquorum vestigia naribus perceperunt, adversus contendunt, & ijs deprehensis clamorem attollunt, quo exaudito incolæ statim ad oppidi tutelam convolant; arcubus, sagittis & clavis armati. Oppidi meditullium occupant Regis ædes nonnihil sub terram depressæ ob solis æstus: hæc cingunt nobiliorum ædes, omnes palmæ ramis leviter tectæ, quia novem mensibus dumtaxat ijs utuntur, tribus aliis mensibus ut diximus in sylvis degentes. Vnde reduces, domos reperiunt: si eas ab hostibus incendio absumptas reperiunt, novas simili materia exstruunt, adeo magnifica sunt Indorum palatia.

F

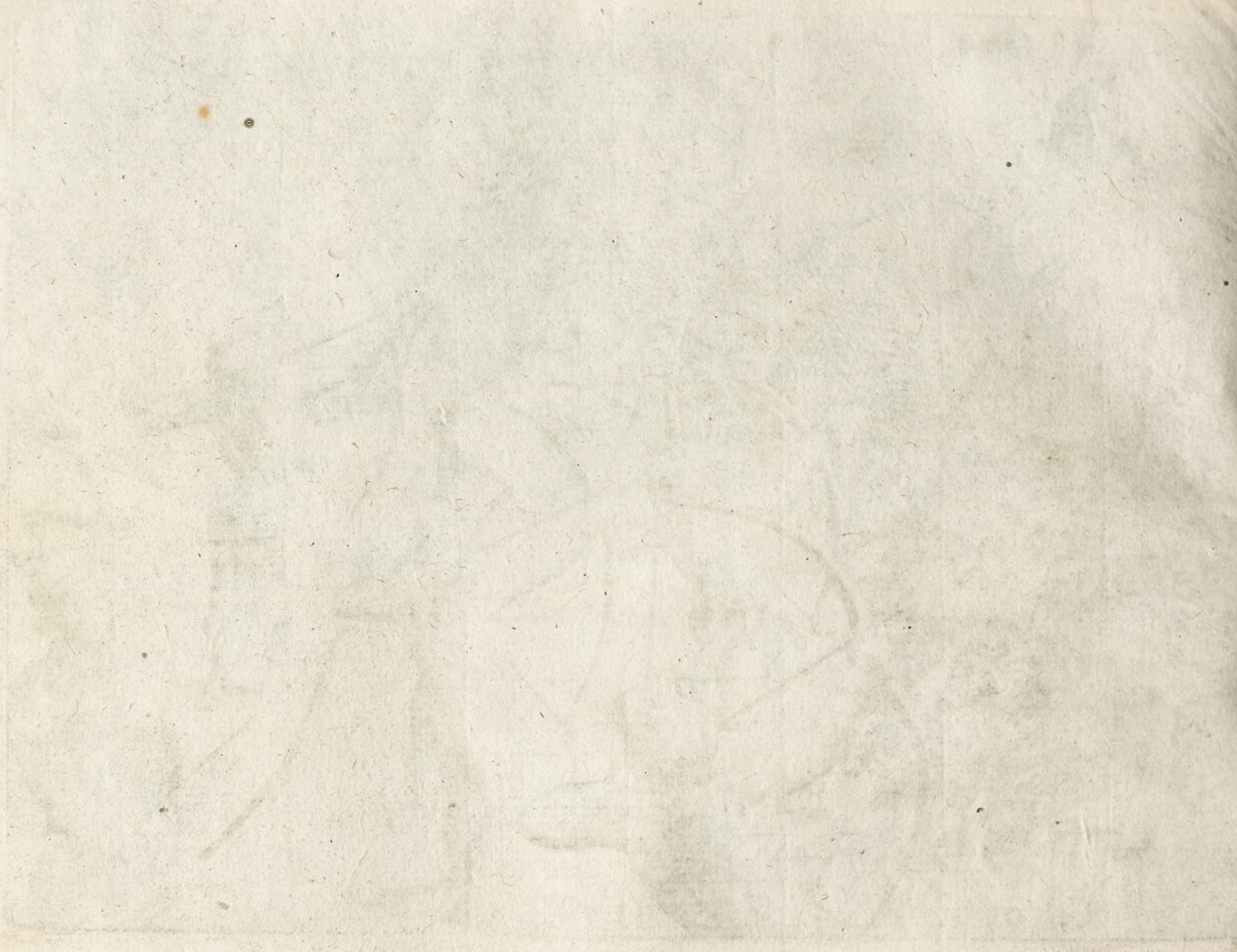
Opusculum de rebus in curia

res, qua
sequi

HOSTES enim vindictæ cupidi, noctu interdum quam maximo possunt silentio adveniunt, exploratum an excubiæ sint somno oppressæ: si silere comperiunt, posteriorem partem oppidi accedentes, & arborum musco arido & pro eorum more parato ad sagittarum spicula alligato ignem inijciunt, & sagittas in oppidum emittunt, ut adium tecta, palmarum ramis constantia, & æstivis caloribus resiccata comburant. Flagrantia tecta conspicientes, quam celerrimè fugiunt, ante quam incolæ animadvertant: adeo enim agili sunt cursu, ut difficulter adsequi eos liceat: præterea incendium satis negotij incolis præbet, ut ab eo se liberare & expedire queant. Hæc sunt bellica Jndorum stratagemata ad hostium oppida vastanda: verum quidem est damnum leve esse, quandoquidem solo novas ædes exstruendi labore constat.

En este libro se trata de la fundacion de la ciudad de Mexico
 y de su crecimiento hasta el presente. En el primer capitulo se
 cuenta como el emperador Mexica, Moctezuma, fundó esta
 ciudad en el año de noventa y tres de su reinado. En el
 segundo se describe la ciudad en su estado de prosperidad
 y en el tercero se cuenta de la caída de Moctezuma y de la
 entrada de los españoles en esta ciudad. En el cuarto
 se describe la ciudad en su estado de ruina y en el quinto
 se cuenta de la fundacion de la ciudad de Mexico por los
 españoles en el año de noventa y tres de su reinado.

En este libro se trata de la fundacion de la ciudad de Mexico
 y de su crecimiento hasta el presente. En el primer capitulo se
 cuenta como el emperador Mexica, Moctezuma, fundó esta
 ciudad en el año de noventa y tres de su reinado. En el
 segundo se describe la ciudad en su estado de prosperidad
 y en el tercero se cuenta de la caída de Moctezuma y de la
 entrada de los españoles en esta ciudad. En el cuarto
 se describe la ciudad en su estado de ruina y en el quinto
 se cuenta de la fundacion de la ciudad de Mexico por los
 españoles en el año de noventa y tres de su reinado.

AETERNUM vigilum negligentia oppido igne absumpto, ipsi hac ratione puniuntur. Rege in scamno sedente solo, reliquis etiam proxima post illum auctoritatis aliud magnum scamnum hemicycli modo incurvum occupantibus, carnifex criminis reum coram Rege in genua procumbere jubet; deinde sinistro pede in dorsum ejus impresso, & utraque manu clavam ex ebano aut alio aliquo duro ligno factam lateribus in aciem desinentem, tanta viius verticem ferit, ut caput fere dividat. Simili supplicio etiam afficiuntur alterius criminis rei, quod capitale apud eos censetur: vidimus enim binos simili supplicio affici.

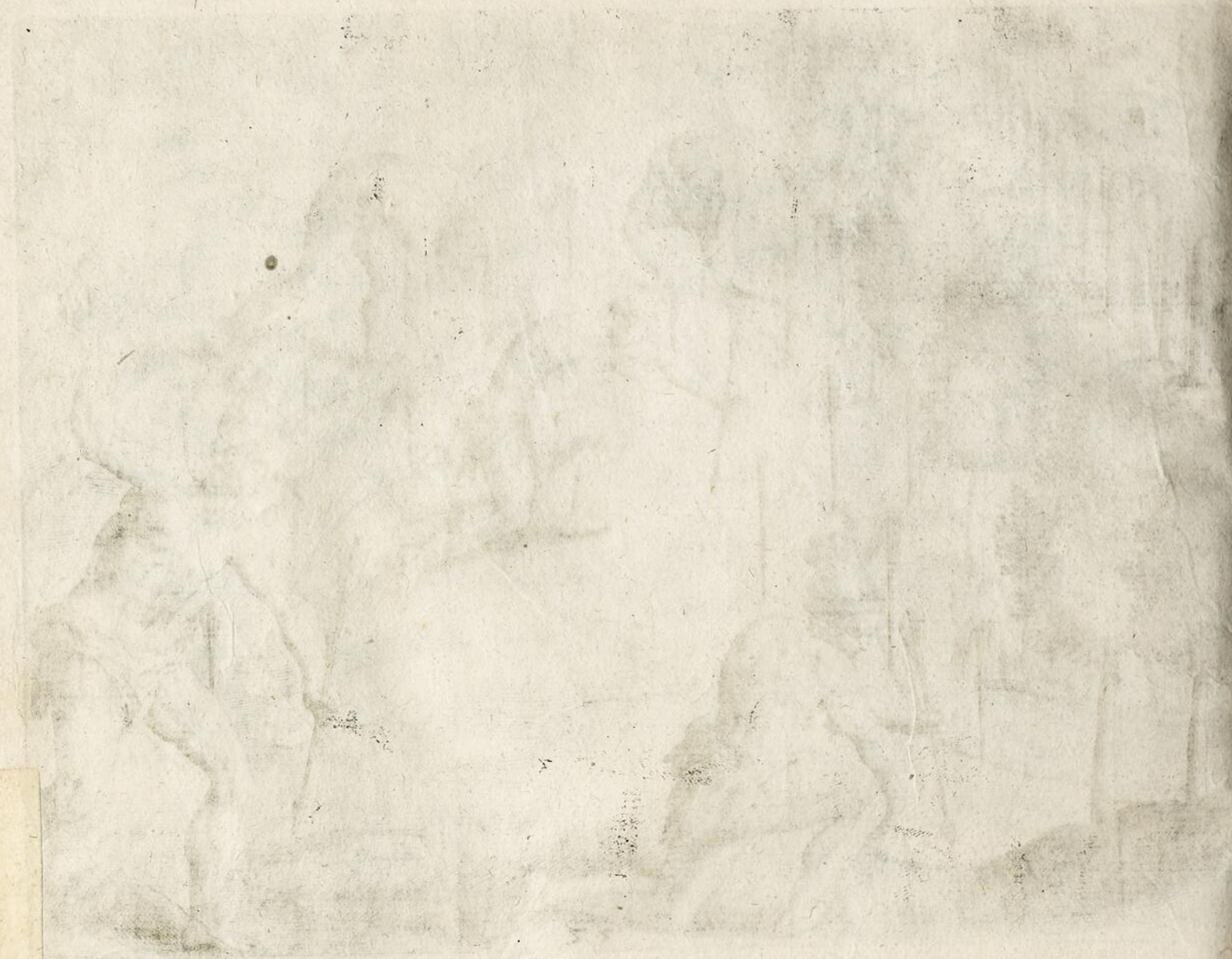

BELLY
page

BELLUM denunciaturus Rex aliquis alteri suo hosti, nullo fetiali utitur qui bellum indicit; sed sagittas quarum summis capillorum promissorum flocci alligati, secundum publicas vias figere jubet: quemadmodum observavimus, cum Regem Outinam captum per ditionis ejus pagos circumducebamus, annona recuperanda gratia.

Belium deinde inde
figura quoniam summa capitula
figura quoniam summa capitula
figura quoniam summa capitula
figura quoniam summa capitula
figura quoniam summa capitula

orbem con
medium il
separati

Primogeniti solennibus ceremonijs Regi XXXIIII.
sacrificantur.

ORIS apud illos est primogenitum masculum Regi victimam offerre. Sacrificij autem die Regi significato, locum adit ad id destinatum, ubi scamnum in quo sedeat, & in media area truncus ligneus binos pedes altus, totidem crassus: ante hunc pueri mater calcaneis insidens, & manibus faciem tegens filij mortem deplorat. Cognatarum vel amicarum ejus primaria, puerum Regi venerabunda offert; deinde quæ matrem comitatæ sunt feminae in orbem conveniunt, & canendo saltant letabunda, mutuis manibus non apprehensis: quæ puerum tenet, in medium illarum se infert saltans, & in Regis laudem quædam accinens. Interea sex Indi ad id munus delecti separatim in area quadam parte stant, & inter eos medius sacrificus cum magnificentia quadam clavam tenens. Peractis ceremonijs, sacrificus infantem capiens, Regi, coram omnibus, in ligneo illo trunco mactat. Nobis præsentibus semel peracta est similis victima.

nuncium defertur,
 de precibus ad
 cum si
 d

REGIS Outina subditi singulis annis paulo ante ipsorum ver, nempe sub Februarij finem, maximi, quem capere potuerunt, cervi pellem cornua retinentem sumunt, eam omni selectissimarum, quæ apud ipsos nascuntur, stirpium genere impletam denuo consuunt, cornibus, gutturi, & reliquo corpori, selectiores fructus in corollas vel longas tancias nexos appendunt. Ea sic exornata ad fistularum & cantionum harmoniam in amplissimâ & elegantissimam planiciem defertur, & altissima istic arbori imponitur, capite & pectore ejus ad Orientem solem obversis, subinde precibus ad Solem repetitis, ut in eorum ditione similia quæ illi oblata sunt bona renasci faciat: Rex cum suo Mago proximus est arbori, & verba præit, vulgo, quod longius abest, respondente. Deinde Rex & reliqui salutato Sole, abeunt pelle istic relicta in sequentem annum: singulis annis repetuntur ejusmodi ceremonia.

APUD illos cursu adolescentes exercentur, constituto inter ipsos certo premio, quod, qui diutius cursuram
 continuare potest, aufert: arcu etiam frequenter exercentur. Deinde pila ludunt in hunc mo-
 dum: in media area praefigitur arbor octo aut novem orgyias alta, & summo fastigio
 quadrum quoddam e viminibus contextum sustinens, quod qui pila se exer-
 cendo tetigerit, premio decoratur. Delectantur praeterea
 venationibus & piscationibus.

et ad illos quos adolefcenter exerceatur, constituto inter ipsos certo termino, quod per hunc terminum
continetur potest, an sit etiam huiusmodi exercitatus. Deinde illa ludant in hunc mo-
dum: in media area praefigunt arbor octo aut novem arboribus, et huiusmodi sagittis
quidam quodam et variis contentis sustinent, quod per hunc terminum
certo termino praefigunt. Delectantur per arbor
variis modis et per arboribus.

EXERCITATUS

2

et ad illos quos adolefcenter exerceatur, constituto inter ipsos certo termino, quod per hunc terminum
continetur potest, an sit etiam huiusmodi exercitatus. Deinde illa ludant in hunc mo-
dum: in media area praefigunt arbor octo aut novem arboribus, et huiusmodi sagittis
quidam quodam et variis contentis sustinent, quod per hunc terminum
certo termino praefigunt. Delectantur per arbor
variis modis et per arboribus.

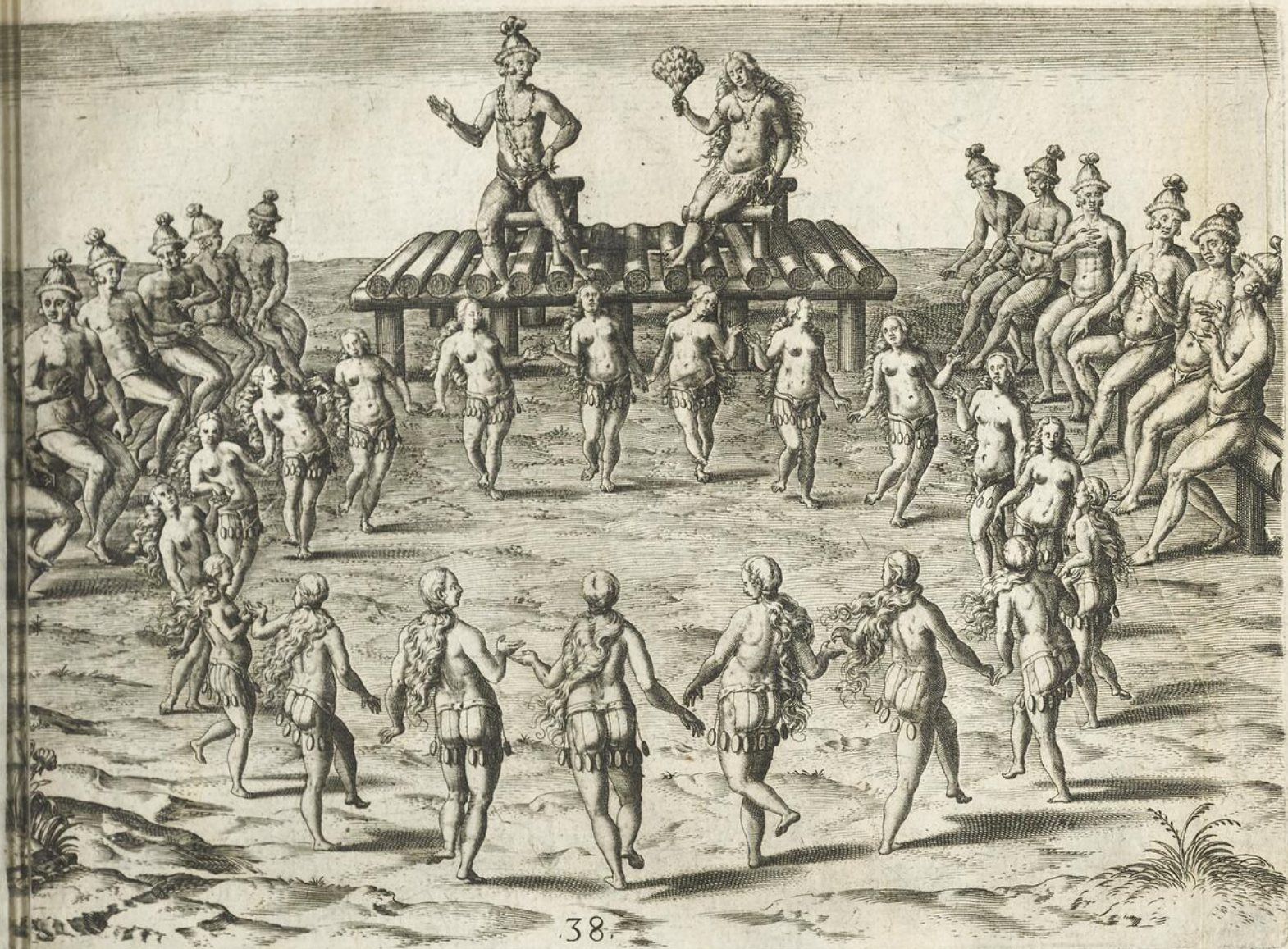
Qua pompa Regina delecta ad Regem
deferatur,

XXXVII

37.

DIVITIVS uxorem Rex, ex nobiliorum puellarum coetu, pulcerrimam maximamque deligere jubet : deinde duobus validis longuriis sede aptata, quæ rarioris alicujus animalis pelle tecta est, & posteriore ejus parte ornata ramis supernè nutantibus, ut sedentis caput tegant, Regnam delectam sedi imponentes, longurios sublevant quatuor viri robusti, & humeris sustinent, singuli ligneam furcam manu gerentes, ut longurijs subponant quando quiescendum est: duo alij utrinque ad Reginae latera progrediuntur rotunda umbracula elegantissimè confecta in oblongis baculis gestantes ad Regnam à Solis ardoribus tuendam: præeunt alij tubas ex arboris cortice confectas inflantes supernè angustas, infernè laxiores, duobusque dum taxat foraminibus, supero & infero, præditæ, quibus appensæ sunt ovales spherulæ aureæ, argenteæ, & reæ ad majorem concentum. Pone sequuntur puellæ omnium formosissimæ, eleganter ornatae torquibus & armillis ex margaritis, singula canistrum selectioribus fructibus plenum manu ferentes, & sub umbilicum supraque coxendices cinctæ certarum arborum musco ad obscæna tegendum. Eas sequuntur pretoriani.

38.

AC pompâ defertur ad Regem Reginâ, in locum ad eam rem destinatum, in quo tabulatum extructum è lignis rotundis satis amplum, ad ejus autem latera, longum utrimque scamnum adpositum, in quo procures sedeant. Rex igitur in tabulati dextra parte sedens, Regina, quæ in sinistra parte collocatur, adventui gratulatur, & cur eam in primariam uxorem accipiat, exponit: illa verecunda quadam majestate flabellum manu tenens, Regi quam honestissimè, & ut à natura edocta est, respondet. Tum puella in orbem se componunt, manibus non connexæ & cultu ab alijs differentes: nam capillos sub occipite ligantes, per humeros & dorsum deinde spargi sinunt, sub umbilico cinctæ lato cingulo, è quo anteriore parte veluti marsupium quoddam propendet ad pudenda tegendum: per reliquum deinde cingulum appensæ sunt ovaes formulæ ex auro & argento, ad coxendices demissæ, ut strepitum in saltu excitent dum laudes Regis & Reginae canunt: in hoc saltu, una manum attollente, reliquæ sublevant; demittente, etiam demittunt. Omnes autem viri & feminae extimis auriculis perforatis oblongiusculas piscium vesiculas imponunt, quæ inflatæ unionum instar splendunt, rubro colore tinctæ, dilutioribus carbunculis sunt similes. Mirum homines adeo barbaros tam venustis inventis præditos.

Regis & Reginae prodeambulatio recreandi XXXIX.
animi gratia.

39.

RODIT interdum Rex sub vespere deambulatum in proximam sylvam solus cum primaria conjuge, tectus cervina pelle tam eleganter parata, & varijs coloribus picta, ut nihil elegantius depictum conspici queat. Bini adolescentes latera ejus claudentes, flabella ad ventulum faciendum gestant, tertius globulis aureis & argenteis à cingulo propendentibus ornatus, pone sequitur, pellem ne terram verrat, sustinens. Regina & ejus pedisseque sunt ex humeris propendente vel eas cingente musci quodam genere in nonnullis arboribus nascente, tribus staminibus in vicem coherentibus catenularum modo prædito, viridis in cæruleum tendentis coloris, de venusti, ut sericea stamina videantur. Lucundum præbent spectaculum hoc musco oneratae arbores: nam ramis nonnumquam ramis etiam præalta arboris ad terram usque demittitur. In venationem aliquando coactus cum aliquot commilitonibus in sylvas habitationi Regis Saturioua vicinas ipsum cum Regina ita multos reperi.

Porrò monendus lector, omnes istos Regulos, eorumque uxores, corporis cutem puncturis quibusdam picturas imitantibus ornare (ut ex sequentibus iconibus videre licet) sic ut interdum in ægritudinem vel octo dierum incidant: puncta tamen loca, herba quadam fricant, quæ tincturam addit indelebilem. Ornatus etiam & magnificentia gratia, digitorum in manibus & pedibus ungues crescere sinunt, quorum latera scabentes concha aliqua, acutissimos reddunt: oris etiam circumferentiam cæruleo colore pingere soliti.

DE FUNCTO aliquo Rege ejus Provinciæ, magna solennitate sepelitur, & ejus tumulo crater, è quo bibere solebat, imponitur, defixis circa ipsum tumulum multis sagittis. Illius subditi toto triduo, tribusque noctibus in continuo sunt luctu, & cibo abstinent. Omnes Reges illi amici similiter lugent, & in amoris quo illum prosequabantur testimonium, plus quam dimidiatam comam refecant cum viri tum fœminæ. Sex præterea lunis subsequentibus, delectæ quædam mulieres singulis diebus magno ululatu Regis mortem ter lugent, diluculo, meridie, & sub noctis crepusculum. Tota Regis suppellectile in ipsius domum illata, ignis inijcitur, & sic omnia incendio absumuntur.

Similiter eorum Sacerdotes defuncti in suis ædibus defodiuntur, ædesque cum tota suppellectile, igne injecto, conflagent.

ROCVL ab eo loco, in quo nostra arx extructa fuit, magni sunt montes, Indorū lingua, Apalatcy cognominati, è quibus, ut ex topographica charta videre licet, oriuntur tres magni rivi, provolventes arenam, cui multum auri, argenti & æris admixtum est. Eam ob causam illius regionis incolæ fossas in riviis faciunt, ut provoluta ab aqua arena, in eas propter gravitatem cadat: diligenter inde eductam in certum locum deferunt, & aliquanto post tempore, denuo fossis arenam quæ incidit exhaurientes, colligunt, & cymbis impositam per ingens flumen devehunt, à nostris Maii nomine insignitum, quod in mare sese exonerat.

Opes quæ inde proveniunt, nunc Hispani in suum usum convertere norunt.

converte notat.
Ope due inde procedunt, una Hispania in sum istum
inposita per ingens flumen debeat, in noster Mali nomine in istum quod in mare se exonerat.
quanto post tempore, de quo solis aram que in istis exstantibus colligitur, et quibus
propter gratiam calat: diligenter inde eductum in certum locum deferat, et al-
ob causam illius regionis incola fossa in istis faciant, ut proventus ab aqua arcam in ear
magnum rivi, proventus arcam, cui multum annis argenti et annis eduxitum est. Eam
Apalacy cognominat, e quibus, ut ex topographica charta videre licet, oritur rivi
Roc a ab eo loco, in quo noster rex extruxit, sunt magni sunt montes, in istis linguis

PETRI cujusdam Gambie in Compendio meminimus, qui accepta à Laudonniero potestate, suas merces per regionem deferendi negotiationis gratia, tam probè negotiatus erat, ut non modò mediocres opes adquisierit, sed etiam affinitatem cum illius provincia quodam Regulo contraxerit. Ille desiderio captus in nostram arcem ad suos redeundi, tantum apud affinem egit, ut potestatem faceret in arcem proficiscendi, ea tamen conditione, ut intra tot lunas ad ipsum rediret: cymba in super data, & duo Indi additi qui deducerent. Translatis autem in cymbam quas adquisiverat opibus, Indi comites eum in itinere maculant, dum se inclinat ad ignem excitandum, partim vindictæ causa (nam alter illorum fustibus ab eo regia negotia per Regis absentiam administrante) cæsus fuerat, partim avaritia victi, earum opum quas miles in cymba habebat: quibus direptis fugerunt, quæ res multo tempore celata.

Hæc pictura, ne præcedentium seriem perturbaret, in postremum locum est rejecta: nec expressa fuisset, nisi Compendij auctor illius meminisset.

LIBELLVS siue EPISTOLA

SVPPPLICATORIA, REGI GALLIARVM CA- ROLO IX. EIVSDEM NOMINIS OBLATA,

per viduas, orphanos, cognatos, affines, & ipsi Franciæ Occidentalis Regi sub-
ditos, quorum consanguinei per Hispanos in ea Galliæ antarctica
parte, quæ vulgò FLORIDÆ nomen inuenit, cru-
deliter trucidati perierunt;

Anno 1565.

REx Christianissime, Patriæque Pater potentissime, nos mise-
randæ, & ærumnosæ sortis personæ, rerum omnium inopes,
animasque despondentes, viduæ, orphani, filij, filiolæque, pa-
rentibus orbat, iuuenes senesque pariter, humillimè nos cum
fletibus ac lachrymis profusissimis ad pedes Regiæ M. V. pro-
ijcimus, & protectionem eius confugimus, ærumnas & tribulationes nostras,
coram Clementissima M. V. & parentum nostrorum, maritorum, liberorum
fratrum, nepotum, consanguineorum, coniunctorum & affinium (ô horren-
dum spectaculum) lanienam tam miserabilem deplorantes ex animo, eorum-
que fatum lachrimabile M^{ti} V. declaratum venimus.

Ceciderunt enim ex illorum numero, in prouincia FLORIDA, plures
quàm noningenti, tam viri, quàm fœminæ, cum infantibus simul innocentibus
immerentibusq;, qui omnes à Petro Melendefio & militibus eius Hispanis
crudeliter, & more plane barbaro trucidati sunt.

Cùm itaque factum hoc truculentum, non auditu tantum efferum, im-
mane atque execrandum: verum etiam M^{tis} V. subditorum cruor innocuus
turpiter ac nullo merito profusus atque immolatus sit: DEI fidem iustitiamq;
testamur, ac à M^{te} V. suppetias opemque imploramus, contra feroces hosce &
detestabiles latrones, ne innocentia, sanguinisq; nostri profusione, nunc inulta
manente, DEVM aliquando atque homines ultores sibi exposcitura sit.

A M^{te} igitur V. officii ratio exigit, non solum ditionis & potestatis suæ
subditos, æquitate & iustitia, legumque vinculis sibi astrictos habere; verum

Epistola supplicatoria

etiam eosdem sub Maiestatis V. protectione defensos, saluos, tutos, quietosque præstare.

Id verò maxime afflictis nobis miseris & oppressis nunc à Maiestate V. expetendum, qui diuino auxilio præfato, ad V. Maiestatis opem omni spe atque fiducia, tanquam ad sacram anchoram confugimus, & huic soli nos subiectos offerimus. Obscrantes M^{tem} V. vt nos auxilio, defensione & protectione liberatos saluosque factos velit, dum factum vulnusq; adhuc recens est, dum Gallorū animis dolor ingrauescit. Sic enim patrem familiās se nobis benignissimum, & Dominum exhibebit clementissimum; qui famulorum, imò filiorum suorum gemitus & ærurnas, animo exaudiat æquissimo, quique in tribulationis articulo eosdem erectos sustineat.

Hæc enim ægritudo & animi nostri afflictio, æque sane flebilis & commiseratione in æternum digna existit; atque Petri istius Melendesi Hispanorum militum Præfecti tyrannis & crudelitas, tam contra morem bellicum, quam diuinas pariter & humanas leges omnes suscepta & confecta, atque adeò ad omnem posteritatem propaganda in æternum superuictura sit.

Proinde quò M. V. regia totius rei seriem plenius & explicatiùs percipiat, qua possumus humilitate obsecramus, vt M. V. non grauante pro innata sua Clementia supplices nos audire dignetur.

Non fugit Maiestatem V. quod ea edicto publico classem instrui præceperit, quæ in Floridèsium Regionem mitteretur; ipsa etiam præsens sibi in hoc negotio substituerit Ioannem Ribaldum, tanquam Generalem totius classis Præfectum Regium.

Huius mandati publicatio sane permultis in causa fuit, vt sub tutela M^{tis} V. nauigationem hanc susciperent; qui postquam D E o ventisq; secundis, ad arcem quæ à Maiestatis V. auspicio & nomine Carolina in ea prouincia vocitata est, appulerunt, ecce improvisò atque insperatò, quinq; nauigia ex Hispanijs superuenerūt, quorum maximum circiter octingentorum doliorum erat, reliqua mediocria.

Hostiliter ergo Maiestatis V. classem inuadentes, totis eam viribus, vnoq; quasi impetu delere annisi sunt; sed suo conatu frustrati, neque classi nostræ superiores facti, continentem rectâ petierunt, & plures sexcentis armati sese terræ firmæ commiserunt, qui cum incolis clam de saluo cōductu quamprimùm transegerunt; quorum indicio postea per cuniculos & compendia ad Castellum sumptibus Maiestatis V. extructum ab eademque denominatum nullo labore peruenerunt. Vbi illud extemplò multa nocte & cælo pluuiò occupantes quosuis obuios tam viros quam feminas, misere nulloque discrimine dilaniarunt, quin ab immerentibus infantibus etiam non abstinerunt, sed transfixorum corpora lanceis præfigentes miseris parentibus obiecerunt spectaculum inauditum & crudelissimum.

His exactis plures octingentis Gallicorum militum, qui sub signis seu vexillis Ribaldi Ducis militantes ex naufragio euaserant gallinarum instar perfidissime iugularunt: Melendes enim illis fidem fecerat, si vltro se dederent, sese omnes

Carolo IX. Regi Galliarum oblata.

omnes simul illæfos, & naualibus victualibusq; instructos, in Galliam dimissurum incolumes. Sed nimium credulis illis nudis & inermibus miseris (naufragio enim omnia arma amiserāt) manus post terga reuinctæ sunt, & binis nexu iunctis, brutorum more ad Castellum deducti: cui cum appropinquarent, vexillum integrum militum armatorum, ipsis ex arce procedit obuiam, captiuos miseros varijs calumnijs, & verbis ignominiosissimis incessens, vociferansque Gallos esse infames, facinorosos, abominandos, exesos Elephantia, & ex Gallia lue seu venerea contagiosos, tūm verò pædicatores & Sodomitas: simulque in vinctos irruens omnes intra mediæ horæ spacium, inq; conspectu ducis Ribaldi turpi internecione delet.

Ribaldus cernens infandam hanc suorum lanienam, totus contremiscit, simulq; ad Petrum Melendesium contendens, vt ad huius protectionem tanquam ad aram confugiens saluus abiret, fastu insolenti illusus repellitur: Interea dum de salute sua anxius magis magisq; veniam deprecaretur, crudelis quidam Hispanus à tergo accurrens pugione confossum ad terram prostrauit: qui cum ex hoc vulnere animo linqueretur, tandem à latrone instante pluribus vulneribus transfixus, expirauit.

Quibus omnibus Hispanorum crudelitas nedum quidem exaturata fuit, sed in exangue insuper cadauer (quod vel apud barbaros detestabile habetur) rabiem suam furibundi exercuerunt, & varijs ijsq; ignominiosissimis scommatibus proscissum truncarunt. Barbam mento deraferunt, & obsignatis literis inclusam, tanquam trophæum quoddam Hispalim versus in Hispanias deferri curarunt: Caput tandem quadrifide secarūt, & partes singulas hastis præfixas, in media arcis area, vbi reliqua occisorum cadauera congesta erant, tanquam in æternam rei tam strenue gestæ memoriam erexerunt.

Corpora interemptorum vtriusque sexus diffamata dehonestataque ex castello protracta cremarunt.

Quibus omnibus quàm fœdissimè peractis, haud obscure significarunt, quanti M. V. facerent, quove loco eam haberent, patrantes facinus hoc tam atrox in ipsos Maiestatis V. subditos, vt nec exemplum simile in media barbarie perpetrātū fuerit vnquam. Quis enim adduci possit, vt credat esse aliquem ex Principum, Regum, aut Monarcharum Christianorū numero, siue ex barbarorum etiam & infidelium turba, vel ipsum adeò Turcam animi tam insigniter immanis, tamq; truculenti, qui factum hoc atrocissimum probare velit, aut vllis rationibus adductis excusare præsumat.

Illud grauissimum est, quòd in media pace in Maiestatis V. subditos latrocinium hoc exercuerint, quo quidem tempore M. V. neque cum Hispano, neque cum quoquam exterorum vlla intercessit inimicitia. Quòd verò Hispanorum & non nostra culpa hæc laniena euenerit, testantur cædes parentum, liberorum, fratrum, & consanguineorum nostrorum; nostri etiam gemitus & lachrimæ, quibus Maiestati V. secundum D E V M miserandi supplicamus.

Adhæc eo in loco facinus hoc perpetrātū, & in eos sauitum est, qui præter M. V. regiam, neq; subiecti fuerunt alteri vnquā, neq; imperiū agnouerūt aliud vllum.

Epistola supplicatoria

Sed forsā Petrum Melendesium, hæc iuris sui regula tutabitur; ut qui plus possit, eidem etiam quocunq; in loco, quo iure, quæve iniuria, plus licere æquū sit. Patrocina bitur forsā & illud: omnibus prædonibus exteris integrū esse in M. V. regna & ditiones grassari liberè, bona & facultates subditorum & salutem eorum violenter & armata manu inuadere, & quiduis in ipsos prohibitu statuere.

Nos nihilominus quotquot sumus ex D E I nutu atq; prouidentia M. V. subditi sumus, & obedientiæ vinculo arctissimo ita astricti, animosq; in ipsam tam promptos tamque paratos gerimus, ut mille mali, lethique genera potius perpeti, quàm alterius cuiusquam ditioni subijci nobis fixum atque constitutum sit.

Quod si Hispaniarum Rex atrox hoc Petri istius Melendesij factum forsā nōdum cognōrit penitius, hoc saltem ipsi incumbit tamen, ut iniuriam M. V. illatam in ipso animaduertat grauiter, vel ipsum in Maiestatis V. manus offerat, quo pari mensura, qua subditis vestris ipse mensus est, mercedem auferat: Adhæc ut Rex Hispaniæ possessionem & omne ius Prouinciæ Floridæ Maiestati V. cedat, restituatq; liberum, quietum & securum; quandoquidem ea Regio nuper admodum cum maximis M. V. sumptibus, & tum ipsius subditorū salutis discrimine reperta, & finibus ditionis vestræ adiecta sit.

Nec enim tanquam exules, aut profugi, extorrésve ad extremas orbis istius oras transfugerunt M. V. subditi, tum cū Prouinciam hanc variis periculis summaq; fortitudine occuparent, quò fines regni vestri producerent, sed ex mandato M. V. publico aggressi opus hoc perfecerunt; alacri promptoque animo M. V. obtemperantes, maximè autem cū viderent virum bellicæ rei peritissimum Ioannem Ribaldum, Regia autoritate atque immunitate fultū, classi Ducem præfici, qui M. V. vices in hac expeditione obiret.

Accedit & hoc, quod ipsum Hispanorum impunitatem hanc abominandam in animis nostris acerbiorē facit indies, videlicet hoc tam indignum facinus; vnius alicuius hominis opera atque insolentia perpetratum esse. Namque si hoc impune tulerit iste, & perfidis istis periuris & flagitiosis prædonibus indultum fuerit, ita ut illi præda hac ex M. V. nostrisq; priuatis facultatibus parata, sine vllō incommodo vel detrimento fruantur, iam malum hoc in omnes redundabit, & quæ nunc nobis infesta fuit fortuna mox M. V. existimationem atq; gloriam contaminatura sit; Si hoc, inquam, in exemplum deductum, seria animaduersione non corrigatur.

Nec enim quemadmodū aliās horum improbitas impunitate confirmata & aucta fuit, sic etiā nunc fore suspicabimur. Sed fiducia & spe bona erigimur, M^{tem} V. subditis suis illatam iniuriam, absq; mora vindicaturam. Quemadmodum M. V. salutem in hoc simul periclitari manifestum est.

Nec tantum de nostra deq; M^{tis} V. salute hoc agitur, si pœnas hi ex merito luant, sed totius politicæ administrationis, & humanæ societatis vinculum in hoc laborat, quod Petrus ille Melendesius, cum improbitatis suæ sociis violare, & quantum in ipso fuit, dissoluere non est veritus.

Aphricani,

Carolo IX. Regi Galliarum oblata.

Aphricani, quorū præcipui erant Carthagenenses olim quacunq; leuissima oblata occasione, in pactis erant perfidissimi, quod ipsis tandem extremo fuit exitio, & in hodiernum vsq; diem hæc ipsis infamiæ nota ascribitur.

Romani contrà, gens fidei tenacissima, tantę erant constantiæ, vt perfidiæ crimen quouis cane peius & angue odio haberent, atq; execrarentur, & datam fidem atq; fœdera etiam cum hostibus crudelissimis inita sanctissimè colerent, nec vnquam de dissoluendis iis in animum inducerent. (vtinam ô Petre Melendesi tua hæc laus foret, tuorumq; propria, qui tam perfidè eam fefelleris, vt & sacrosanctum D E I nomen desuper inuoluaueris, D E V M ipsum sceleris tui crudelissimi tanquam testem & consortem faciens.)

Nulli equidem nostrum obscurum est, D E V M sceleratis sæpe laxare frænâ, & ipsorum opere tanquam instrumentis suæ prouidentiae vti, siue vt nos de delictis nostris commonefaciat, siue vt isti iustam scelerum suorum metam promptius contingant, & pœnas sibi ipsis accelerent atq; accumulent. Verùm hoc in eum fit potissimum finem, ne videlicet securi de iustitia, deq; extremi & tremendi iudicii die, per peccata nostra paternas admonitiones negligamus, & in æternum lugendi pereamus.

Est & illud eiusdem argumēti; quòd tam scelera hominum, quàm iustum D E I iudicium æquis simul passibus sibi procedant obviam, ita vt D E V S vindictæ & ultionis tarditatem, tandem grauitati pœnarum seuerè compenset.

Vnum restat Rex Christianissime, nimirum vt M. V. tot viduarum atque orphanorum orbitatem, & nostras has ærurnofas lachrymas, gemitus, & angustias grauissimas animo condolente commiseranteq; percipere non dedignetur; eos quoq; altius pectori infixos, oculisq; obuerfantes sedulò contueatur, quorum parētes, filii, fratres & consanguinei, ipsius M. V. subditi, per hoc immane Petri Melendesi facinus miserè interierunt.

Tamet si verò hoc nostrum infortunium casusque miserabilis ad Regiam M. V. in specie nō ita pertingat, & hæc iniuria quæ solum ad priuatas quasdam personas pertinet, facile obliterari possit; quicunq; tamen cordatus fuerit rectè iudicabit, eandem hanc etiam ad M. V. existimationem & gloriam non minùs attinere, quam ad salutem facultatesq; nostras priuatas.

Quid quæso M. V. animo conciperet, quid intenderet, si decus & Maiestatem tanti sui nominis contaminari, aliorumq; calumniis & sannis exponi, iussa & mandata Maiestatis suæ negligi & respui videret? Quid si molimina sua & conatus, à quoquam iniuriosè & violenter impedirentur, aut penitus etiam inuerterentur? Quid denique, si promissa fides & iusiurandum non tantum turpiter labefactarentur, sed & ipsi Legati & Commissarii Maiestatis V. contra ius gentium, quibusuis iniuriis afficerentur, adeoque è medio prorsus tollerentur? Equidem existimamus M. V. arma intrepidè capturam, & D E I omniumque opem imploraturam, maximè si iuuentutem suam spectatam & intactam simul cum antesignanis & præfectis; contra ius belli & æquiritatem omnem, imò contra fidem pactam atque iusiurandum datum interimi & mactari coràm aspiceret.

Epist. suppl. Carolo IX. Regi Gall. oblata.

Hoc equidem illud ipsum est, quod ab Hispanis Maieitati V. hac tempestate illatum ac intentatum conquerimur, dum Maiestatis V. existimationi detrahendo illuserunt, dum Maiestatis V. mandatis rebelles se opposuerunt, duces autem & legatos vestros prorsus sustulerunt.

Quousq; ergò M. V. improbitatem & tyrannidem hanc latronū istorum in subditos suos latura? quòve silentio stragem horū prateritura? aut quousq; illorum incurfationes & insultus toleratura est? scilicet vt pro tot tantisque flagitiis prater licentiæ impunitatem, premia etiam nunc preciumque isti sceleratissimi reportent.

Nos verò de M. V. longè aliter sentientes & sperantes optimè, votis ardentissimis D E O supplicamus, vt Maiestatem V. regat, tueatur & confirmet, atque fortitudinis spiritum in ea exuscitet, vt hanc iniuriam ab Hispanis acceptam vindice gladio asserere atque rependere valeat.

Confortetur itaque Maieestas V. spiritu masculo, & dono fortitudinis exultet, dignum M. sua atque maioribus factura, si labem hanc gloriosissimo Gallorum nomini aspersam eluere actutum accingetur, statuēs in parridas hosce exemplum talibus ausis condignum.

Aderit D E V S proposito, tam piè tamq; honestè suscepto, & Maieitati V. protectione sua auxilioq; assistet.

Proinde M. V. preces subditorum suorum supplices suscipiat, & quantum animi promptitudine, quantumq; fide ipsis debita valuerit, defensos eos, promotosq; velit. Hac quidem via per totum orbis Christiani ambitum Magnanimitatem suam in defendenda subditorum salute, tutandaq; eorum innocentia testatam faciet.

Postquam ergò M. V. regia aures precibus nostris iam apertas prastiterit, placidèq; eas admiserit, nullum profectò aliud maius sacrificium, ô R E X Clementissime & Christianissime pro innocenter profuso tuorum sanguine, próq; vindicta tam iustis rationibus suscepta D E O vnquam obtuleris, atque has ipsas quas immitibus latronibus istis poenas irrogaueris, vt fontes ex merito plectantur, & ex numero viuentium sublati pereant radicitus.

Hoc ipso etiam facto M. V. non solum peremptorum cognatos & liberos, precesque has exaudierit, & ægritudines eorum delinierit, verum etiam exhibebit se Regem verè dignum tantis suis titulis, & plebis suæ Patriæque patrem fidelissimum.

Precamur autem ex imis animi nostri penetralibus, vt D E V S opt. max. Maiestatem V. in multos annos saluam faxit & incolumem, & regna sua placidè beatèq; moderantem clementissimè conseruet. Gubernet etiam Maiestatem V. sapientiæ spiritu, vt omnia consilia vestra in salutem Regni

Gallici, & subditorum eius, atq; adeò ipsius M. V. honorem atque gloriam vergant & dirigantur perpetuò.

F I N I S.

DE QVARTA

GALLORVM IN
FLORIDAM NAVIGA-
TIONE SVB GOVRGVESIO,
ANNO 1567.

GOURGVESIUS Capitaneus ac nobilis Burdelagenfis, iniuria atque ignominia genti suae ab Hispanis illata vlciscendae cupiditate impulsus, pecuniam ab amicis suis mutuò sumit, ac partem bonorum suorum vendit, vnde tres naues mediocres sibi comparat, rebusque omnibus necessariis communit, quibus 150. milites cum octoginta nautis sub capitaneo Casenouo legato suo, ac Francisco Burdegalensi nautarum magistro imponit. Deinde cum vigesimo secundo die Augusti, anno 1567. portu soluisset, atque aliquandiu cum ventis ac tempestatibus aduersis certasset, tandem ad insulam Cubae appulit: Inde ad promontorium S. Antonij in extremo illius insulae peruenit, quod abest a Florida circiter ducentas leucas: vbi praefectus consilium suum, quod haecenus suos celauerat, illis aperit, rogans atque adhortans eos, ne se hostibus tam propinquum, ipsi tam bene rebus omnibus muniti, ac in tali occasione desererent. Quod illi omnes iureiurando polliciti sunt, tanto cum ardore, vt plenilunium expectare non possent ad fretum Bahamae transeundum. Sic ergo Floridam petiuerunt, quae paucis post diebus ipsis apparuit: Hispani autem ex castris suis eos duobus machinarum bellicarum ictibus salutauerunt, arbitantes eos esse suae gentis: Gourguesius verò Hispanos pariter resalutauit, quòd eos in illo errore confirmaret, ac commodius incautos opprimeret: praeternauigans tamen aliò sese ire simulauit, donec a loci illius conspectu sese subtraxisset: Dein de nocte in terram descendit quindecim leucis procul à castris, è regione fluminis Tacatacouron, quod Galli Sequanam dixerunt, quia illis Sequanae Galliae simile videretur. Cumq; ripam Barbaris armatis arcubus & sagittis repletam videret, praeter signum pacis quod illis ex nauibus ostendi iussit, tubicinem suum ad eos mittit, qui ipsos securos redderet, affirmaretq; se non aliam ob causam venisse, quam ad amicitiam societatemque antiquam Gallorum cum iis reno-

Narratio de IV. Gallorum in Floridam

uandam. Quod rubicen ille tam bene exequutus est (habitauerat enim antea in istis regionibus sub Laudonniero) ut à Rege Satourioua, qui reliquis maior erat & potentior, præter amicitiae & societatis promissa, capream aliosq; cibos ad milites reficiendos & recreandos reportaret. Illi autem tripudiantes in signum lætitiæ discesserunt, ad Reges omnes Satouriouæ cognatos certiores faciendos, ut eò loci postridie conuenirent ad amicitiam cum Gallis contrahendam: quorum præfectus interea vadum fluminis contabatur, ut suis nauibus prospiceret, commodiusque cum istis Barbaris negotiaretur. Postridie mane Rex magnus Satourioua, Tacadocorou, Halmacanir, Athore, Harpaha, Helmaca pe, Helycopile, Molona, alijq; illius cognati & affines comparuerunt cum armis suis cœfuetis: dein miserunt oratum Præfectum Gallorum ut ad se descenderet: quod ille fecit cum gladiis & catapultis, quas tamen ut sui deponerent, iussit: postquam Barbari, qui de eo conquerebantur, hortatu Gourguesij sua arma pariter deposuissent, ac auferri iussissent in mutuæ fiduciæ testimonium, ita ut Galli solos gladios retinerent. Quod cum factum esset, Satourioua ad ipsum progressus, eum ad dexteram suam sedere fecit, in sede lentiscina musco tecta, suæ simili: postea duo ex senioribus sentes herbasq; alias, quæ coram ipsis erant, euulserunt, ac loco benè purgato omnes in urbem supra terram sederunt. Hic cum Gourguesius loqui vellet, Satourioua præoccupat, enarrans ipsi mala incredibilia, continuasq; iniurias, quas omnes Barbari cum vxoribus & liberis, ab Hispanis inde ab eorum aduentu, aliorumq; Gallorum strage perpeSSI essent, seq; testatur perpetuo desiderio flagrare tam insignem proditionem non minus seuerè vlciscēdi quàm proprias offensas, propter firmam illam amicitiam, quam erga Gallos semper gesserint, si modo sibi auxilium præstaretur. In quam rem cum Gourguesius iureiurando opem & auxilium suū promississet, societatemque ipsi mutuò inter se iurassent, Gourguesius quædā munera illis dedit, nempe pugiones, cultros, specula, secures, annulos, tintinnabula, & alia similia nobis quidem ridicula, regibus verò illis valde pretiosa: qui præterea, cum illis plura offerrentur, petiuerunt quisque sibi indusium, quo diebus tantum solennibus induerentur, ac cum quo post mortem sepelirentur. Quod cum impetrassent, ac vicissim rex Satourioua duo fila granis argenteis plena, & singuli reges pelles aliquas ceruinas, suo more paratas & ornatas, Capitaneo Gourguesio dedissent, discesserunt illi tripudiantes ac læti valde, postquam promississent se omnia occulta habituros, ac in eūdem locum validas copias ex suis subditis egregie armatis collectas ad vindictā de Hispanis sumendā adducturos. Interea Gourguesius cum diligenter de omnibus interrogasset Petrum de Bré Gallum natum ex oppido, quod Haure de grace dicitur, (qui superioribus annis è castris aufugerat per syluas, dum Hispani alios Gallos interficiebant, atque ab eo tempore à Satourioua educatus fuerat, qui eum tunc huic Præfecto dedit) eius relationibus & consiliis multum utitur, mittitq; aliquot ex suis qui castra statumq; hostium explorent, quos duci iubet ab Olotocara Satouriouæ nepote, quem hic in eum finem illi dederat, atque ut esset obses in locum Estampesij nobilis Comingenſis & aliorum, quos ad hostium statum explorandum mittebat. Præterea

Nauigatione sub Gourguesio anno, 1567.

terea dedit etiam ipsi filium suum nudum, quales sunt omnes, atque ex suis vxoribus eam quam magis diligebat, natam 18 annos, musco arborum indutam: qui simul per tres dies in nauibus asseruati fuerunt, donec illi ab exploratione rediissent, ac Reges quæ polliciti erant, impleuissent.

Cum tempus proficiscendi constitutum esset, locusque vbi omnes præsto esse deberent Barbaris assignatus ultra flumen Salinacani, quod a nostris *Somme* vocatur, biberunt omnes magna cum solemnitate potionem illam (quæ *Cassiné* dicitur, fitque ex quarumdam herbarum succo) quam consueverunt bibere quotiescumque in aliquem locum periculosum se conferunt: talique virtute prædita est, vt illis famem & sitim per viginti quatuor horas tollat, fuitque Gourguesio necesse simulare se de illa quoque bibere: postea manus sustulerunt, iuraruntque omnes se ipsum numquam deserturos. Sequutus est ipsum Olotocara hastam manu tenens, omnesque præsto fuerunt ad flumen

* Saranala, nō sine maximo labore, propter pluuias, & loca aquosa per quæ trās-
ire necesse fuit: quæ impedimenta iter ipsorum remorantia, famem augebant, quod nihil reperirent in via quod ederent, nec adhuc descenderat scapha cum comæatu, qui ex nauibus aduehebatur, ad quarum custodiam & refectionem relictus erat Burdegalenſis cum reliquis nautis. Intellexerat autem præfectus Hispanos esse quadringentos, distributos in tria castra, quæ erecta & munita, ac egregie instructa erant supra Maii flumen, ac præsertim maiora castra prius a Gallis extrui cœpta, deinde ab Hispanis perfecta: ad quorum primarium ac periculosiorem accessum duabus leucis inferius ac propius fluminis ostium alia duo minora castra construxerant, quæ flumine interiecto propugnabantur a 120 militibus, aliquot tormentis bellicis, & aliis munitionibus quas in ea contulerant. Inde a Saracary vsq; ad minora illa castra duarum leucarum erat iter, quod valde incommodum & molestum illis fuit propter pluuias continuas. Dehinc a flumine Catacouru proficiscitur Gourguesius cum decem sclopeta-riis ad exploranda prima castra, eaq; postridie summo mane aggredienda: quod tamen perficere propter cæli iniuriam & noctis obscuritatem non potuit. Rex Helicopile cū videret eum ægre ferre quod voto frustratus esset, promittit certo se eum per facilius & commodius, quamuis longius iter, ducturum: ac eum per syluas ductans, in prospectu castrorum collocat, vnde animaduertit locum quendam in quo quædam tantum fossarum initia apparebant. Quare postquam riuum qui illac præterfluit contari iussisset, exspectat donec æstus maris, qui tum ascendeat, defluxisset, ac milites suos traducit circiter horam decimam matutinam in locum vbi conspexerat syluulam quandam inter riuum & castra (ne ab Hispanis conspiceretur dum milites traduceret ac in ordinem cogeret) iubens *furnimenta*, quæ vocant Galli, ad galeas alligari, ac enses & catapultas manu sublatis ferri, ne aqua quæ ad cingulum vsque pertingebat maderent; in qua ingentem multitudinem ostreorum magnorum repperunt, quorum testæ tam acutæ erant vt plurimi iis læsi fuerint, alii calceos suos amiserint. Verumtamen simul ac transissent, ardore Gallico parant se ad pugnam, pridie diei qui Quasimodo dicitur, mense Aprili anno 1568. Gourguesius igitur

* al. Saranala

Narratio de quarta Gallorum in Floridam

cum hunc animi feruorem elanguescere finendum non iudicaret, Legato suo Cagenouo viginti sclopetarios dat, & decem nautas cum poculis & vasis ad ignem iniiciendum paratis, quibus portam incenderent. ipse ex altera parte castra aggreditur, habita prius breui oratione, qua suos monebat de inaudita prodicione, qua Hispani erga eorum socios usu fuerant. Sed cum adhuc abessent ducentis passibus a castris, conspicerenturque cum impetu ruere, bombardarius vallo castrorum conscenso, postquam ad arma conclamasset, vociferans Gallos esse, emittit aduersus eos duo fulmina colubrina arma Gallica gestatis ac Laudonniero erepta. Cum autem tertio iterare vellet, Olotocara ordinem suum seruare haud edoctus, seu potius ira commotus, vallum conscendit, ac hastam per medium corpus iam mortui traiecit. Gourguesius tum progrediens, cum Cagenouum audisset clamantem Hispanos, qui tumultu audito armati concurrerant, fugere, illuc se confert, ac eos inter se & legatum ita includit, vt ex sexaginta hominibus ne vnus quidem effugerit; quorum quindecim seruati sunt ad eandem poenam, qua antea Gallos affecerant. Hispani interea qui in oppositis castris erant, indefinenter tormentis fulminabant; vnde oppugnantes plurimum incommodi accipiebant, quamuis quatuor machinas in primis castris repertas ex aduerso iam collocassent, ac in eos direxissent. Quo animaduerso, Gourguesius cum 80 sclopetariis se in scapham coniicit quae opportune tunc ibi occurrit, vt traiceret in syluam castris proximam, probe coniiciens obsessos beneficio huius syluae in maiora castra, quae vna leuca tantum inde distabant, effugere conatuos. Barbari vero reditum scaphae praepatentia haud exspectare valentes, in aquam se coniiciunt, arcus & sagittas vna manu extra aquam tollentes, & alio brachio natantes. Hispani autem vtramque ripam tanta hominum multitudine coopertam animaduertentes, in siluam fugere cogitant, sed a Gallis sclopis petiti, dein a Barbaris ad quos confugere volebant, repulsi, vita illis prius tollebatur, quam pro eius conseruatione orare possent. In summa, omnes ad vnum concisi sunt, exceptis quindecim qui ad publicam & insignem poenam seruabantur. His peractis Gourguesius praefectus cum iussisset omnia quae in secundis castris inuenta erant in prima transferri, in quibus se continere volebat, ad consilium capiendum aduersus maiora castra, quorum statum nondum habebat exploratum: tandem certior fit ab vno ex captiuis, in maioribus illis castris milites esse circiter trecentos rebus omnibus instructos sub praefecto magnanimo & generoso, qui obsidionem & impetum sustenturus esset, donec illi suppetiae ferrentur. Cum autem ab illo situm, altitudinem, munitiones, & aditus cognouisset, deinde octo scalas firmas parasset, ac totam regionem aduersus Hispanum commouisset, ne alicunde nuncium vel auxilium aut perfugium haberet, egredi constituit. Interea castrorum praefectus Hispanum quendam Barbari habitu mittit ad statum Gallorum explorandum: qui ab Olotocara detectus omnibus modis persuadere conabatur, se in secundis castris fuisse, inde effugisse, ac cum vndique Barbaros cerneret, plus misericordiae sperasse a Gallis: venisse autem in habitu Barbari, ne ab illis Barbaris agnitus trucidaretur. Sed collatus cum supra memorato captiuo, ac conuictus quod

Nauigatione sub Gourguesio, anno 1567.

ex maioribus castris esset, ad pœnam cum aliis seruatus est: cum tamen prius Gourguesio narrasset rumorem esse in castris eum duo millia Gallorum secum habere, quorum metu ducenti sexaginta Hispani qui in illis maioribus castris erant reliqui, valde percellebantur. Quare Gourguesius eos in tali consternatione aggredi constituens, ac vexillarium suum cum quindecim sclopetariis ad castrorum & fluminis ostii custodiam relinquens, Barbaros de nocte proficisci, ac sese vltra citraque flumen in insidiis collocare iubet; ipse mane egreditur, secum supra memoratos captiuos duos ducens, qui illi re ipsa ostendant quæ prius tantum verbis & pictura delineauerant. Cum in itinere essent, Olotocara deuotus Barbarus qui Præfectum numquam deserebat, sic eum affatur: Se illi semper bene inseruisse, ac quicquid iussisset præstitisse, sibi certum esse mori in maiorum castrorum oppugnatione, a qua tamen nullo modo abesse velit: Vnum tantum orare, vt vxori suæ daret quod accepturus esset ab ipso si euaderet, quo simul cum eo sepeliretur, ac in animarum locum lætius reciperetur. Cui præfectus Gourguesius postquã fidelem eius fortitudinẽ, amorem coniugalem, ac generosam honoris immortalis curã laudasset, respõdit se malle eum viuum quam mortuum honore afficere, ac sperare Deo iuuante se eũ victorem reducturum. Simul ac castra in conspectu fuere; Hispani fulminibus tormentorũ non pepercerunt, præsertim duarũ duplicium Colubinarum quæ in edito propugnaculo collocatæ, totũ fluminis tractum impetebant, quæ Capitaneũ Gourguesium coegerũt statim mõtem syluis obsitum petere: a cuius imo castra initium capiebant, ad quorum extremum alterum sylua se protendebat: ita vt satis tectus esset ad tuto, & sine damno accedendum. illic autem quietus manere constituerat ad matutinũ vsq; tempus, quo decreuerat Hispanos scalis admotis aggredi ab ea montis parte vbi fossa non satis a latere munita ad defensionẽ videbatur, & vnde pars suorum in obsessos qui ad vallũ defendendum sese obiicerent eiaculari posset, interea dum reliqui conscenderent. Sed Præfectus Hispanus infortunium suũ accelerans, emisit e castris sexaginta sclopetarios, qui clam iuxta fossam progressi, numerum atq; animũ Gallorum exploraturi propius accedunt: Galli autem viginti numero sub Casenouo inter castra & Hispanos egressos sese collocant ad eos reditu arcendos; interea Gourguesius reliquis iubet in eos a fronte impetum facere, nec nisi de propinquo loco & certis ictibus sclopos emittere, vt deinde facilius gladiis peterentur & interficerentur. Illi vero subito in fugam versi, ac a legato Casenouo in angustias reducti, omnes ad vnũ perierunt. Quo facto, reliqui obsessi ita consternati fuere vt nihil ad conseruandã vitam suã consultius sibi videretur quã in syluas proximas fugere, in quibus nihilominus sagittis Barbarorum qui eos ibi expectabãt petiti (quarũ vna sagitta scutum & corpus Hispani cuiusdã ita transfixit, vt statim mortuus caderet) quidam faciẽ obuertere coacti sunt, Gallorum eos persequentiũ manu occumbere præferentes: haud ignari se apud neutrã gentẽ misericordiæ locũ inventuros, quod vtramq; pari & atroci iniuria affecissent. Nec sane vlli ex illis reliqui facti sunt præter eos qui in exemplum futurũ seruabãtur. Castra capta sunt rebus omnibus necessariis instructa, nominatim quinq; du-

Narratio de quinta Gallorum in Floridam

plicibus colubrinis, & quatuor mediocribus cū multis aliis minoribus tormētis omnis generis, 18 doliis pulueris tormentarii, omni que genere armorum; quæ Gourguesius statim scaphæ imponi iussit, non autē puluerem aliamq; supellectilē, quia hæc igne corrupta sunt imprudentia cuiusdā Barbari, qui pisces coquens, ignem admouit pulueri tormentario sparso & abscondito ab Hispanis ad Gallos primo insultu excipiēdos: qui puluis igne accensus, armamentarium reliquasq; ædes, quæ ligneæ erant subuertit. Hispani qui reliqui facti sunt cū superioribus adducti, postquam præfectus illis iniuriā insignē qua totam gentem Gallicā immerito affecissent exprobrasset, omnes suspensi sunt e ramis earūdem arborū, e quibus Galli prius suspensi ab iis fuerant; quorū vnus qui quinq; Gallos strangulauerat culpā agnoscens, iustum Dei iudiciū sibi meritas pœnas irrogantis confitebatur. Sed loco tituli quem Petrus Melendez iis imposuerat, his verbis Hispanice scriptis, (Hoc non facio tamquam Gallis, sed tamquā Lutheranis,) Gourguesius tabulæ abietinæ ferro candenti inscribi iussit, (Hoc nō facio tamquā Hispanis vel nautis, sed tamquam proditoribus, homicidis & latronibus.) Postea cum videret sibi nimis paucos homines superesse ad castra illa præsidio munienda, metuens etiam ne vel Hispani qui proximas terras obtinebant, ea rursus occuparent, vel Barbari aduersus Gallos, si quos Rex eo mittere vellet, iis sese munirent, ea subuertere decreuit. Proinde cū reges omnes congregasset, iisq; illud persuasisset, statim iussu eorum subditi vndiq; tanto cū animi ardore accurrerunt, vt vno die tria illa castra funditus euerfa & solo adaquata sint. Quibus peractis, Gourguesius cum ad naues redire vellet quas in flumine Sequana, Tacatacrouro dicto, quindecim leucis illinc distante reliquerat, Cagenouum & tormenta bellica mari præmittit, ipse cum octoginta sclopetariis armatis & quadraginta nautis hastatis, quod parum fideret Barbaris, per terram semper acie ordinata incedit, viasque Barbaris plenas inuenit qui eum muneribus & laudibus onerabant, tamquā regionū omnium vicinarum liberatorem: Inter quos anus quædam dicebat sibi nō amplius mori fore molestum, quandoquidem Hispanis pulsus adhuc semel Gallos in Florida conspexerat. Denique cum ad naues venisset, easque instructas, & ad navigationem paratas inuenisset, Reges hortatur vt in amicitia & fœdere quodcum Rege Galliarū qui eos aduersus omnes gentes defensurus esset cōtraxerant, perseverēt. Quod omnes illi polliciti sunt, lachrymas ob eius discessum large profundentes, ac præsertim Olotocara. Quos vt solaretur, promisit ipsis se intra 12 Lunas (sic enim menses numerant) rediturum, ac Regem suū ipsis exercitum, & cultros & multa alia munera resq; necessarias missurum. Itaq; iis dimissis, suis autem congregatis, & gratiis actis Deo de præteritis, precibusq; factis pro reditu prospero, tertio die Maii 1586, omnia parata fuere: locus vbi omnes præsto essent assignatus, anchoræq; sublatae ad nauigandum tam opportune, vt intra septemdecim dies vndecies centum leucas confecerint: vnde continuātes tandem Rupellam appulerūt sexto die Iunii, qui erat tricesimus quartus ab eorum discessu a flumine Maii: sine vlla alia iactura quam vnus nauigii & octo hominum qui intus erant, cum quibusdam nobilibus & aliis qui in oppugnationibus ca-

Nauigatione sub Gourguesio, anno 1567.

bus castrorum occubuerant. Postquam autem a Rupellenfibus late & laute exceptus fuisset, tandē Burdegalam nauigat, & inde equis celeribus ad D. Mō-
lucium contendit, quo eum de superioribus omnibus certiorē faceret. Inter-
ea nūciatur illi Hispanos certiores factos de rebus Floridēfibus, ac scientes eum
Rupellā esse, cū 18 nauigiis quæ *Pataches* dicuntur & vna naue *Roberge* dicta
ducentorū doliorum capace, vsq; ad locum qui *Che-de-baye* dicitur peruenisse
eodem die quo inde ille profectus erat, ac Blayam vsq; eum persequutos esse, vt
ab ipso nauigationis eius rationem, aliam ab ea qua multos Gallos exhilaraue-
rat, exposcerent. Sed id frustra: Iam enim Burdegalam peruenerat. Ab eo tem-
pore Rex Catholicus certior factus Gourguesium non potuisse capi, ingentem
pecuniā summam decernit illi, qui caput eius adferret: præterea Regem Caro-
lum orat vt de tam cruenti facinoris authore ac fœderis inter se initi violatore
supplicium sumat. Quare cum Luteriam venisset vt se Regi offerret, ac eum e-
doceret non tantū nauigationis suæ prosperum successum, sed & rationes qui-
bus facile posset omnes illas regiones eius imperio subiicere, ad quam rem se vi-
tam suā omnesque suas facultates libenter impensurum protestabatur: tā va-
rie exceptus est, vt tandem occultare se diu coactus sit in aula Rothomagensi,
anno circiter 1570. ac nisi illi a Præsīde Marignyo, in cuius ædibus aliquamdiu
mansit, & Quæstore de Vacqueulx qui semper illi verus & fidus amicus fuit
subuentū foret, in magno discrimine versabatur. Quod Dominicus ille Gour-
guesius animo reputās quam bene meritus esset de hoc rege Galliæ & aliis qui
eū proxime præcesserāt, quamq; indignam mercedē referret, grauissime tulit.
Natus erat ille monte Marsano in Aquitania, ac Regibus Christianissimis in
omnibus expeditionibus quæ abhinc 25 aut 30 annis factæ fuerant inseruierat:
tandem ad Capitanei munus & dignitatem euectus, impetum vnus partis ex-
ercitus Hispani cum 30 militibus sustinuit quodam in loco iuxta Sienam: quo
vi capto, ac reliquis interfectis, ipse in testimonium rari fauoris Hispanici, trire-
mi imponitur: quæ cum in Siciliam nauigaret, a Turcis capitur, & Rhodum, ac
inde Constantinopolim ducitur, paucis post diebus a Romeguasio exercitus
Maltenfis duce rursus capitur. Hac ratione ille domū reuertitur, nauigationem
in Africā instituit, inde in Bresiliam, & mare quod *del Su* dicitur, se conuertit.
Dein cupidus Gallici nominis vindicandi, in Floridam contēdit eo cū successu
quē vidimus. Ita vt continuis facinoribus bellicis tū terrestribus tum maritimis
factus non minus intrepidus Capitaneus quā nauta peritus, Hispanis formida-
bilis euaserit, Reginæ vero Angliæ ob virtutū suarū meritū expetendus. Deniq;
anno 1582 a Domino Anthonio eligitur ad ducendam cū dignitate Thalassiar-
chæ classē, quam constituerat mittere aduersus Regē Hispaniæ, qui anno su-
periore Portugalliam occupauerat tamquam propinquior atq; aptior ad succe-
dendū D. Sebastiano, regi vltimo qui in pugna aduersus Regē Fegium in Bar-
baria occubuerat. Sed Lutetia Turonas profectus ad certi aliquid de
negocio cōstituendum, morbo corripitur, ac tandē magno cū
dolore omnium quibus erat notus moritur.

F I N I S.

INDEX RERVM PRAECIPVE

MEMORABILIVM IN HAC

HISTORIA CONTENTARVM.

A		Cuba insula	
Adelano regulus	15.		2.
Admiralius Castilioneus	6.	D	
Aduſta rex	18.	Didacus Columbus parerg.	1.a:
America quarta orbis pars	1.	D. Georgii manica	27.
à quo dicta	1.	D. Ioan. de portu diuite insula parerg.	
eius diuiſio	1. 2.	1. a: 2. b:	
Americus Vespucius Florentinus	1.	E	
Antillæ insulæ	2.	Edelano insula	19.
Apalatcy Floridæ montes	15. 19.	Enecaque	19.
Arlacius Laudonnieri Signifer	13.	Ferdinandus Rex Parerg.	2. a. b.
Aſtatlan prouincia	2.	Ferdinandus Sottus Parerg.	3. a.
B		Floridæ descriptio	1.
Bahama insula	2.	fertilitas	2. 3.
Biminia insula Parerg.	1. b: 2. b:	inventio Parerg.	1. a. b.
Boriguena insula Parerg.	1. a: 2. b:	ſitus Parerg.	1. b.
Brasilia	1.	F	
C		Francia antarctica	2.
Cailius primipili centurio Laudon-		Francia nova	1. 2. 7.
nieri	11. 13. 20.	Franciſcus I. Gall. Rex	2.
eius oratio ad Laudonnierum	11.	G	
Calos rex	16. 17.	Gallorum in Florida crudelis cædes	
Canada prouincia	2.	25. 29.	
Cannaueral	17.	Gamas ſinus	2.
Carolina arx	9.	Gratianus portus	6.
ab Hiſpanis occupatur	25.	Grotaut	15. 19.
Carolus 1 x. Gall. Rex	6.	H	
Caffina, è cuius foliis potio	18.	Hable de grace	6.
Ceuola prouincia	2.	Hauana portus	18. 19. 30.
Chriſtophorus Colonus	1.	Hawquins naucleri Angli humanitas	
Chilili	19.	21.	
Choya	19.	Henricus v 11. Angl. Rex Parerg.	1. b.
		2. a. b.	

Hionacara

INDEX.

Hi Onacara regis vidua	18.	Oathkaqua regulus	17.
Hi Paniola insula	2.	Onachaquara regulus	16.
I			
Iacobus Carterius	2.	Onatheaqua regulus	12.
Ioannes Pontius parerg. 1.a.b.2.b.3.a.		Ottignius Laudonnieri legatus	8.13.
Ioannes Verrazanus	2.	Oustaca regulus	12. 19.
Isabella Castellæ Regina parerg.2.a.b.		Outina regulus	12.14.17.
Isabella insula	2.	P	
Iuventutis fons fabulosus parerg. 1.b.		Patchica regulus	19
L			
Laudonnierus classis Gallicæ præfectus	2.	Peru prouincia	2.
in eum coniuratio	12.	Petrus Gambie	14.
in vincula coniicitur	13.	Potanou regulus	12.
in eum coniurantes Cubam de-		Q	
prædantur.		Quiuira prouincia	2.
in eum coniurantium capita sup-		R	
plicio afficiuntur	21	Ribaldus classis præfectus	7. 8.22.
cum quibusdam è manu Hispanorum elabitur	25.	eius classis ad scopulos alliditur	24.
Lucaya insula	2.	Robertvallus	2.
Ludouicus Cancellus parerg. 3.b.		Rocheferrierius	12.14.15.
M			
Maius fl.	7.9.	S	
Marracon regulus	16.	Sarropé lacus	17.
Martyres scopuli formidales	16.	Saturioua regulus	7.9.17.
Mathiaca regulus	16.19.	Sebastianus Gabotus Venetus parerg.	
Mexicanus sinus	2.	2.a.b.	
N			
Norumbega prouincia	2.	T	
O			
		Terra Papagalli	1.
		Tetlichichimichi prouincia	2.
		Themistitan	2.
		Timogua	14.
		Typhones venti	23.
		Villagagnonus	2.

PARERGON.
DE AVTORE ET OCCASIONE
HVIUS HISTORIÆ.

IACOBUS l' Moynes, aliàs MORGENSIS, natione Gallus, pictor egregius, qui in Historiæ contextu nomine Jacobi Morguesii citatur, unus ex XV. illis, qui cum Laudonniero ex cade euaserant, spectator & totius actus pars, rem actam Regi Galliarum redux ipse exposuit ordine; ab quo ut in tabulas referret admonitus, eam in sua linguæ idiomate optima fide prosecutus est: sed priuatim sibi suisque asseruans, hæcenus eam in publicum prodire noluit.

Verum paucis ab hinc annis cum LONDINI in ANGLIA versaretur honestus vir THEODORICVS de BRY Leodiensis & ciuis apud FRANCFORTENSES, cum Morguesio illo non vulgarem familiaritatem contraxit, & simul de rebus plurimis ad Historiam hanc pertinentibus instructus est, adeo ut de ea publicanda inter ipsos conueniretur.

Morgense interim e viuis sublato, ab eius vidua precio eam redemptam sibi mæcipavit THEODORICVS prædictus, Anno 1587.

His ita se habentibus, omnibus notum esse cupimus, nos Historiam hanc nostram plane nouam, in lucem proferre, neque ex rumore aliquo, aut quouis fundamento futili, hinc inde eam compilasse, sed omnino nostri autoris textum sancte & religiose, obseruando exemplar Gallice ab autore ipso exaratum, Latino simul & Germanico sermone in publicæ utilitatis gratiam ad verbum expressisse.

Adumbrationes autem & rerum gestarum effigies atque imagines ad viuum expressas, per autorem ipsum horum omnium spectatorem consignatas, & ubiuis cum mente textus congruentes affabre & artificiose in ære effinximus, & in gratiam ingeniosorum, ut res non narrari tantum, sed & geri coram luculenter videatur, publice proposuimus.

Qua in re si quid opera atque industria aut sumptibus etiam præstitum est, boni hoc atque æqui consulentes, vicissim honestum & ingeniosum virum THEODORVM de BRY Leodiensem, & ciuem apud inclytam FRANCFORTENSIVM ad Mænum rempubl. cuius tum ipsius, tum eiusdem etiam liberorum in idem artificium assidue & excellenter incumbentium ope atque opera, quidquid id est omne constat, amore & beneuolentia vestra prosequamini, & eum studio ac fauore vestro dignum, ad maioraq; excitandum omnino existimetis.

MENDÆ

MENDÆ QVÆDAM PARTIM EXEMPLARIS
vitio, partim operarum typographicarum festinatio-
ne commissæ, sic corrigendæ.

Epist. dedic. pag. 2. fac. b. vers. 24. 20. Feb.

PAG. 1, vers. 31. *Francia* p. 5. v. 10, *cui e. c. exposita sunt*, ar p. 8, v. 25, *iussit Laudon*
v. 29. *Ei resp.* v. 41, *instruendo* p. 10, v. 11, *vero de* p. 12, v. 19, *valuit ind.* v. 29,
Oustaca v. 37, *constituunt*, v. 38, *deligunt*, p. 13, v. 20, *que in flu.* v. 27, *Seignore*
v. 40, *nomine* v. 41, *Fourneaux* p. 16, v. 1, *tanto huius* p. 17, v. 11, *fretum naufr.*
p. 18, v. 27, *collecto* p. 19. v. 20, *Oustaca* v. 24, *Oustaca* v. 32, *Thraciam*, p. 20. v.
25. *Croixius*, N. p. 21, v. 14, *fames* v. 16, *verbera* v. 34, *Havvquins* p. 22, v. 6,
Ribaud v. 18, *bolide* v. 39, *esset: nocte* v. 40, *acta*, post p. 23, v. 12, *descensionem* v. 32,
hærentes ubi descenderunt: p. 24, v. 21, *Tribunum*, p. 25, v. 1, *militaria figunt*, p. 26,
v. 13, *eum conciderunt*,

Figura 1, vers. 1. 9, *ibicum cor* IIII. 4, *conspicis*, mi v. 14, *animaduersis*, *illico fuga* VII.
2, *fluvium*, 16, *aduenerant*, a. f. *redierunt*. VIII. 15, *sesquiped* XII. 3, *icto*, *mus*
XIII. 5, *colore* XX. 3, *cutim aperientes*, *sang* XXI. 10, *aliquam supel* XXIII. 2, *her-*
maphroditorum 4, *ferunt: hanc* XXV. 7, *ledantur*, à XXVI. 1, *inferunt: 9*, *squamas*
XXX. 11, *depressa ob* XXXIX. 13, (*ut ex iconibus v. l.*)

Parergo 3. a v. 12, *nobilitata* 12, *Attabaliba* b. v. 17, *Indicibus* 30, *excitandum*.
littera I 2, f. b, *lege in titulo*, de quarta Gall.

MEMORIAL OF THE PARLIAMENT OF GREAT BRITAIN

IN THE SEVENTH YEAR OF THE REIGN OF HIS MOST EXCELLENT MAJESTY KING GEORGE THE THIRD

Printed by W. Baskett, Stationer, in Pall-mall.

Printed by W. Baskett, Stationer, in Pall-mall.

Printed by W. Baskett, Stationer, in Pall-mall.

PARERGON
CONTINENS QVAE
DAM QVAE AD PRAECE-
DENTIS NARRATIONIS ELVCIDATIO-
NEM, NON ERVNT FORSAN
INVTLIA.

Superiore narratione satis explicatum esse arbitror, quid Gallis (re-
petitis aliquot in FLORIDAM prouinciam nauigationibus) acciderit,
vt videlicet altera fuerit illis admodum funesta.

Existimaui autem non ab re fore, si de illius Prouinciæ prima obser-
uatione nonnulla ad calcem adderemus: varia enim est de illis qui pri-
mum illam aperuerint opinio.

De Inuentione FLORIDÆ.

NON procul ab HISPANIOLA Insula in ea mundi parte, quæ
arecentioribus nouæ India titulo celebratur, sita est & alia BO-
RIO VENA dicta. Hæc, mutato nomine, nostra ætate ab Hi-
spanis vocatur Insula D. IOANNIS de Portu diuite.

Eam IOANNES PONTIVS Legionensis primus omni-
um perhibetur inuenisse, & in ea Præfecturam obtinuisse. Sed cum
hanc sedem sibi non satis tutam stabilitamve existimaret, propter DIDACVM,
magni istius & celebratissimi CHRISTOPHORI COLVMBI filium, Ad-
miralium seu Classis Præfectum Generalem, & Gubernatorem Regium per no-
uas Insulas (cuius potentiam suspectam habens, metuebat ne ex inuidorum machina-
tione per ipsum aliquando pelleretur ea insula) tempori sibi de hostibus euitandis, deq;
nouis sedibus inuestigandis consulere voluit.

Anno 1512.

Anno igitur salutis 1512 priuato sumptu instructis duobus celocibus commeatu
& militibus, vela in altum dedit, & tamdiu continentis littus ad Septemtrio-
nem secutus est, donec Insulam BIMINIAM offenderet, quæ versus
polum Antarcticum, non vsq; adeo a feracissima illa &
amplissima insula CUBA est posita.

P A R E R G O N .

Fons Iuuentutis.

Circa hæc ipsa tempora constans rumor spargebatur de scaturigine seu fonte aqua cuiusdam medicamentosa, cuius tanta esset virtus & natura vis, ut si quis eam potaret, quantumvis decrepitu, & plane iam canis obsitus, vi & efficacia eius adeò iuuenesceret, ut adolescentis viginti annorum florem & vigorem referre videretur.

Huius fama celebratione PONTIVS illectus, multū diuq; circa hanc insulam vagabundus, inuestigationi miranda huius, sed fabulosa interim scaturiginis, cuius tantæ virtutes prædicabantur, miro ardore indulsit, viresque plus detriuit indies, quam eas reparârit: nam ultra semestre varia circumuectus maria, varias molestias errando pertulit.

Toto itaque iactatus pelago, & spes tantas frustra prosequens, tandem primus ipse delatus est in nouas, & ante hac plane incognitas India Occidentalis oras mediterraneas, ex parte continenti iunctas.

Denomine Regionis FLORIDÆ.

Ingressus itaque Regionem hanc PONTIVS, eam nomine FLORIDÆ insigniit, quod casu in ipso PALMARVM festo, quæ festiuitas Hispanorum cōsuetudine PASCHA FLORIDVM dicitur, huc appulisset, primusque eam obseruasset.

De situ seu positu Regionis FLORIDÆ.

Huius Regionis pars prominens seu anterior non dissimilis est manica, cuius cuspis longo tractu in mare excurrit.

Longitudo eius circiter centum, latitudo verò quinquaginta miliaria Gallica, seu leucas patet. Extremum promontorium viginti quinque gradus ab æquinoctiali linea distat; dehinc paulatim sese explicat & expandit versus Thraciam ventum, siue æstiualem Solis occasum. Vndosa sunt circa eam cuspidem seu promontorium loca plurimæque Insulae, Martyres nuncupatae, quæ Orientem spectat.

Corollarium de variatione autorum circa Inuentorem.

Histor. general. lib. 2. cap. 1. Autores de Inuentore eius variant. M. VRBANVS CALVETO in speciali tractatu suo Gallico, de Nouo orbe, quem collegit ex BENZONII Historia Italice scripta, originem inuentionis eius paulò antiquiorem facit, & eam ab Italis inuentoribus, sub REGIS Britannia HENRICI VII. auspicijs deducit, quanquã Hispani suæ genti fauentes, sibi eam arrogant. Eius verba subiiciam: Quantū ad inuentionem FLORIDÆ (inquit) eius palmā FRANCISCVS LOPESVS de Gomara, Historicus Hispanus, suæ gentis hominibus asscribit, & Hispano cuidam IOANNI PONTIO LEGIONENSI attribuit; & hoc quidem eius rei gratia, ut axioma quod indubitatum esse sibi persuadet (cum tamen sit falsum) verū esse asserat; nempe omnes India Prouincias ab Hispanis inuentas esse, exceptis quas CHRISTOPHORVS COLVMBVS Genuensis Italus obseruarit.

Qui

PARERCON.

Vbi iam fausto alio perfecisset iter, placide ad littus adremigant, & loco ouationis, & moris à nauarchis recepti (quo tormentis bellicis magno fragore boantibus insuetis, & hominibus feris terrorem incutiunt) non hi religiosi, nil præter cruces rubentes in pacis signum manibus præferunt.

Frater LVDOVICVS socijs & nautis quibusdam comitatus, terræ sese exponit inermem, nulloq; telorum præsidio munitum, ut qui pacis Euangelium denunciare, nec armorum vim, aut gladiatorum aciem precibus suis obtendere præsumat.

Monachi à Barbaris discerpti.

Exorditur Euangelij prædicationem LVDOVICVS, sperans barbarorum animos consolatione Euangelica mitigari posse; quod quidem non abs re fuisset, nisi animorum diuturnis vexationibus adeò exasperati fuissent, ut plane intractabiles redditi fuerint (sunt enim huius Regionis Incolæ reliquis barbaris paulo mansuetiores, nec ut reliqui humana carne vescuntur) Ergò ut primum in conspectum venerunt, illi accelerantes confertim accurrere, & gregatim eos circumfluere, non quidem ut Euangelicæ prædicationi auscultarent, sed ut fustibus tanquam insanos eos mulctarent, & prostratos perderent. LVDOVICVS quantum oratione; quantumq; verborum suauitate atq; eloquentia valebat, animos eorum demulcere; illi tanquam surdo fabula caneretur, obturatis auribus contra tēdere, irruere, vociferari. Hic ergo inani verborum strepitu auras ventosq; laceffens à tumultuantibus urgeri, obrui, & una cum duobus ex socijs in conspectu reliquorum misere discerpi, vitæque breui momento priuari.

Reliqui conterriti hoc spectaculo, & tam tragico suorum exitu, fuga sibi ocys prospiciunt, satius existimantes inter ordinis sui confratres pietatis laude consensescere, quam apud hos tam inhumanos, & moribus plane rusticis præditos, corona martyrii insigniri, naues conscendunt, vela ventis implent, & re infecta Hispanias repetunt.

Corollarium.

Quidam domesticorum FERDINANDI SOTTI, qui à morte Domini sui in istis locis vitam degerat, & in Monachorum nauem fuga euaserat, pro comperto retulit barbaros LVDOVICO comitibusque occisis cutem integram detraxisse, suorumq; idolorum in delubris ad æternam rei gestæ memoriam suspendisse.

Conclusio.

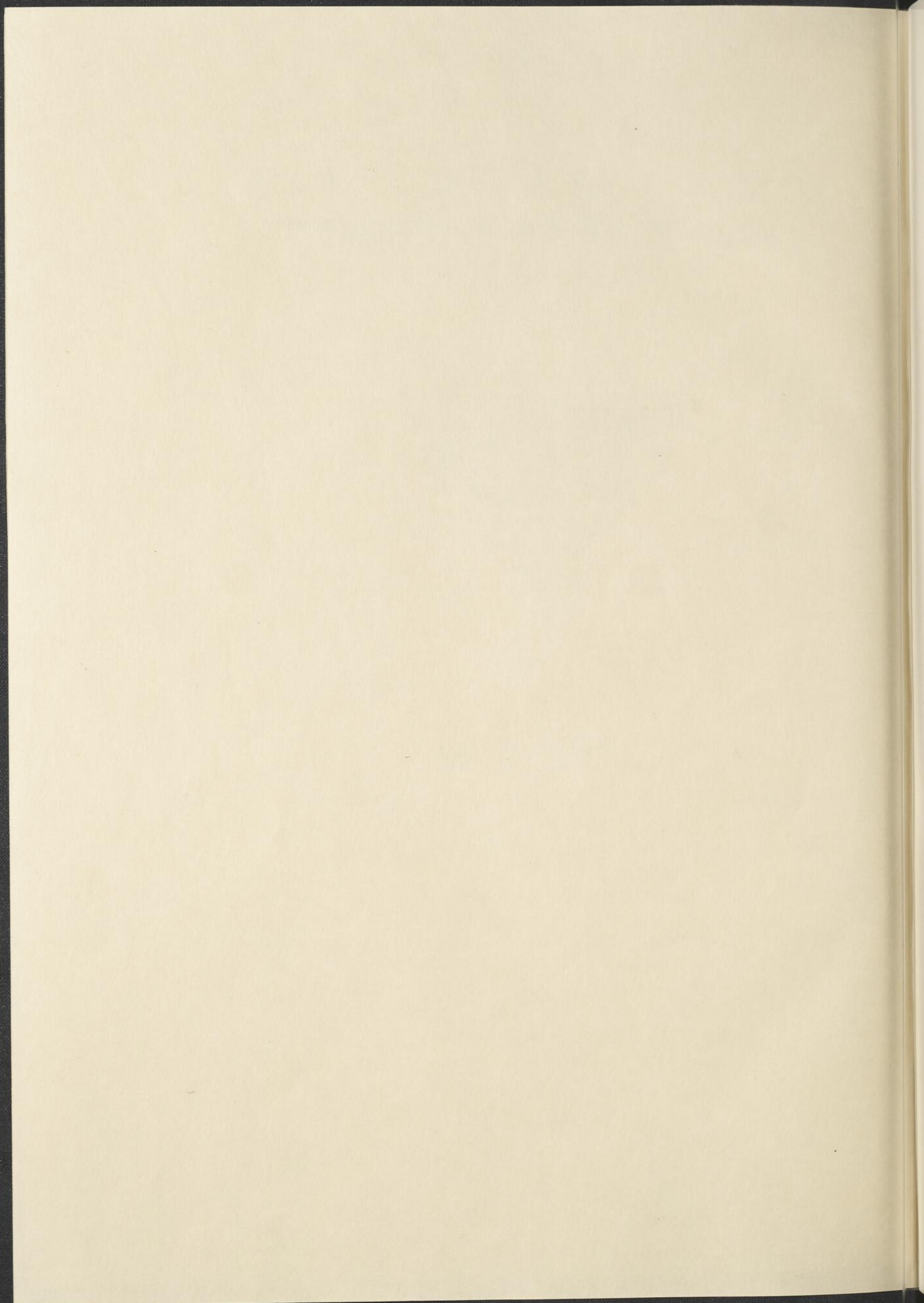
Hæc ergo ea est REGIO FLORIDA, de qua in nostro præcedente fusius actum est Compendio; quæ olim ob clades Hispanis illatas inter reliquas Indiæ provincias claruit; nostra vero ætate ob Gallorum in ea fatum lamentabile, & cum summa iniuria eiectionem per Hispanos factam, longe clarior euasit, multoque nobilior.

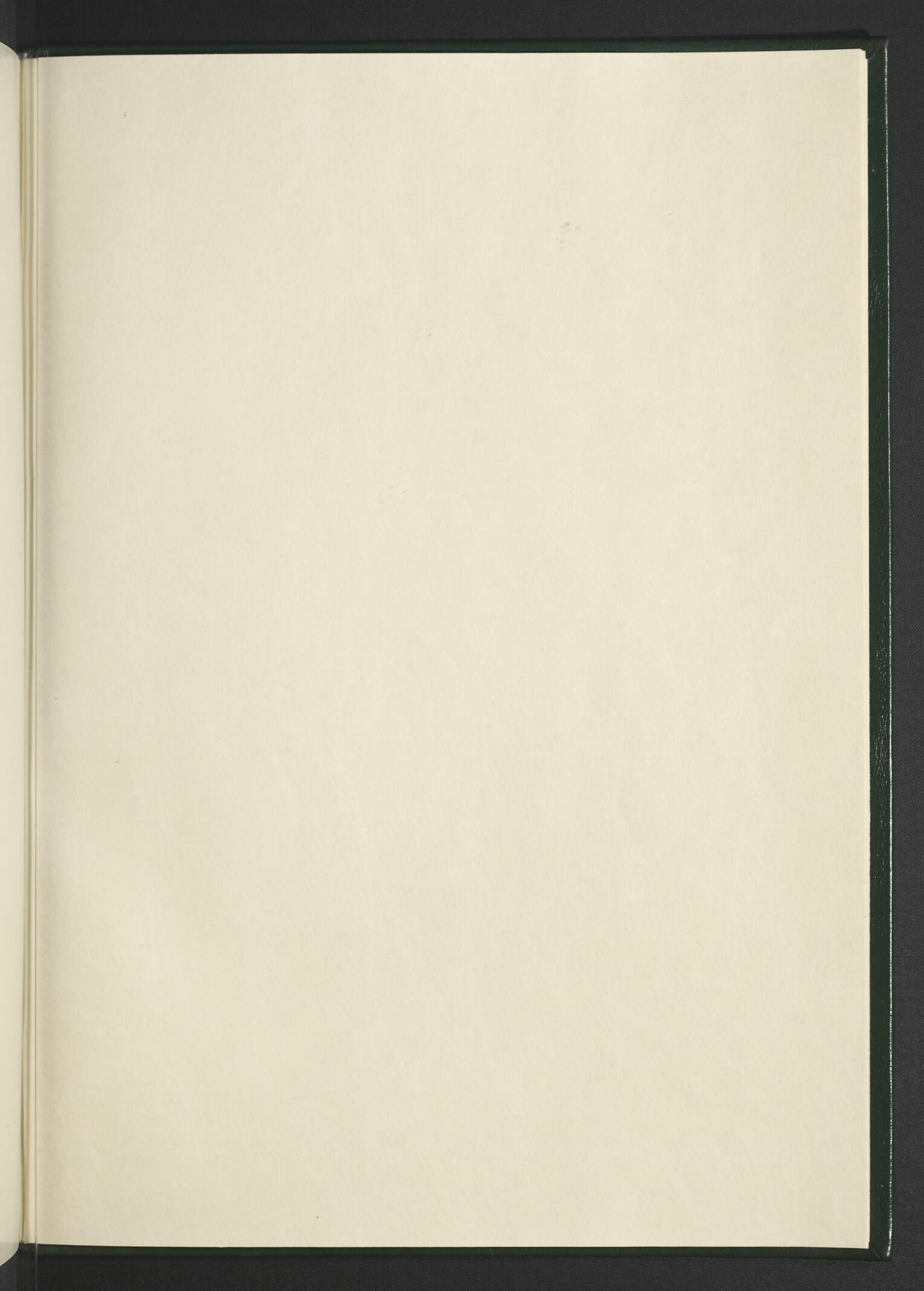
FRANCOFVRTI AD MOE-
num, apud Ioannem Wechelum, impensis
Theodori de Bry.

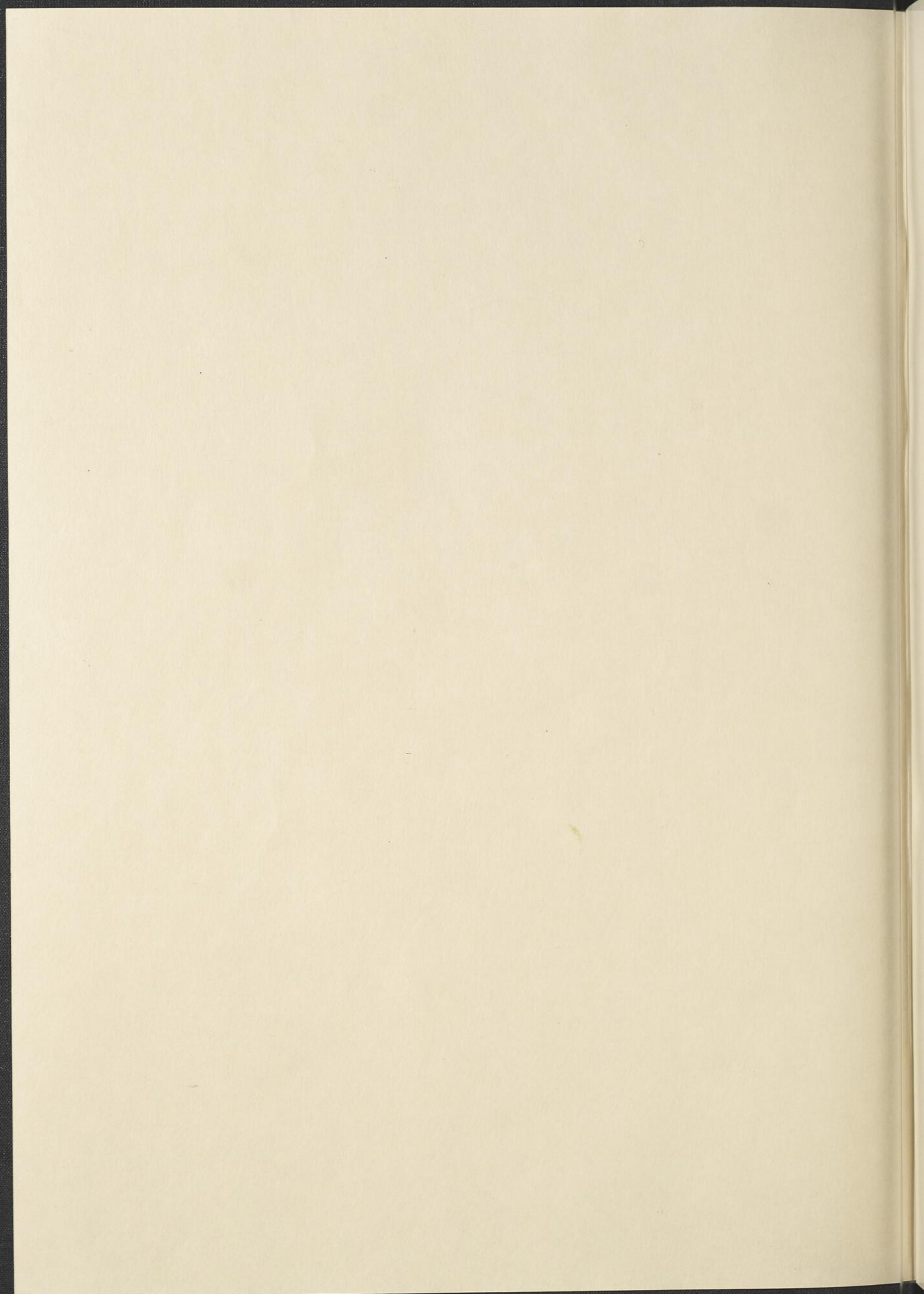

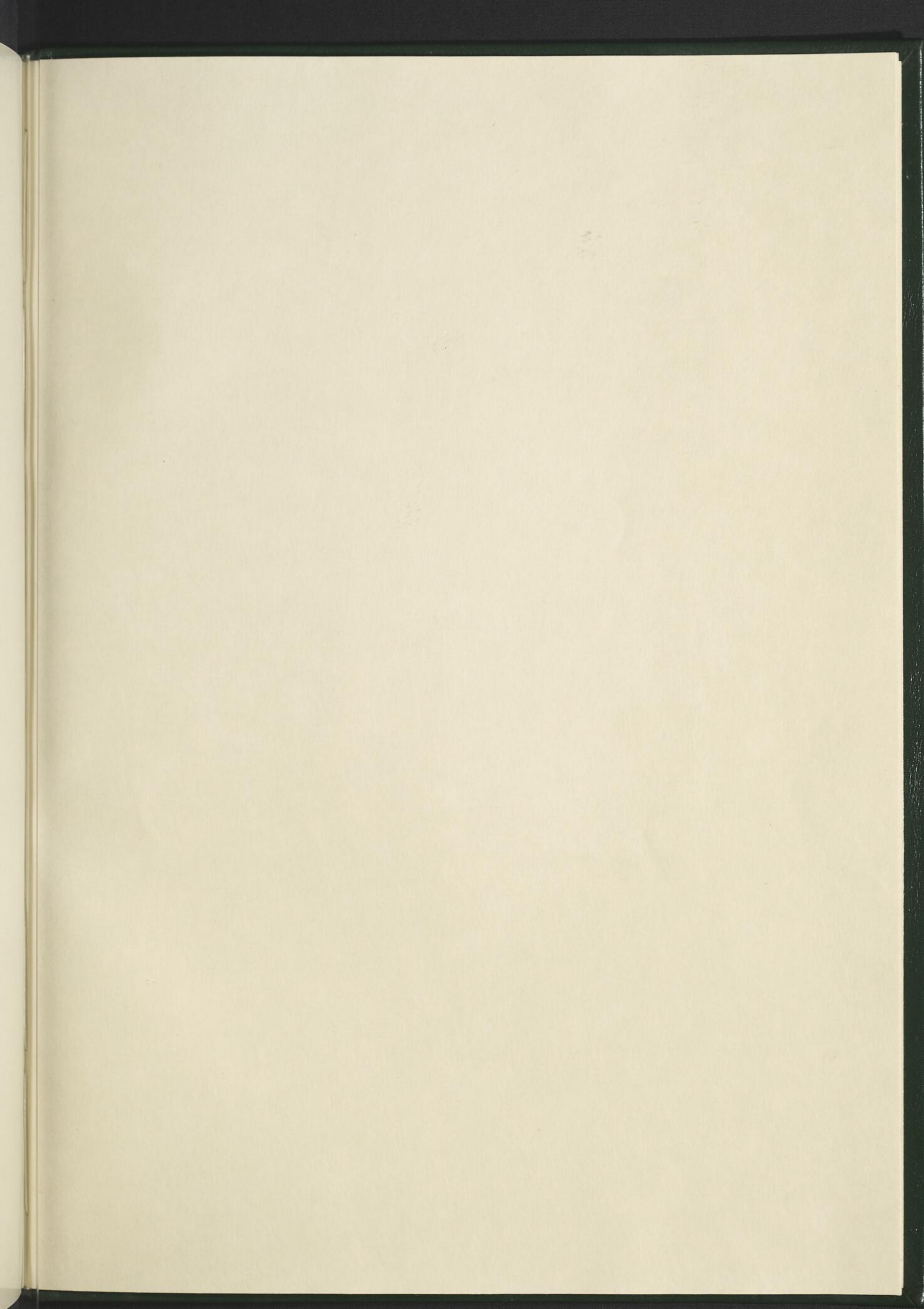
M D X C I

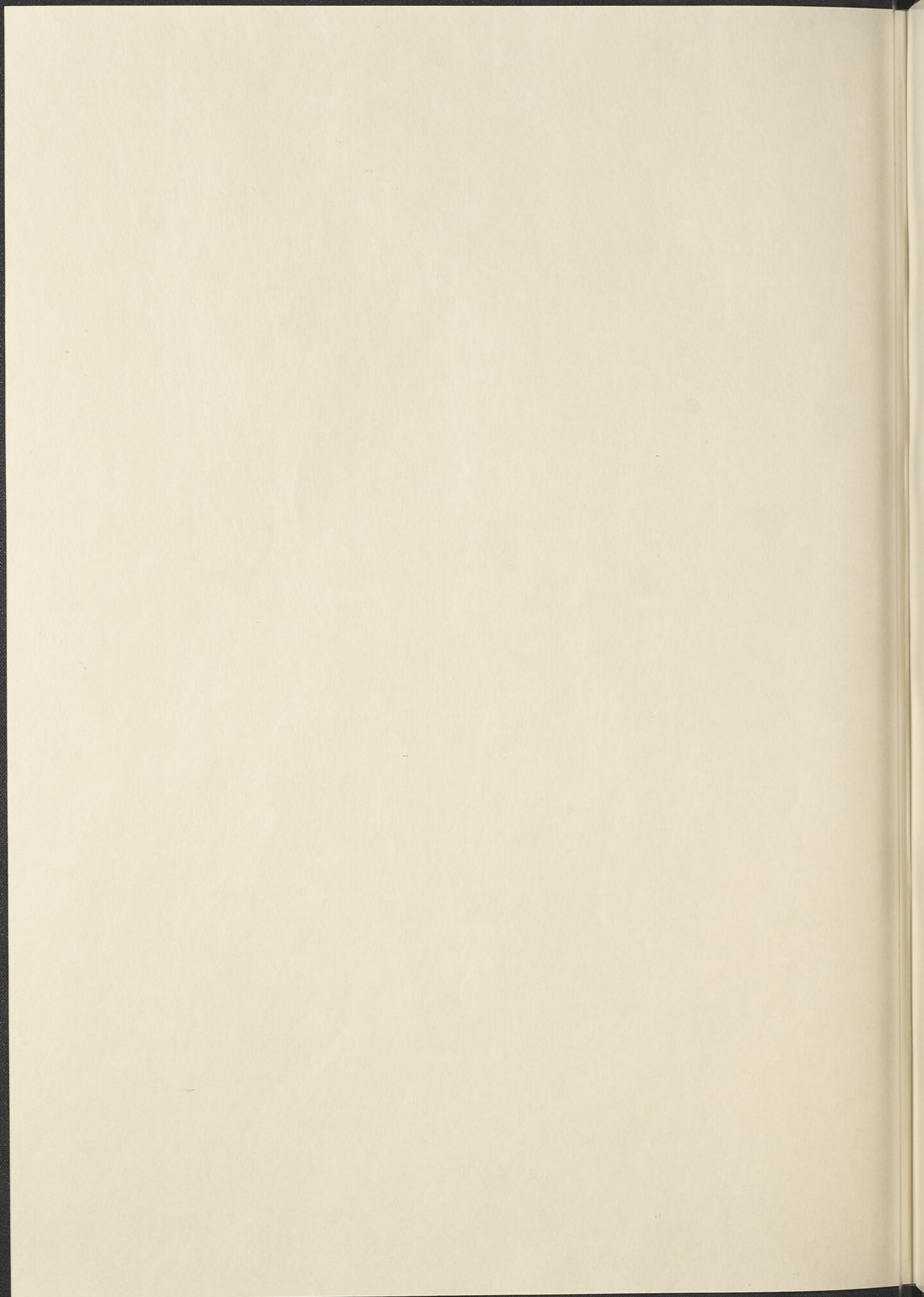
DE

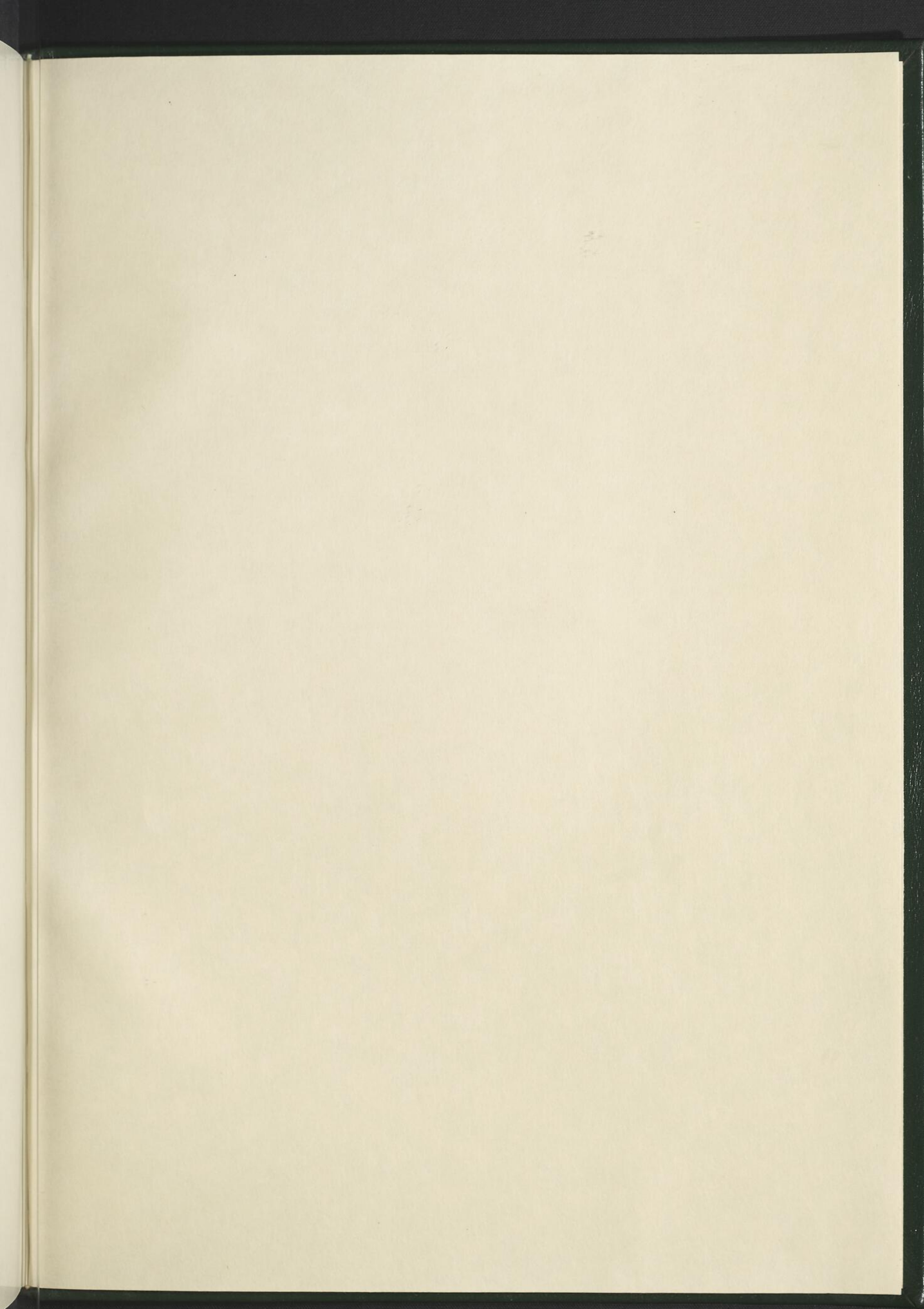

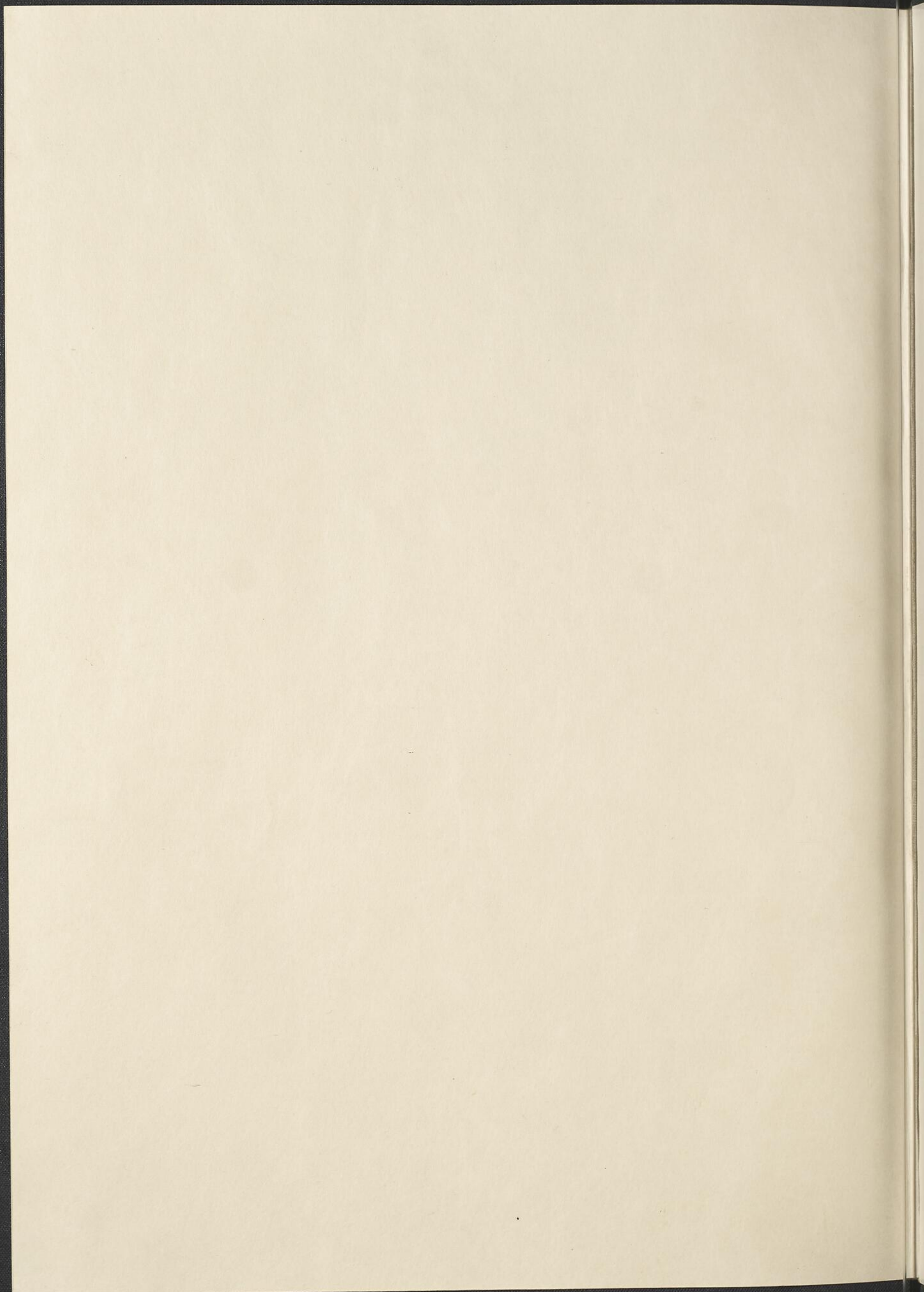

RES

AB

80

